

T. C.

BİLECİK ŞEYH EDEBALI ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

SİYASET BİLİMİ VE KAMU YÖNETİMİ ANABİLİM DALI

**SURİYE İÇ SAVAŞI'NIN TÜRK-AMERİKAN İLİŞKİLERİNE
ETKİSİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Engin KAHRAMAN

Tez Danışmanı

Dr. Öğr. Üyesi Görkem ALTINÖRS

BİLECİK, 2020

10182602

T. C.
BİLECİK ŞEYH EDEBALI ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SİYASET BİLİMİ VE KAMU YÖNETİMİ ANABİLİM DALI

SURİYE İÇ SAVAŞI'NIN TÜRK-AMERİKAN İLİŞKİLERİNE
ETKİSİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Engin KAHRAMAN

Tez Danışmanı
Dr. Öğr. Üyesi Görkem ALTINÖRS

BİLECİK, 2020

10182602

BEYAN

“Suriye İç Savaşı’nın Türk-Amerikan İlişkilerine Etkisi” adlı yüksek lisans tezinin hazırlık ve yazımı sırasında bilimsel ahlak kurallarına uyduğumu, başkalarının eserlerinden yararlandığım bölümlerde bilimsel kurallara uygun olarak atıfta bulunduğumu, kullandığım verilerde herhangi bir tahrifat yapmadığımı, tezin herhangi bir kısmını Bilecik Şeyh Edebalı niversitesi veya başka bir üniversitedeki başka bir tez çalışması olarak sunmadığımı beyan ederim.

Engin KAHRAMAN

Tarih: .../.../2020

ÖNSÖZ

Bu tezin yazılması aşamasında bana yol gösteren ve her türlü desteği sağlayan danışmanım Dr. Öğr. Üyesi Görkem ALTINÖRS'e ve değerli fikirleri ile yolumu aydınlatan, idealist görev anlayışının nasıl olduğunu gösteren sayın Dr. Öğr. Üyesi Pınar ÖZDEN CANKARA ve Sayın Dr. Öğr. Üyesi Yavuz CANKARA'ya sonsuz saygı ve şükranlarımı sunarım. Bu zorlu sürecin her aşamasında beni motive ederek desteğini yanımda hissettiğim, tezin yazım sürecinde sonsuz sabır ve anlayışı ile tezi bitirebilmem için uğraşan eşim Emine KAHRAMAN'a ve beni bu günlere getiren aileme çok teşekkür ederim.

Bu tezi mensubu olmaktan gurur duyduğum Türk Silahlı Kuvvetlerine ve “bir ülkenin iç güvenliği sınır ötesinden başlar” prensibiyle hareket ederek Suriye ve Güneydoğu'da vatan için canından geçmiş tüm asker ve polislerimizin aziz hatıralarına ithaf ediyorum.

ÖZET

Bu tezde, 2000 yılından başlayarak 2019 yılına kadar süregelen Türk-Amerikan ilişkilerine yansıyan ve son zamanlarda başrol üstlenen Suriye'nin etkisini analiz etmek amaçlanmıştır. Osmanlı döneminde başlayan Türk-Amerikan ilişkileri uzun yıllar boyunca iniş çıkışlar yaşamış ancak birbirlerine olan bağlılıkları hiç bitmemiştir. 2001 yılında İkiz Kulelere yapılan saldırı ile beraber Amerika, Ortadoğu'daki politikasını değiştirmeye yönelmiştir. Türkiye ise aynı başındaki Ortadoğu'da yaşanan değişmelere kimi zaman çekincelerle yaklaşmıştır. İki ülkenin de ilgi odağı olan Ortadoğu'da özellikle de Suriye'de yaşananlar, Türkiye ve ABD'nin ilişkilerini şekillendiren temel odak noktası olmuştur. İki ülke arasında 2009 yılından itibaren "stratejik ortaklık" yerine daha ileri düzeyde olan "model ortaklık" geliştirilmiştir. 2010 yılında Arap Baharı ile başlayan ve Suriye'de iç savaşa dönüşen kriz ile birlikte Türkiye-ABD ilişkisi bu kavramların boyut değiştirdiği bir sürece girmiştir. ABD'nin Türkiye ile olan ilişkisi ise terör örgütü PKK/PYD'ye vermiş olduğu destek yüzünden sorgulanmasına neden olmuştur. Türkiye hem kendi sınırları içerisinde hem de sınır komşusu olduğu Suriye'de yaşanan terör olaylarından dolayı icra etmekte olduğu operasyonlarla barış ve güvenliği sağlamak için adımlar atmaktadır. Bu bağlamda, Suriye iç savaşında şekillenen Türk Amerikan ilişkileri incelenmiştir. Türkiye'nin bölgesel güvenliğini tehdit eden terör olaylarında ise müttefiki olan ABD'den destek göremediği tespit edilmiş ve bu durumun ikili ilişkilere negatif yansıdığı görülmüştür. Türkiye'nin askeri operasyonlarında kimi zaman Rusya ile yakınlaşması da ABD ile olan ikili ilişkilerinde gerilimlerin yaşanmasına neden olmuştur.

Anahtar Kelimeler: Suriye; Türkiye; ABD; Ortadoğu; Suriye Krizi; Türkiye-ABD İlişkileri

ABSTRACT

In this thesis, it is aimed to analyze the impact of Syria which is reflected in Turkish-American relations by starting from 2000 to 2019 and which has recently taken the lead role. However, Turkish-American relations, which has been started in Ottoman area, has been experienced ups and downs for many years, their devotions to each other has never ceased. In 2001, with September 11 attacks, USA has turned to change their policy in the middle East. Turkey has sometimes approach with reservations to changes of the side of Turkey in the Middle East. In the middle East, which is the focus of attention of both countries, especially experiences in Syria has become principal focal point that shaped Turkey and USA relations. Since 2009, between these countries, "Model partnership" has been developed which is advanced instead of "Strategic partnership". With the Crisis that began with Arab Spring in 2010 and turned into a civil war in Syria. Turkey-USA relationship has entered a period in which these notions change dimension. Relationship of USA with Turkey has been questioned because of USA's supports to terrorist organization PKK/PYD. Turkey has taken steps for ensuring peace and security operations. In this context, Turkish-American relations which is shaped within Syrian crisis has examined. It is detected that Turkey didn't get any support from Ally USA in terrorist incidents which is threatening the regional security and seemed that this situation is reflecting negatively to bilateral relations. It is sometimes caused to experience tensions because of Turkey's convergence policy with Russia in military operations.

KeyWords: Syria; Turkey; USA; Middle East; SyrianCrisis; USA-TurkeyRelations

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	i
ÖZET.....	ii
ABSTRACT	iii
KISALTMALAR	vi
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

2000-2011 ARASI TÜRKİYE-ABD İLİŞKİLERİ

1.1. 11 EYLÜL SALDIRILARI SONRASI ULUSLARARASI TERÖRİZME KARŞI İŞ BİRLİĞİ.....	8
1.2. 2003 IRAK OPERASYONU VE TEZKERE KRİZİNİN İLİŞKİLERE ETKİSİ 10	
1.3. ÇUVAL GEÇİRME HADİSESİNİN İLİŞKİLERE YANSIMASI.....	15
1.4. İLİŞKİLERDE KADEMELİ YUMUŞAMA	16
1.5. SIFIR SORUN POLİTİKASI VE İRAN NÜKLEER KRİZİ.....	18
1.6. BÖLÜM DEĞERLENDİRMESİ	21

İKİNCİ BÖLÜM

SURİYE'DE ARAP BAHARININ İÇ SAVAŞA DÖNÜŞMESİ VE 2013'E KADAR TÜRKİYE-ABD İLİŞKİLERİ

2.1. SURİYE'DE ARAP BAHARI DENEYİMİ VE GÜVENLİKLEŞTİRME SÖYLEMLERİ.....	23
2.2. TOPLUMSAL OLAYLARIN SURİYE'DE İNSANİ KRİZE DÖNÜŞMESİ	28
2.3. 2011-2013 ARASI TÜRKİYE VE ABD'NİN SURİYE KRİZİNE YAKLAŞIMLARINDA PARALELLİK	34
2.4. SURİYE'YE İNSANİ MÜDAHALE SÖYLEMLERİ.....	40
2.5. KORUMA SORUMLULUĞU (R2P) TARTIŞMALARI	45
2.6. BÖLÜM DEĞERLENDİRMESİ	47

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

2013 SONRASI TÜRKİYE-ABD İLİŞKİLERİNİN SURİYE SİYASETİ ÇERÇEVESİNDE ALDIĞI GÖRÜNÜM

3.1 SURİYE’DE VEKALETLER SAVAŞI.....	48
3.2 ABD’NİN SURİYE KÜRTLERİ POLİTİKASI	50
3.3. ABD’NİN SURİYE’DE IŞİD’İ TEMİZLEME POLİTİKASI.....	54
3.4. ABD’NİN ÖSO POLİTİKASI.....	58
3.5. TÜRKİYE’NİN SURİYE KÜRTLERİ POLİTİKASI	61
3.6. TÜRKİYE’NİN ÖSO DESTEĞİ.....	65
3.7. TÜRKİYE-RUSYA YAKINLAŞMASI.....	67
3.8. TÜRKİYE’NİN SURİYE’YE ASKERİ OPERASYONLARI.....	69
3.9. BÖLÜM DEĞERLENDİRMESİ	75
SONUÇ.....	77
KAYNAKÇA	81

KISALTMALAR

- ABD:** Amerika Birleşik Devletleri
- BM:** Birleşmiş Milletler
- BOP:** Büyük Ortadoğu Projesi
- BMGK:** Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi
- CENTKOM:** Amerika Birleşik Devletleri Merkez Komutanlığı
- GSMH:** Gayri Safi Milli Hasıla
- HDI:** İnsani Gelişmişlik Endeksi
- HTŞ:** Şam Kurtuluş Heyeti
- IŞİD:** Irak Şam İslam Devleti
- MİT:** Milli İstihbarat Teşkilatı
- NATO:** Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü
- OPCW:** Kimyasal Silahların Yasaklanması Örgütü
- ÖSO:** Özgür Suriye Ordusu
- PKK:** Kürdistan İşçi Partisi
- PJAK:** Kürdistan Özgür Yaşam Partisi
- PYD:** Demokratik Birlik Partisi
- SUK:** Suriye Ulusal Konseyi
- SMDK:** Suriye Muhalif ve Devrimci Güçler Ulusal Koalisyonu
- TSK:** Türk Silahlı Kuvvetleri
- TBMM:** Türkiye Büyük Millet Meclisi
- UNDP:** Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı
- UNHCR:** Birleşmiş Milletler Yüksek Komiserliği

GİRİŞ

Bu tezin amacı Suriye İç Savaşı'nın Türk-Amerikan ilişkileri üzerindeki etkilerini analiz etmektir. 1950'li yıllardan itibaren müttefik olan Türkiye-ABD ilişkileri Suriye iç savaşının başlamasıyla birlikte neden bozulmaya başlamıştır? Tezin ana sorunsalı bu çerçevede incelenmiştir. Dönem dönem gel-gitler yaşansa da Suriye savaşı ile birlikte ikili ilişkiler farklı boyutlara taşınmıştır. Ortadoğu'da güç dengelerinin yeniden düzenlenmeye başlamasıyla birlikte Türkiye ile ABD arasındaki ilişkileri ve gerginliği etkileyen faktörler olan Kürt meselesi, insani müdahale söylemleri, terör örgütleri ile mücadele söylemleri ve Rusya faktörü belirli etkenler olmuştur.

Türkiye açısından bazen mecburi bazen de vazgeçilemeyen bir müttefik olarak ABD ile ilişkiler bir şekilde Suriye savaşına kadar gelmiş olmasına rağmen Suriye iç savaşı ile neden kırılmaya uğradığı bu tezin asıl araştırma konusunu oluşturmaktadır. NATO müttefiki olan iki ülke 11 Eylül saldırılarından sonra teröre karşı birlikte hareket ederken Suriye savaşı ile terör olgusunda bile farklı bakışlara sahip olmuştur. Bu araştırmada Türkiye'nin Rusya gibi başka bir ülke ile değil de ABD ile ilişkilerinin incelenmesinin ana sebebini müttefikliği uzun yıllara dayanmasına, ortak hareket etmelerine ve NATO müttefiki olmalarına rağmen kendi çıkarları söz konusu olduğunda ayrılmaya düştükleri incelenmiştir. Zaten Türkiye Rusya ile yakınlaşmaya başladığı an bu eksen kayması olarak nitelendirilmiş, ABD ile olan müttefikliği ise kanıksanmış bir durum olagelmıştır.

Bu tezin incelenmesindeki en temel kavramı devletlerarası ilişkiler oluşturmaktadır. Uluslararası ilişkiler kuramları, olayların nasıl ve neden ortaya çıktığını, aktörlerin hangi davranışlar doğrultusunda hareket ettiklerini bazı kuramlar ile açıklamaktadır. Devletler arası ilişkileri anlamlandırmamızda yardımcı olan en temel kavramlardan olan realizm ve liberalizm bu araştırmada bazı soruları cevaplandırmada yardımcı olacaktır. Barışın ve güvenliğin uluslararası hukuk ve örgütlenme ile korunabileceğini, saldırganın ise ortak güvenlik hareketi ile birlikte cezalandırılması gerektiğini savunan liberal yaklaşım örgütsel yapılanmayı ön planda tutmaktadır. Realist yaklaşım ise uluslararası ilişkilerin temelini devletlerin oluşturduğunu belirterek davranışlarına rasyonel bir şekilde yaklaşarak hareket ettiklerini savunmaktadır. 1 Mart

tezkeresinin yorumlanmasında da ele alındığı gibi realist teori devletler için en önemli konunun güvenlik olduğunu belirterek uluslararası disiplinde ikili ilişkilerin “güvenlik” olgusu ile şekilleneceğini belirtmektedir. Suriye iç savaşında uluslararası örgütlerden beklenen girişimler gerçekleşmediğinde Türkiye’nin realist teoriye göre hareket ettiği görülecektir.

Türkiye’nin temel dış politika stratejisi devletler ile olan ilişkilerini denge siyaseti üzerinden belirlemek olarak şekillendirilmiştir. Kurtuluş Savaşı yıllarında geliştirilemeyen Türkiye ile Amerika Birleşik Devletleri (ABD) arasındaki siyasal ilişkiler aslında II. Dünya Savaşı sonrasında gelişim göstermeye başlamıştır. İkinci Dünya Savaşı’nın ardından ABD ve Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği (SSCB) arasında başlayan Avrupa topraklarını paylaşım yarışı, Ortadoğu’ya açılan bir kapı olması nedeniyle Türkiye’nin önemini artırmıştır. Rusların Türk boğazlarına bir tehdit oluşturması, ABD’nin Türkiye ile ilişkilerine önem vermesine yol açmıştır. Bu yıllardan beri Türk-Amerikan ilişkileri hem Türkiye’nin Ruslarla hem de Ortadoğu ülkeleri ile olan ilişkilerini etkilemeye başlamıştır. Soğuk Savaş devam ederken de Türkiye, ne zaman ABD ile sorun yaşasa, SSCB ile ilişkilerini normalleştirme ve bir ara arkasını döndüğü Suriye, Mısır gibi Ortadoğu ülkeleri ile temas kurma stratejisi geliştirmiştir.

Soğuk Savaş sona erip yeni kurulan Rusya Federasyonu nispeten siyasal güç kaybına uğradığında, Türkiye ABD’ye karşı bir denge unsuru olarak kullandığı etkeni yitirmiş gibi olmuştur. Sovyetlerin dağılması ile Kafkaslar ve Orta Asya’da yeni devletlerin ortaya çıkması sonucunda ABD “güçlendirilmiş ortaklık” teklifi ile ilişkileri artırmıştır. Bu ilişkiler 1990’ların sonuna doğru ABD için Türkiye hassas bölgelerdeki iş birliği yapacağı ülke pozisyonunda olduğundan “stratejik ortaklık” olarak adlandırılmaya başlanmıştır. Ancak 2000’li yıllarda Rusya’da Vladimir Putin’in, Türkiye’de ise Recep Tayyip Erdoğan’ın iktidara gelerek uzun süre politik pozisyonlarını korumaları ile Türk-Amerikan ilişkileri yeniden Türk-Rus ilişkilerinden etkilenir hale gelmiştir. Üstelik bir de 2001’de 11 Eylül saldırıları, 2003’te Irak Operasyonu ve 2011 yılında Kuzey Afrika ve Ortadoğu ülkelerinde halk ayaklanmaları başlayınca, zaten hassas olan Türk-Amerikan ilişkileri dalgalanmaya başlamıştır. 2000’li yıllarda arka arkaya yaşanan bölgesel krizler, iki ülkenin kimi zaman müttefik, kimi zaman karşıt roller benimsemesine neden olmuştur. Özellikle Türkiye’nin kırmızı çizgisi olan terör sorununda ABD’den beklenen desteğin alınmamasına rağmen 11 Eylül saldırıları ile Türkiye, teröre karşı net tutumu ile ABD’nin

yanında olmuştur. İlişkilerin incelenmesi sonucunda karşılıklı olarak eşitlikten söz etmek pek mümkün olmamakta, daha çok ABD'nin çıkarları doğrultusunda şekillendiği gözlemlenmiştir. İki ülke arasındaki ilişkiler son yıllarda ise en çok Ortadoğu ve Kuzey Afrika ülkelerinde görülen Arap Baharı sürecinden etkilenir olmuştur.

Arap Baharı olarak da adlandırılan halk ayaklanmaları en çok Suriye'ye zarar vermiştir. Bu ülke tam dokuz yıldır iç savaşın içinde sürüklenmekte ve bu savaşın ne zaman sona ereceği de halâ belirsizliğini korumaktadır. Rejimin, ayaklanmaları şiddet ile bastırmaya çalışmak istemesi, ardından muhaliflerin dış aktörler tarafından silahlandırılması sonucu ülke kaosa sürüklenmiş ve iç savaşa dönüşmüştür. Burada oluşan istikrarsızlık sadece bölge ülkelerinin değil, bu bölgede çıkarları olan Rusya ve ABD gibi her küresel güçteki devleti ilgilendirir olmuştur. Rejim, Rusya'yı iç savaşta kendinden yana taraf olması ve desteklemesi için Suriye'ye müdahil olmasını sağlamış, Rusya ise "sıcak sulara inme" emelleri ile Suriye Rejimi'ne destek vermiş ve bölgede varlığını göstermiştir. İran, din faktörünü de göz önünde bulundurarak bölgede İsrail'in bulunmasını ve ABD'nin kendisini çevreleme tehdidini istemeyerek Suriye Rejimi'ne destek vermiştir. ABD, bölgede Rusya'nın varlığından ve İran faktöründen dolayı etkin bir güç olarak kendisini göstermiştir. Bu noktada bu çalışmanın ana sorunsalı Suriye'de Arap Baharı başladıktan sonra Türk-Amerikan ilişkilerini hangi faktörlerin etkilediğini ve bu ilişkinin hangi düzlemde gittiğini analiz etmektir. Bu yapılırken bir yandan da iki devletin Suriye siyasetleri de mercek altına alınacağından, iki devlet arasındaki ilişkilerin liberal perspektife mi yoksa realist perspektife mi oturduğu sorusu da cevaplandırılacaktır.

Bu çalışmada ana konu, uzun yıllardır ikili ilişkilere sahip ve NATO müttefiki olan Türkiye ile ABD'nin Suriye iç savaşındaki durumları olmuştur. 11 Eylül saldırıları ile ilişkilerdeki değişim ve son olarak da Suriye krizi bu iki ülkeyi nasıl etkilemiştir? Ülkelerin çıkarları söz konusu olduğunda müttefiklik nereye kadar önemini korumuştur? Örneğin Türkiye için taviz verilmemesi gereken terör sorununda ABD ne kadar samimi davranmıştır? ABD 11 Eylül'den sonra küresel çapta hareketler ederken Türkiye yanı başında terör devleti tehlikesiyle karşı karşıya kalınca ABD adeta ya bizimlesin ya da onlarla (teröristlerle) anlayışıyla hareket edince ilişkilerde nasıl tıkanıklıklar ortaya çıkmıştır? Dünya gündeminden düşmeyen Suriye'deki insani krizlerin boyutu her geçen gün artmakta ve batı buraya karşı yapıcı hareket etmemektedir. Türkiye ise sınırında

yaşanan bu savaştan; sosyolojik, kültürel, askeri ve ekonomik olarak en fazla etkilenen ülkelerin başında yer almıştır. Küresel ve bölgesel güçlerin kendi çıkarları için fiilen birbirleriyle sıcak temasa girmeyip üçüncü tarafların aracılığı ile yapmış oldukları “vekaletler savaşı” sonucunda Ortadoğu’nun ateş çemberi haline geldiği bu dönemde Türk Devleti’nin kendi bekası için hareket etmesi gerektiği, sınırlarının güvenliği söz konusu olduğunda uluslararası ilişkilerini hangi doğrultuda yönlendirmesi gerektiği araştırılmıştır.

Bilimsel çalışmalarda ortaya çıkartılan sorunlara çözüm bulmak ve olguları daha doğru aktarabilmek için çeşitli araştırma yöntemleri kullanılmaktadır. Tez yazım sürecinde bazı sorulara cevap verilecektir. Bu sorular ise nitel araştırmanın temellerini oluşturmakta ve olgu ve olayları gerçekçi bir biçimde bütüncül bir şekilde ele almayı sağlamaktadır. İnsan ve toplum alanında kullanılan nitel araştırma yöntemi bu çalışmada kullanılacak ve olaylar kronolojik sıra ile aktarılarak iki ülke arasındaki kırılmaların nedenleri ve sonuçları ortaya koyulacaktır.

İki ülke arasında meydana gelen sorunlara devletlerin yaklaşımı ile birlikte ne kadar çözüm bulunabildiği ve çözümlerin kalıcı olup olmadığı gösterilerek Türkiye’nin dış politikasında önümüzdeki yıllarda meydana gelebilecek başka sorunları çözümlemesine yardımcı olmak tezin bilimsel alana katkısını oluşturacaktır.

Çalışmanın öne sürmekte olduğu ilk hipotez Suriye’nin Arap Baharı deneyiminin Türk-Amerikan ilişkilerinin seyrini etkilediğidir. Çalışmada ortaya atılan sorular ise bu hipotezi destekler nitelikte olacaktır. Çalışmada birincil kaynaklar kullanılacak, devlet liderlerinin ve bürokratlarının açıklamalarına, başta Türkiye olmak üzere ilgili devletlerin parlamentoları düzeylerinde benimsedikleri kararlara ve çeşitli kuruluşların Suriye özelinde hazırladıkları raporlara başvurulacaktır. Çalışmanın ana sorununun yanıtlanabilmesi için bu tez üç kronolojik zaman dilimine ayrılmıştır.

Birinci bölüm Arap Baharı öncesine ayrılmış, 2000’li yılların başından beri Ortadoğu merkezli siyasal krizlerin iki ülke ilişkilerine ne şekilde etki ettiği sorusu yanıtlanmak istenmiştir. 11 Eylül saldırılarıyla Türkiye’nin ABD’ye teröre karşı yapmış olduğu mücadelede verdiği destek ile ortaya çıkan işbirliği ve daha sonra meydana gelen gerilimler ile kademeli olarak yumuşama süreci incelenmiştir. Bu bölümde amaç, 11 Eylül olaylarının, 2003 yılında ABD’nin Irak’a müdahale kararı almasının ve Türk

askerlerine çuval geçirilmesinin ilişkilere yansımaları ortaya koymaktır. 1 Mart tezkeresinin reddedilmesi ile Türk askerlerine çuval geçirilmesi arasındaki bağlantının ne olduğu ve çuval hadisesiyle arka planda verilmek istenilen mesajın cevabı aranmıştır. Birinci bölümde anlatılan bu süreç sonunda ilişkilerde iyileşme süreci yaşanmıştır. 2004 yılında gerçekleşen G-8 zirvesinde Türkiye'nin demokratik ortak olarak davet edilmesi ve aynı yıl İstanbul'da gerçekleşen NATO zirvesiyle ilişkilerin yolunda olduğu mesajı verilmeye çalışılmıştır.

2011 yılında Tunuslu bir gencin ekonomik istikrarsızlık ve kötü muamele gibi sebeplerden dolayı kendisini yakmasıyla başlayan halk hareketleri Kuzey Afrika ve Ortadoğu'yu da içine alan isyan dalgasına dönüşmüştür. Arap baharı olarak adlandırılan bu ayaklanmalar Suriye'ye de sıçramış ve yıllardır süren bir iç savaşa dönüşmüştür. İkinci bölüm, Suriye'de Arap Baharı'nın bir iç savaşa dönüşmesi ve 2011-2013 yılları arasında Türkiye ve ABD'nin bu olayları nasıl yorumladığına ayrılmıştır. 2013 yılı, iki ülkenin Suriye politikasının şekillenmesinde bir kırılma olduğundan, bu yıl bir kriter olarak ele alınmıştır. Burada amaç iki ülkenin Suriye politikasını hangi dinamiklerin belirlediğini, bu esnada Rusya'nın Suriye politikasının ne olduğunu ve IŞİD'in bölgede yayılmaya başlamasını, Türkiye ile ABD'nin nasıl karşıladığını ortaya koymaktır. 2013 sonrasında ABD, Suriye'ye olası bir insani müdahaleye karşı olduğunu açıkça ifade ettiğinden Türkiye, Suriye politikasında yalnız kalmaya başlamıştır. Çalışmanın bundan sonraki kısmında ABD'nin neden Suriye'ye müdahale karşıtı bir pozisyon aldığı, neden Türkiye'ye uluslararası hukuksal bir kavram olan R2P (Responsibility to protect – Koruma sorumluluğu) diye bir kavramdan bahsettiği ve neden Türkiye'nin Suriye İç Savaşı'nı bir güvenlik krizi olarak gördüğü soruları cevaplandırılmaya çalışılacaktır. Bu yapılırken bir yandan da Türkiye'nin Suriye politikasının liberal teori ile olan uyumu da ortaya konulmaya çalışılacaktır.

Tezin son kısmı olan üçüncü bölümde ise Suriye'deki terör grupları, Türkiye'nin sınır güvenliği ve bu süreçte ABD ile olan ilişkiler incelenmiştir. ABD, Suriye'de Rejimin düşmesi ve IŞİD terör örgütüne karşı PYD gibi bazı terör örgütlerini desteklemesi Türkiye'nin sert eleştirilerine maruz kalmasına sebep olmuştur. Kuzey Irak Kürt Yönetimi ile Suriye'nin kuzeyinde kurulmak istenen PYD/PKK hattını engellemek için ise Türk Silahlı Kuvvetleri sınır ötesi operasyonlar ile bu terör hattının Akdeniz'e ulaşmasını engellemiş ve hattı parçalamıştır. Türk Ordusu burada hem PYD/PKK hem de

IŞİD ile mücadelesinde çoğu zaman yalnız bırakılmış, Rusya'dan ise kısmi destekler gördüğünde ABD'nin rahatsız olduğu anlaşılmıştır. Rusya ile yaşanan uçak düşürme krizinden sonra Suriye'deki harekâtlarda birlikte hareket edilmesi ilişkileri geliştirirken ABD ile gerilimlere sebep olmuştur. Türkiye muhalif grup olarak Özgür Suriye Ordusu ile birlikte bu operasyonları yürütmüş, olası otorite boşluğunu doldurmaya çalışmıştır. İnsani müdahale söylemlerinin konuşulduğu dönemlerde yapılan Fırat Kalkanı ve Zeytin Dalı operasyonları ile Türkiye uluslararası arenada en çok konuşulan devlet olmuştur. Kısaca bu bölümde Türkiye'nin askeri operasyonları, ABD'nin Vekâlet Savaşları (Proxy War) olarak da adlandırılan destekçisi olduğu gruplar ile bu savaşı yönlendirmeye çalışması ve IŞİD'in geri plana düşmesi ile oluşan boşluğu Kürt gruplarının doldurmasını ABD ile Türkiye'nin nasıl karşıladığı analiz edilmeye çalışılacaktır. Bu yapılırken bir yandan da Türkiye'nin Suriye politikasının realist teoriye daha çok oturmaya başladığı da gösterilecektir.

Dolayısıyla bu çalışmada 2000 sonrası Türkiye ile ABD arasında yaşanan gelişmeler analiz edilirken, aslında bir yandan da Rusya'nın, IŞİD'in, Kürt gruplarının ve Suriye muhalefetinin bu ikili ilişkilere etkisi de ortaya konmuş olacaktır.

BİRİNCİ BÖLÜM

2000-2011 ARASI TÜRKİYE-ABD İLİŞKİLERİ

Soğuk Savaş'ın sona ermesiyle birlikte iki kutuplu dünyadan ABD'nin tek büyük güç olarak dünya siyasetinde yerini alması ve 11 Eylül saldırıları ve ardından yaşanan Irak krizi ile yaşanan problemler Türkiye-ABD ilişkilerinde sorunlu dönemlerin başlangıcı olmuştur. 11 Eylül saldırıları sonrasında ABD'nin dış politikası değişmiş ve netleşmiştir. Saldırıların ardından teröre karşı devletler ABD'nin yanında olmasına rağmen ABD, kendi güvenliğini kendisinin sağlayacağını göstererek kendi güvenliği için tek taraflı hareket edeceğini açıklamıştır. Bu çerçevede “önleyici savaş” olarak gerçekleştirilen Irak operasyonu, ABD'nin çözüm yolunu göstermiştir. Amerikan yönetimi “ya bizimlesin ya da karşımızda” diyerek diğer devletler üzerinde etkili olmuştur. 11 Eylül ile birlikte Türkiye-ABD ilişkileri terörle mücadele kapsamında yeniden şekillenmiştir. Türkiye de yıllardır uğraştığı terörle mücadelesinde uluslararası arenada desteklenme düşüncesi artmıştır. Uzun süreli devam eden ittifak ilişkisi, değişen bu yeni düzende stratejik ortaklık çerçevesinde sürdürülmeye çalışılmış ancak ABD'nin Irak'ı işgali ve tezkere krizi, bu ilişkilerdeki farklılaşmaları daha belirgin hale getirmiştir.

2002 seçimlerinin hemen ardından Türkiye Büyük Millet Meclisi'ne gelen küresel çapta öneme sahip olan 1 Mart tezkeresi hem Türkiye'deki iç aktörleri hem de Türkiye-ABD ilişkilerinin önemi açısından çoğu dengeleri değiştiren bir konudur. Bu bağlamda Irak işgali iç ve dış dinamikler açısından özellikle ABD ile ilişkilerin geleceğini değiştirecek sürecin başlangıcı olmuştur. Türkiye'nin hemen yanı başında meydana gelen kriz ortamında bu süreci etkileyen en büyük nokta ise 1 Mart tezkeresi olmuştur. İkinci başlıkta incelenecek olan bu süreç ileriki dönemlerde Türkiye ile ABD arasındaki kırılğan zeminlerin temeli niteliğinde olacaktır. 1 Mart tezkeresinin analizi bugün yaşananlar ve küresel politik yapım araçlarını anlamlandırmamızı kolaylaştıracaktır.

Anlatılan bu süreç sonunda ilişkilerde iyileşme süreci yaşanmıştır. 2004 yılında gerçekleşen G-8 zirvesinde Türkiye'nin demokratik ortak olarak davet edilmesi ve aynı yıl İstanbul'da gerçekleşen NATO zirvesiyle ilişkilerin yolunda olduğu mesajı verilmeye çalışılmıştır. Ancak ABD'nin İsrail odaklı politikalar gütmesi ve kendi çıkarları için her şeyi yapabilecek olması sonucunda Türkiye kendi politikasını yürütme arayışına

girmiştir. 2007 yılında Dışişleri Bakanı olan Ahmet Davutoğlu “komşularla sıfır sorun” politikası yürütmeyi amaçlamış, İran’da yaşanan nükleer krizi bu doğrultuda yorumlamıştır. Türkiye’nin İran’a yönelik politikası ise Batı’da “eksen kayması” olarak yorumlanmıştır.

1.1. 11 Eylül Saldırıları Sonrası Uluslararası Terörizme Karşı İş Birliği

Terör ve terörizmin tarihi geçmişi kimi yazarlar için iki bin yıl öncesine dayanmaktadır. Terör ‘dehşet ve korku’ oluşturarak baskı kurmayı hedefleyen bir olgu olarak algılandığında epey eskilere gitmekte; fakat stratejileri yönünden modern çağımızın bir ürünü ve sorunu olarak karşımıza çıkmaktadır (Bal, 2006: 7).

Terörizm, sadece bir ideoloji değil, farklı siyasi görüşlere sahip kişi ya da gruplarca kullanılabilir bir isyan olgusudur. Her türlü amaca hizmet edebilmekte ve doğasında belirli bir değerler sistemine bağlı değildir (Uytun, 2009: 8).

Soğuk Savaş’ın son bulması ile beraber terörizm olgusu farklı boyutlara erişerek etkileşim alanını ulusal sınırların üzerine taşımış ve tüm dünyayı etkileyebilme gücüne ulaşmıştır. Tüm dünyanın üzerindeki etkisi artık yadsınamaz olmuştur. Öyle ki ABD gibi güçlü bir devleti dahi bir günde tehdit edip en önemli merkezlerinden birine düzenlediği saldırı ile beraber terörizm kendi gücünü göstermiştir.

ABD’de sıradan bir gün olarak başlayan 11 Eylül 2001, terörizm bağlamında dünya tarihine damga vuran bir gün olarak tarihe geçmiştir. 11 Eylül 2001 tarihinde neler olduğunu kısaca anımsarsak: iki yolcu uçağı kısa mesafelerle New York’un iki gökdeleni olan İkiz Kulelere çarpmış, üçüncüsü ise Pentagon’un üstüne düşmüştür (Uytun, 2009: 31). Soğuk Savaş’tan sonra dünya gözünde tek süper güç olarak anılmaya başlayan Amerika’nın bu denli büyük bir terör saldırısı yaşaması, uluslararası düzlemde yeni bir sürece girilmesine neden olmuştur. Dünya Ticaret Merkezi’nin İkiz Kuleleri ile Pentagon’a yolcu uçakları ile gerçekleştirilen intihar eylemleri çok fazla insanın ölümüne ve kayıplara yol açmıştır (Erkmen, 2001: 7).

Bu olaydan sonra dönemin Başkanı George W. Bush gökdelenlere yapılan saldırının ardından dokuz gün sonra senato toplantısındaki konuşmasında “ya bizimlesiniz ya da teröristlerle birlikte” diyerek ABD’nin yeni düşmanını duyurmuştur

(Akçay ve Akbal, 2013: 20). 11 Eylül'e değin teröre karşı ortak bir mücadele programı oluşturamayan devletler bugünden sonra uluslararası bağlamda işbirliğinin gerekliliğini algılamıştır.

11 Eylül terör saldırısı ABD'nin ulusal güvenlik politikası ile dış siyasetini her yönden etkilemiştir. Bu mücadele de terörle olan kısım politikanın baş unsuru olmuştur. Bu mücadelenin göstergesi olan "2004 Ulusal Güvenlik ve Strateji Belgesi" ABD'nin iç güvenlik stratejisine de yer veren ve "Global Terörizmi Yenebilmek ve Bizi ve Dostlarımızı Hedef Alan Saldırıları Önleyebilmek İçin Oluşturulacak İttifakı Kuvvetlendirmek" başlığında terörizmle mücadele için başlıklar halinde konulara değinilmiştir. Bu başlıklar kısaca şöyle açıklanmaktadır (Cinoğlu ve Özeren, 2006:175-176):

- * Bölgesel ve uluslararası etkiye sahip olan güçleri sürekli ve doğrudan kullanmak, bazı hükümetler tarafından desteklenen ve kitle imha silahları ve bunların benzerleriyle dünya çapında eylem yapma risk bulunan terör örgütleri ile mücadele etmek.
- * ABD'yi ve Amerikalıları ve bunlara ait bütün kurum ve kuruluşları yurt içerisinde ve yurt dışında her türlü tehlikeye karşı korumak, tehlikeleri daha ulaşmadan engellemek için uluslararası desteği almaya çalışırken terörle mücadele kapsamında gerektiğinde meşru müdafaa kapsamında yalnız başına müdahale hakkını elinde saklı bulundurmak.
- * Terör örgütlerine destek veren ülkelere daha önceden verilmiş olan sponsorlukları durdurarak o ülkelerin terör desteklemesinin önüne geçmek ve bu yolda yürütülen savaşı fikir boyutuna da taşımak. Fikri savaşta ise şunların yapılması gerekmektedir:
 1. Dost ve müttefik ülkeler ile çalışarak bütün hükümetlerin terörü kötülemesi için terörün korsanlık, kölelik ve soykırım gibi illegal yönlerini ortaya çıkarmak.
 2. Terörizmin ortaya çıkmasını sağlayacak hiçbir olgunun hiçbir ülkede ortaya çıkmaması için özellikle İslam ülkelerinde ılımlı ve modern hükümetleri desteklemek.

3. Risk seviyesi en yüksek bölgelerden başlayarak terör ideolojisinin ortaya çıkmasına neden olan şartları ortadan kaldırmak.
4. Terörü destekleyen ülkelerde özgür düşünce ve bilginin özgürlüğünü etkin bir diplomasi ile yaymak.

Bu belge ile ABD terörle nasıl mücadele edeceğini özetlemiştir. ABD terörle uluslararası arenada yardımlaşma ile hareket etmeye dikkat çekerken zamanı geldiğinde tek başına müdahale etme yetkisini elinde tutmak istediğini de ortaya koymuştur. Uluslararası toplum 11 Eylül saldırılarında ABD'ye büyük bir destek vermiş olmasına rağmen ABD'nin bu desteği isteyip istemediği soru işareti olarak kalmıştır. Çünkü ABD kendisine ayak bağı olacak herhangi bir yaklaşımı yanında istememiş, zamanı geldiğinde kendi başına hareket etme özgürlüğünün elinde kalmasını istemiştir. Nitekim böyle de olmuş, ABD Irak'ı işgalinde kendisine verilen desteği kaybetmiştir (Karakaya, 2001: 50).

1.2. 2003 Irak Operasyonu ve Tezkere Krizinin İlişkilere Etkisi

Başkan Bush yönetimindeki Amerika, 2001'de Afganistan'a müdahale etmiş, teröre karşı savaşını başlatmıştır. İlk iş olarak, El-Kaide'yi sakladığını düşündüğü Taliban yönetimine son vermiştir. Ardından ise Saddam Hüseyin'in kitle imha silahlarına sahip olduğu gerekçesiyle bunları yok etmek ve Irak'ın teröre desteğini kırıp terör altyapısını çökertmek, Irak'ta toprak bütünlüğünü sağlamak, halkı özgürlüğüne kavuşturmak, demokrasi ve barışı yaymak, ekonomilerini güçlendirmek gibi nedenlerden dolayı Irak'a yöneldiğini açıklamıştır (Şahin ve Taştekin, 2006: 53).

Irak'a yapılacak olan hareketin meşru zeminlerini hazırlamak için, BM Güvenlik Konseyi'nce 8 Kasım 2002'de 1441 sayılı karar kabul edilmiştir.¹ Bu karar, ABD'nin zaferi olarak varsayılmıştır (Taşkın, 2010: 63). ABD'nin 11 Eylül saldırıları ardından uluslararası düzlemde aldığı destek çok önemli boyuta gelmişken, Irak'a savaş açtığı an itibarıyla bu desteği kaybetmeye başlamıştır (Aytun, 2009: 63).

Cameron'a göre; Irak Savaşı'nda Türkiye kendi jeo-stratejik konumu ile ABD'nin güvendiği tek "Müslüman" müttefik olma fikri ile özgüvenli şekilde hareket etmiştir.

¹ Kararın tam metni için bk. <http://uham.fsm.edu.tr/Uluslararası-Hukuk-Arastırma-Merkezi-Calisma-Alanları-Kriz-Bölgeleleri--Irak> (30.07.2019).

Bunun yanı sıra bu savaşın uluslararası kamuoyunca meşru görülmemesi ve ABD'nin işgalci konumda olması sebebiyle Türkiye 1991 Körfez Savaşı'ndaki gibi destek olmamıştır. 1991'de BM Güvenlik Konseyi koalisyon devletleri destekleyen ve Irak'ı başka bir ülkenin varlığına saldıran işgalci bir devlet olarak tanıyan kararlar almışsa da 2003'de ABD'nin işgali için bu anlamda destek sağlanmamıştır. Bu kez ABD başka bir devletin egemenliğine saldırıda bulunan işgalci bir güç durumuna düşmüştür (Çınar, 2014: 114-115).

ABD, Irak'a gerçekleştireceği müdahalede, Türkiye'nin rolünün büyük olacağını düşünmüştür. Çünkü ABD Merkez Komutanlığı CENTKOM'un 2001'de düzenlediği askeri hareket planında Türkiye üstünden ikinci bir cephe açılması istenmiştir (Bölükbaşı, 2008: 18). Bu plan ile beraber ABD 2002 yılından sonra Türkiye'den destek beklemiştir. Türkiye bu sorunlar karşısında barışçıl bir tavır takınarak elinden geleni yapmıştır. Irak'ı ikna çabalarında bulunmuş, tüm diplomatik kaynakları denemiştir (Pınar, 2008: 18).

1 Şubat 2003'de nihayet iki ülke arasında müzakereler başlamıştır. ABD bu süreçte Türkiye'den hem destek hem de askeri alanda fiilen bulunmasını istemiştir. Askeri müzakerenin yanı sıra siyasi belge ile ekonomik yardım paketi de görüşülmüştür (Akçayürek, 2003). Bu konular arasında askeri bir müdahalenin varlığı, askeri konudaki görüşmeleri önemli hale getirmiştir. Bu aşamada ABD'nin askeri alandaki talepleri şu noktalarda toplanmıştır (Pınar, 2008: 49). Düşünülen Irak operasyonunda Kuzey Cephesinin açılması halinde ABD, Türkiye'den, kendisi ve koalisyon güçleri için Türk topraklarını, deniz yollarını ve hava sahasını kullanma bağlamında tam yararlanma, konuşlanma ve üst uçuş hakkı verilmesini talep etmiştir. Bu talepleri ile ABD, Türk topraklarında kendi askerilerinin süreli olarak kalmasını, Türk havaalanlarının, limanlarının kullanıma açılmasını istemiştir. Ayrıca, Amerikan uçaklarının Türk toprakları üzerine konuşlandırılmasını da istemiştir. ABD, bu süreçte Irak'ta keşif faaliyetlerinin başlaması ve istedikleri konuşlandırmaların başlaması için inşaat faaliyetlerine başlanmasını, Türkiye'ye gelecek olan Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü (NATO) askerleri için gerekli düzenlemelerin uygulanmasını da isteklerine eklemiştir (www.milliyet.com.tr, 2003).

ABD isteklerinde ayrıca, TSK'nın Kuzey Irak'tan uzak tutulmasını ve varlığının sadece savaştan kaçıp gelen mültecilere Türk topraklarında insanî yardımlarla

sınırlandırılmasını istemiş, üstüne üstlük bir de Kuzey Irak'taki Kürtlerin askeri ihtiyaçlarını Türkiye'nin üzerinden sağlanmasına da kayıtsız kalınmasını istemiştir. (Pınar, 2008: 49-50). ABD bu akıl almaz talepleri ile Türkiye'nin hem egemenlik haklarını hem de ulusal çıkarlarını göz ardı edip hiçe saymıştır. Türkiye'ye bu denli yakın bir ülkenin geleceğini etki edecek bir operasyonda etkisinin minimuma indirmeye çalışan bu taleplerin kabulü elbette ki Türkiye'nin uluslararası alanda prestijini olumsuz yönde etkileyecektir.

Amerika'nın bu taleplerine karşın Türkiye, uluslararası meşruiyetinin gözetilmesi şartıyla, tüm isteklere hayır dememiş, bu isteklerin ölçülü ve Türkiye bakımından kontrollü bir şekilde karşılanabileceğini söylemiştir. Asker bulundurma ve asker gönderme konusunda ise Anayasa'nın 92. Maddesi gereğince Meclis'ten yetki alınmasının gerekliliğini vurgulamıştır. Çok büyük çapta bir askeri gücün varlığına izin verilmeyeceğini sadece makul ölçüde bir hava ve özel birliklerin varlığına olumlu bakılabileceği dile getirilmiştir. Bunun yanı sıra havaalanlarında ve limanlardaki inşaat çalışmaları için de Türkiye, Meclisten izin alınması gerektiğini söylemiştir (Bila, 02.03.2003). Ancak Irak'a yönelik keşif hareketlerinin başlamasında bir sakınca bulunmadığı belirtilmiştir. Türkiye bu aşamada anlaşılacağı üzere taleplerin hepsini birden değil parça parça karşılamak istemiştir.

Türkiye kendi çıkarlarını korumak için de bazı taleplerde bulunmuştur. Bunlar arasında; göçün önlenmesi, PKK ve terör örgütlerinin Türkiye'ye girişinin önlenmesi, TSK'nın Kuzey Irak'a girmesi, Kürtlerin haddini aşmaması, Musul ve Kerkük'ün kontrolü, Türkmenlerin güvenliği gibi konular yer almıştır (Pınar, 2008: 50). ABD'nin istekleri ve Türkiye'nin bu taleplere olan görüşü neticesinde iki taraf arasında rahatsızlıklar oluşmuştur. ABD, Türkiye'yi kendi çıkarları için kullanmak isterken, Türkiye verdiği cevaplarla bu isteklerin karşılığının ancak sınırlı olabileceğini belirtmiştir.

Türkiye'nin isteklere bakışı ve cevapları karşısında ABD'nin ilk tepkisi, görüşmeleri süren ekonomik yardım paketi ile konuşlandırılması istenen kara kuvvetleri arasında bağlantı kurmak olmuştur. ABD Hazine Müsteşarı John Taylor durumu şöyle ifade etmiştir: "*Yardım paketinin içeriği, Irak savaşının Türk ekonomisi üzerindeki olumsuz etkilerinin giderilmesi için büyük önem taşımaktadır. Fonları arttırabilmemiz ve*

paketi büyütebilmemiz ise, bizimle tam işbirliği yapmanıza bağlıdır. ABD kara gücünü kabul etmeniz, bu bağlamda dikkate alınacaktır” (Bölükbaşı, 2008: 30). Bunun yanında ABD, diğer tehdit unsurları yani Türkmenler ile Kürtler arasındaki olası çatışmaları, Musul ve Kerkük ile diğer petrol alanlarının güvenliğinin sağlanamayacağı konularını gündeme getirmiştir. Görüşmeler içinde ABD baskısını giderek artırmış, iki ülke arasında stratejik ortaklığın zarar göreceği söyleminde bulunmuştur. Görüşmeler sürecinde askeri, siyasi, hukuki ve teknik konularda hafife alınmayacak fikir farklılıkları oluşmuştur. Özellikle TSK'nın Kuzey Irak'a girmesi, TSK'nın görevini yaparken oluşabilecek çatışmalar, PKK sorunu, bölgedeki Barzani ve Talabani gibi grupların haddinden fazla desteklenmesi, Musul ve Kerkük ile Türkmenlerin güvenliği, Türkiye'deki ABD birliklerinin durumu gibi konularda ayrılıklara düşülmüştür (Pınar, 2008: 50-51).

Görüşmeler sürecinde ABD'nin arka plandaki gerçek tutumu savaş sonrasında kendisini göstermiştir. Yaşanan savaş sonrasında Musul ve Kerkük'te ABD desteği yüzünden Kürt grupları etkinliğini artırmış, burada yaşayan Türkmenler göç etmek zorunda bırakılmış, illerde demografik yapı Kürtler lehine değişmiştir (Pınar, 2008: 56). Gerekli görüşmelerden sonra ortak metin üzerinde anlaşma sağlanmıştır. Bakanlar Kurulu 5 Şubat 2003'te bir tezkere ile Meclis'e başvurmuş, yürürlük süresi 3 ay olarak belirlenen anlaşma 10 Şubat 2003'te yürürlüğe girmiştir. Böylece Meclis, Türkiye'deki askeri üs, tesis ve limanlarda, istenen yenileme, geliştirme ile inşaat çalışmaları için ABD askerlerinin Türkiye'de üç ay süre ile kalmasını kabul etmiştir.

Türkiye'nin ABD askerlerine izin vermesi, ABD gözünden, saldırı öncesinde kendilerine tüm desteğin verileceği izlenimini oluşturmuştur. Böylece tüm planlarını bu doğrultuda hazırlayıp faaliyete geçirmiştir. 1 Mart tezkeresinin reddi ile ABD yeni bir doğrultuda plan yapmak zorunda kalmıştır (Taşkiran, 2005: 30-37). 1 Mart tezkeresinin reddedilmesi, Türkiye'nin ABD ile ilişkisinde önemli bir dönüm noktası oluşturmuştur. ABD bu durumda demokrasiye saygı duyduklarını açıklamış olsalar dahi, kuzey cephesinden mahrum kalmaları ABD'yi hayal kırıklığına uğratmıştır. Nitekim de Türk Amerikan ilişkilerinin bu süreçte önemli derecede etkilendiği bir gerçektir.

Türkiye gelişmelerden sonra bozulan ilişkiyi düzeltebilmek adına 20 Mart 2003'te TBMM'ye bir tezkere yollamış ve tezkere kabul edilmiştir. Bununla beraber ABD uçaklarının Türk hava sahasına girişi serbest bırakılmıştır. Daha savaşın ilk günü uçaklar

bu yolu kullanarak Irak'ı bombalamıştır. Türkiye bununla da kalmayıp İncirlik'i yaralı askerlerin taşınması için kullanıma açmıştır. 9 Nisan 2003'e gelindiğinde ise Bağdat teslim olmuştur (Balbay, 2004: 292-295). Böylece Türkiye, güney komşusunda ABD oluşumunu kabul edip arayı düzeltmenin yollarını aramaya başlayacaktır.

1930'lu yıllardan beri uluslararası disiplinde yer alan ve uluslararası ilişkiler disiplininin sosyal bilimler içinde bir kimlik kazanmasında önemli bir payı olan realist yaklaşım (Aydınlı, 2009: 19) uluslararası ilişkilerde çıkar ve güvenlik olgularına büyük bir önem vermektedir. Nitekim realizm akımı incelendiğinde, devletlerarasındaki çıkar ve güvenlik olgularının ne derece önemli olduğu görülmektedir (Pınar, 2014: 51). Realizm akımı, insan doğasının gereği kötü ve bencil olduğu için sadece çıkarları peşinde koşma eğiliminde olduğunu ileri sürmüştür. (Eralp, 2010: 73-74). İnsan ile devleti özdeşleştiren realizme göre devletler uluslararası arenada sadece kendi ulusal çıkarları için faaliyette bulunmaktadır (Ereker, 2012: 62). Anlaşılacağı üzere ulusal çıkarlar, zamandan ve mekandan etkilenmeden devletlerin dış politikasının zeminini oluşturmaktadır.

Uluslararası arenayı bir mücadele ve çatışma ortamı olarak atfeden realist yaklaşım, ulusal çıkar kavramını güç ve güvenlik kavramları etrafında şekillendirmektedir (Uzgel, 2004: 55-56). Bu yaklaşımda devletlerin temel ödevi aslında "fiziksel, siyasal ve kültürel bütünlüklerini" diğer devletlere karşı korumak olmuştur. Sonuç olarak da yaklaşım, savaşların yalnızca hayati derecede önemli görülen ulusal çıkarlarını korumak uğruna olabileceğini savunmuştur (Heywood, 2013: 90).

Realizm çerçevesinde 1 Mart Tezkeresi incelendiği zaman şöyle ilişki kurulabilir; TBMM'nin 1 Mart Tezkeresi'ni reddi, Türkiye'nin ulusal çıkarlarını ve güvenliğini tehdit edecek olan Irak etmenli birçok sorunla karşılaşmasına sebep olacaktır. Bu çerçevede bakıldığında karar, realist yaklaşımın temel aldığı güvenlik ile çıkar olgularına yönelik açıklamalarıyla uyuşmamaktadır (Pınar, 2014: 53). Diğer bir deyişle, TBMM'nin 1 Mart Tezkeresi'ni reddi, realizmin, devletlerin dış politikadaki tutum ve davranışlarını, ulusal çıkarlarının yönlendirdiği, yapılacak savaşların nedeninin yalnızca ulusal çıkarların korunması olabileceği, devletler için çıkarlarının en önemlisinin fiziki, kültürel ve siyasi bütünlüklerini diğer devletler karşısında korumak olduğu düşünüldüğünde karar pek de doğru sayılmamaktadır. Ayrıca, devletler kendi güvenliklerini tayin etmek için

düşmanlarının varlıklarını son vermek adına adımlar attıkları ve devletlerin yegane hedeflerinin hayatta kalmak, bunun için de güvenliklerini sağlamak zorunda oldukları vurgularına da uygun düşmemektedir.

Şöyle ki, 1 Mart tezkeresinin TBMM kararıyla reddedilmesi sonrası Türkiye'nin Irak çerçevesinde karşılaştığı sorunlara bakıldığında TBMM'nin almış olduğu bu kararın, Türkiye'nin ulusal bütünlüğünü korumaya yönelik bir karar olmadığı ve güvenliği tehdit edici unsurlara rağmen reddedildiği görülürse bu kararın realizmin varsayımlarına uygun olmadığı anlaşılabacaktır.

1.3. Çuval Geçirme Hadisesinin İlişkilere Yansıması

İlk iki başlıkta incelendiği üzere 11 Eylül 2001 saldırısı sonrası Türkiye, ABD'ye teröre karşı işbirliği göstermiştir. 2003 yılına gelindiğinde ABD, Irak'ı işgal etmek istemiş, Türkiye'den Türkiye'yi kamuoyunda ve uluslararası statüde küçük düşürücü isteklerde bulunmuş, Türkiye bunları geri çevirmek zorunda kalmıştır. Türk topraklarını kullanma isteğine karşı 1 Mart Tezkeresi'nin TBMM'de reddedilmesi ABD'yi büyük hayal kırıklığına uğratmıştır. Sonrasında ise ABD'nin Kuzeydeki Kürtlere destek vermesi Türkiye-ABD ilişkisini soğutmuştur (Durmuş, 2019: 7).

Tüm bu olumsuzlukların üzerine, adını Türk tarihine kara bir leke olarak yazdıracak olan Çuval Olayı tarihe geçmiştir. 4 Temmuz 2003 günü ABD askerlerinin başı çektiği peşmergeler, Süleymaniye'de olan Türk Karargahı'na baskın yapmıştır. 11 Türk askeri ile başlarındaki bir binbaşının başına çuval geçirilmiştir. Yaklaşık 60 saat sorgulanan bu askerler sonrasında serbest bırakılmış ancak bu olay elbette ki Türk halkının Amerika'ya ve askerlerine olan bakış açısını olumsuz yönde etkilemiştir (Karakol, 2009: 127).

Olayın ilk şoku atlatıldıktan sonra, Türkiye'ye elbette ki kendisinden özür dilenmesini beklenmiştir. NATO bu aşamada devreye girmiş ve müttefiklere bunun yapılamayacağını duyurmuştur. Olayın 4 Temmuz Bağımsızlık Günü'nde olmasında bir kasıt aranmıştı çünkü Amerikan Milli Bayramı'nda gerçekleşen olayda Türklerin kendilerine bir muhatap bulmaları zor ve zaman alıcı olmuştur (Karakol, 2009: 127). Artık 4 Temmuz'dan sonra hiçbir şey eskisi gibi olmayacaktır. Dört gün sonra ABD

Avrupa Kuvvetler Komutanı Orgeneral James Jones ABD'nin hatasını telafi için gelmiştir. Ancak “*Benim özür dileme yetkim yok.*” diyerek sadece bir eksikliği telafi etmeye geldiğini göstermiştir. Jones'in gezisinden çıkarılacak sonuç ise ilişkinin devam edeceği olmuştur. Irak'ta direnişin başlamasıyla ABD her gün asker kaybetmiş, böylece Türkiye'ye muhtaç olmuştur. Ankara ise bu durumu bir fırsat saymıştır. 7 Ekim 2003'te hükümet, TBMM'den bir tezkere daha çıkarmış, Irak'a ABD için asker gönderme kararı aldırılmıştır. Ama başta Kürtler olmak üzere Irak'tan çıkan tepkilerle ABD bu talebinden vazgeçmiştir. Türkiye ise bu yardımlarının karşısında ABD'nin PKK'yı tamamen bitirmesi yönünde beklentiye girmiştir. Tabii ABD bu isteği sürekli geçiştirmiş, Türkiye'nin beklentisini boşa çıkarmıştır. ABD, PKK'ya herhangi bir operasyon başlatmadığı gibi tek yolun askeri süreç olmadığını söylemiştir (Balbay, 2004: 292-299).

Türk medyasında ve kamuoyunda epey geniş yer tutan ve 1 Mart Tezkeresi'nin resmen intikamı olarak görülen hadiseden sonra ABD bunun yalnızca bir yanlış anlaşılma olduğunu savunmuştur. Türkiye, Türk milletinin onurunu zedeleyen ve derin yaralar açan olaydan sonra ABD'ye bir nota vermiştir (Pınar, 2008: 105).

ABD tarafından Süleymaniye'de yapılan bu saldırının psikolojik alt yapısında Kürt gruplara beraber olduklarını, Türkmenlere ise Türkiye'nin onları koruyamayacağını hissettirmek olmuştur. Verilen mesaj ile TSK'nın ABD olmadan hareket sahasının kısıtlı olduğu gösterilmeye çalışılmıştır. Ancak günümüzde yaşanan olayları da incelediğimiz üzere bu hareketi ne Türk Ordusu ne de Türk Devlet'i unutmuştur.

1.4. İlişkilerde Kademeli Yumuşama

Türkiye, ekonomisi ile savunmasını birleştirdiği Batı ile siyasi bağlantı kurmaya çalışan, laik, demokratik bir sosyal hukuk devletidir. En önemli petrol rezervlerine ev sahipliği yapan, Orta Doğu, Kafkaslar ve Balkan devletlerinin merkezinde, çoğu enerji kaynağının ulaşımında kilit noktada, kritik bir bölgede yer almaktadır. Türkiye, gerek coğrafi gerek ekonomik ve askeri anlamda, geçmişten günümüze diğer ülkelerin dikkatini çeken ve işbirliği girişimlerinde olmak istenen bir ülke olmuştur. Her ülke çıkarları doğrultusunda hareket etmek isteyeceğinden, kimi zaman çatışmalar yaşansa da çıkarlar için bir araya gelmeler dünya siyasetinde görülen ve görülecek senaryolardan biridir.

Türkiye, bölgede çok hassas bir konumda bulunmaktadır. Türkiye, hem batılı demokrat İslam dünyası bir model durumunda hem de kendi sorunlarını çözmeye çalışırken model arayan bir Ortadoğu ülkesidir. Türkiye'nin bu konumdaki önemi Büyük Ortadoğu Projesi ile yeniden gündeme gelmiştir (Avcı, 2010: 12). Başkan George Bush'a göre ABD'yi savunmak için artık okyanuslar yeterli gelmemektedir. Bu görüşle Ortadoğu, Orta Asya, Hazar Bölgesi, Güney Doğu Asya artık ABD'nin yeni sahası olarak görülmüştür. ABD'nin 11 Eylül'den sonra uygulamaya getirdiği projenin adı BOP olmuştur. Bundan sonra ABD'nin etki alanı genişlemiştir. BOP'un hedefleri şöyle sıralanmıştır;

- * BOP alanı içindeki ülkelerde istikrarın sağlanması,
- * Filistin, İsrail anlaşmazlığına son vermek,
- * Teröre destek veren ülkelerle mücadele etmek,
- * Ortadoğu ülkelerinde ekonomik gelişmeye ve demokratikleşme sürecine destek olmak (Işık, 2018: 2).

ABD'nin "Ortadoğu Ortaklık İnisiyatifi"ne doğrusal olarak Irak'ın işgalinden sonra ABD'nin "*Ortadoğu politikalarına uluslararası desteği artırmak ve sorumlulukları uluslararası sistemde önde gelen devletlerle paylaşma politikası çerçevesinde Amerikalı yetkililer Ortadoğu'da demokrasinin, iyi yönetimin, bilgi toplumunun, iktisadi ve toplumsal kalkınmanın desteklenmesi iddiasıyla*" BOP'u ortaya atmıştır (Alsayadi, 2014: 28-29).

ABD'nin öncelikle "Büyük Ortadoğu Projesi" sonra da "Ortadoğu ve Kuzey Afrika Girişimi" ya da "Genişletilmiş Ortadoğu Projesi" gibi isimlerle anılan bölgeyi kendi çıkarları için ekonomik ve siyasi anlamda yeniden şekillendirmeye çalıştığı bölgede Türkiye'nin ne kadar büyük bir rolü olduğu görülmektedir. Bu durum ABD ile Türkiye arasında belirecek olan yakınlaşmanın habercisi durumundadır. Türkiye'nin konum olarak dünya enerji havzasının yanında olması, bu bölgede tarihsel ve kültürel bağlarının olması, Türkiye'ye fiziksel yakınlığından ziyade önem kazandırmıştır. Dolayısıyla da ABD'nin gözünde Türkiye çok önemli bir noktaya gelmiştir. 9 Haziran 2004'te gerçekleşen G-8 zirvesine "demokratik ortak" olarak Türkiye'nin davet edilmesinin ardından, 28/29 Haziran 2004'te İstanbul'da gerçekleşen NATO zirvesi ile Türk-Amerikan ilişkisinin yolunda olduğuna dair bir gösterge olmuştur (www.mfa.gov.tr,

2004). Ancak bunların dışında, Türkiye'nin Irak'ın yapılanma sürecinin dışında tutulması ve ABD'nin PKK mücadelesinde işbirliği dışında kalması ile ABD, Türkiye'nin gözünden düşmüştür.

2005'te Türkiye'nin Kerkük konusunda isteklerinin karşılanmaması PKK'nın Kuzey Irak'ta halen bulunması ile sınırdan geçip gelen terörist saldırılarının Türkiye'nin güvenliğini sarsması bu süreçte Türk-Amerikan ilişkilerini düzeltme çabalarının sözde kaldığını göstermiştir. Ancak bu süreçte İncirlik Üssü ABD askerleri tarafından lojistik amaçlarla kullanılmış, 107 adet F-16'nın modernizasyonu için ABD ile anlaşılmıştır. 2006 ise Türk-Amerikan ilişkileri PKK ile Kerkük sorunları gölgesinde yaşanmıştır. ABD, PKK konusunda hala Türkiye'yi tatmin edecek somut bir adım atmamıştır. Türkiye yine de İncirlik Üssü'nü lojistik amaçlarla kullanması için ABD'ye bir yıl daha süre vermiştir. Tüm bunlar ne olursa olsun Türkiye'nin ABD ile ilişkisini bozmak istemediğini göstermektedir (Avcı, 2010: 14-15).

1.5. Sıfır Sorun Politikası ve İran Nükleer Krizi

ABD'nin bölgeyi istikrarsızlaştırması, İsrail merkezli politikalar yürütmesi ve daima sertlikten yana hareket etmesi Türkiye'nin ABD'den uzaklaşıp kendi merkezi politikalarını yürütmesine sebep olmuştur. Türkiye'nin Ortadoğu ile tarihi, kültürel ve dini gibi birçok bağlarının olması ve bu derin ilişkilere rağmen ABD politikaları yüzünden bölge halk ve hükümetleri ile arasının bozulmasını engellemek için ABD'den bağımsız olarak hareket etmek istemiştir.

Komşularla sıfır sorun politikası uluslararası ilişkilerin temel prensipleriyle uyumlu bir yaklaşım olmuştur. Buna göre uluslararası politikanın temel aktörleri devletlerdir ve iç işlerinde nasıl yönetildikleri ilk önce kendi vatandaşlarını ilgilendirir. Sınırların kutsal olması ve dışarıdan gelecek müdahaleler ile iç işlerine karışılmaması gerekir. Devletlerin ikili ilişkileri kurmasında o ülkelerin iç işlerindeki politikaları ve yönetim tarzları devletleri bağlamadan ortak çıkarlar çerçevesinde yürütülmelidir. Arap Baharı öncesi dönemde Türk dış politikasındaki bu yaklaşım Uluslararası İlişkiler disiplininin 'gerçekçilik' paradigmasıyla uyumlu olmuştur (<https://orsam.org.tr:23.09.2019>). Dış politika danışmanı olarak görev yapan Ahmet Davutoğlu'nun

“Komşularla sıfır sorun” görüşü bu dönemde uygulanmaya başlanmıştır. Amerikan yönetiminin terörizm ile mücadele kapsamında “şer üçgeni” bağlamında Irak’ı işgali sonrası Ortadoğu’da istikrar oluşmamış daha çok kaos ortamına dönüşmüş ve Türkiye’nin de çıkarları büyük oranda zarar görmüştür.

Türkiye, İran ve Suriye ile geliştireceği ilişkiler ile ekonominin yanında PKK’nın etkisizleştirilmesi düşüncesi de olmuştur. Ancak ABD, İran’a yönelik ambargolara Türkiye’nin de destek vermesini istemiştir. Olası yaptırımlarda sınır komşusu ile yaşanılacak sorunlar binlerce kilometre uzaklıkta olan ABD’den çok Türkiye’nin zararına olacaktır. Ekonominin yanında İran ile bozulan ilişkiler sonucunda PKK terör örgütünün İran tarafından desteklenmesi ve ülke içerisindeki Türkiye karşıtlarının hareketlendirilmesi sorunları da ortaya çıkmıştır. Ancak Türkiye, İran ile iyi ilişkiler sağlaması halinde PKK ile daha kolay mücadele edebilecektir. Güvenliğin haricinde ise İran ile yapılacak iş birliği sonucunda Türkiye’nin İran doğalgazına ulaşımı kolaylaşabilir ve bağımlılık azabilirdi. Hükümet bu doğrultuda güvenlik, terörle mücadele ve enerji konularında İran ile iş birliğine başlayarak; 2004’te güvenlik anlaşması, 2007 ve 2008’de ise Güney Pars Doğalgaz yatağı ile mutabakat imzalamıştır. Bu anlaşmalardan ABD son derece rahatsız olarak Türkiye’yi İran’a karşı yapılacak olan yaptırımlara aykırı hareket etmemesi doğrultusunda uyarmıştır (Uslu, 2016: 468-469).

Dışişleri Bakanı Ahmet Davutoğlu’nun politikada meydana getirdiği değişimleri “eksen kayması” olarak değerlendirenler olmuştur. Türkiye’nin 16. büyük ekonomiye sahip olması ulusal güvenin artmasına neden olmuş, 11 Eylül ardından yayılan İslamofobiden Türkiye’nin de etkilenecek Avrupa tarafından kimlik tartışmalarının başlaması ve Dışişleri Bakanı Davutoğlu ekolünün sınırdaş ülkelere karşı pro-aktif dış politikası Türkiye’nin ekseninin batıdan doğuya kaydığı düşüncesini gündeme getirmiştir. G-20’ye üye olmasıyla birlikte kendisini artık küresel aktör olarak gören Türkiye, 2010 yılında İran nükleer politikası konusunda BM güvenlik Konseyi’nde daimî üyelere karşı çıkmıştır. Ancak eksen kayması söylemlerini Başbakan Erdoğan kabul etmeyerek, Türkiye’nin AB üyelik sürecindeki çabasına değinerek “Bu düşünceleri savunanlar Türkiye’nin yeni rolünü ve çok boyutlu politikasını anlamamış olanlardır.” demiştir (Türkmen, 2012: 216-217).

BM Güvenlik Konseyi'nde İran'a karşı yaptırımlara Türkiye'nin olumsuz oy kullanması ve İran ile uranyum takası anlaşması, ABD ile Türkiye arasında en önemli sorunlardan biri haline gelmiştir. Ancak yaptırımların asıl temelinde ise İran'ın Şii nüfusa sahip ülkeler üzerindeki hassas dengeleri başta olmak üzere Irak, Lübnan, Gazze ve İsrail konularında ABD karşıtı politikalar yürütmesi ABD'nin Ortadoğu politikalarına engel olmasıdır. ABD, 1990'lı yıllarda "D'amato Yasası" olarak bilinen Libya-İran yaptırımları sonucunda "çifte çevreleme" politikaları ile İran'ı ve Körfez savaşı sonrasında da Irak'ı dahil ederek bu iki ülkeyi siyasal ve ekonomik açıdan soyutlamaya çalışmıştır. (Uzgel, 2013: 294). ABD'nin uzun yıllar İran üzerinde çevreleme politikaları ve kendi etki sahasını genişletmek için yaptırımlar ile sıkıştırdığı İran'a Türkiye tarafından bu politikanın yürütülmesi ilişkileri oldukça germiştir. Ancak bu coğrafyada yaşanan olaylar binlerce kilometre ötesini etkilemekten ziyade tüm komşuları etkileyecektir. Bu düşünce ile Türk dış politikası komşularla sıfır sorun bağlamında hareket etmeye çalışmıştır.

2009 yılında başkanlık koltuğuna oturan Obama, seçim kampanyalarındaki söylemleri doğrultusunda İran ile diyalog kurmak için ABD yönetimi İran ile temasa geçmeye başlamıştır. Ancak İran'daki gösterilerin ABD destekli olduğunun düşünülmesi ve ABD içerisindeki Yahudi lobisinin faaliyetleri ile bu girişimler sonuçsuz kalmıştır. İran yönetiminin Uluslararası Atom Enerjisi Ajansı ile iş birliğine katılmaması ve görüşmelerdeki sorunlar nedeniyle Türkiye araya girmiştir. İran nükleer krizinde, İran ile ilişkilerini geliştirmek isteyen Brezilya'yı da yanına alan Türkiye böylelikle bu krizde etkin bir rol almaya başlamıştır. Türkiye'nin İran'ı belirli bir çizgiye sokma çabasını destekleyen Başkan Obama, Brezilya ve Türkiye'nin çabalarını desteklediklerini ifade etmiştir (Uzgel, 2013: 295).

Türkiye ve Brezilya'nın bu girişimlerine rağmen ABD, BM Güvenlik Konseyi'nden İran'a karşı yaptırım kararı çıkartmak için uğraşmıştır. İstenilen yaptırım kararı çıkartıldığı sırada Türkiye, Brezilya ve İran 17 Mayıs 2010 tarihinde Tahran Antlaşması'nı imzalayarak nükleer krizi çözebileceklerini göstermiştir. İran'ın nükleer silaha sahip olmasını istemeyen Türkiye çözümü diplomasi ile tercih ettiği, kuvvet kullanılmasını reddettiği için bu süreçte ABD ile sorun yaşamaya başlamıştır. ABD, İran'ın nükleer enerji konusunda zaman kazanmaya çalıştığını ve yaptırımlar için diğer ülkeleri ayrıştırmaya çalıştığını iddia ederek Tahran Antlaşması'nı yetersiz bulmuş ve

Türkiye ile Brezilya'nın beklentilerinin aksine olumsuz tavır takınmıştır (Uzgel, 2013: 296).

İran'a karşı yaptırımlar konusunda Rusya ve Çin'in ikna edilmesine rağmen Türkiye'nin olumsuz yönde oy kullanması Brezilya ve Türkiye'nin çabalarına karşı olmalarının asıl sebebini oluşturmuştur. Burada Türkiye'nin ABD'nin istekleri dışında hareket etmesi ile birlikte küçük çaplı kriz yaşanmıştır. Ancak ABD'nin telkinleri ile Türkiye söylem değiştirmek zorunda kalmış ve ABD'ye gönderilen heyetlerle verilmek istenilen mesaj, eksen kaymasının gerçek olmadığını göstermek olmuştur.

1.6. Bölüm Değerlendirmesi

11 Eylül saldırıları dünyanın tüm gidişatını değiştiren büyük bir olay olmuştur. Artık ABD sadece terörle veya teröristle değil, teröre destek veren, onu saklayan tüm devletlere karşı savaş ilan etmiştir. Fakat ABD bu terör algısında hiçbir zaman samimi görülmemiştir. Türkiye, yıllardır uğraştığı terör sorununda NATO müttefiki olduğu bu devletten beklediği desteği çoğu zaman alamamıştır. ABD'nin Irak işgalinde ise Türkiye 1 Mart tezkeresini reddederek ABD'ye tepkisini göstermiş, Irak işgalinin halk nezdinde meşru olmadığını belirtmeye çalışmıştır. Burada tezkerenin reddi ile kimilerine göre Türkiye elinden büyük bir fırsatı kaçırmış, kimilerine göre de zaten ABD Türkiye'nin planladıklarına izin vermeyeceği için çok bir şey kaybetmemiştir. Ancak gerçek şudur ki, tezkerenin reddi ile bazı fırsatlardan yararlanamayacağımızı görerek hemen yeni bir tezkereyi meclisten geçirmiştir. Ancak ABD, tezkerenin reddinin bir nevi "intikamını" Türk askerlerini saygısız bir şekilde tutuklamasıyla göstermiştir.

Türkiye coğrafi konumu itibarı ile vazgeçilemeyecek bir ülke konumundadır. Bu yüzden de ülke dış politikası sürekli yön değiştirmektedir. Dışişleri Bakanı Davutoğlu döneminde sıfır sorun politikası realist görüşe uygun olmuş olsa da pratikte hayata geçirilememiştir.

İKİNCİ BÖLÜM

SURİYE'DE ARAP BAHARININ İÇ SAVAŞA DÖNÜŞMESİ VE 2013'E KADAR TÜRKİYE-ABD İLİŞKİLERİ

2011 yılında Tunuslu bir gencin ekonomik istikrarsızlık ve kötü muamele gibi sebeplerden dolayı kendisini yakmasıyla başlayan halk hareketleri Kuzey Afrika ve Ortadoğu'yu da içine alan isyan dalgasına dönüşmüştür. 23 yıllık rejim Tunus'ta düşmüş, Şubat 2011'de 30 yıllık Hüsnü Mübarek rejimi Mısır'da düşmüş, yine Şubat 2011'de 42 yıldır ülkeyi yöneten Kaddafi'nin öldürülmesiyle sonuçlanmış, Yemen'de devlet başkanının yetkilerini devretmesi ve günümüzde hala devam eden Suriye'deki iç savaşın ortaya çıkmasına neden olan isyan dalgası olarak ortaya çıkmıştır. İsmi Prag Baharı olaylarına izafeten alan Arap Baharı olarak adlandırılan bu ayaklanmalar Suriye'ye de sıçramış yıllardır süren bir iç savaşa dönüşmüştür.

Suriye'de Arap Baharı'nın bir iç savaşa dönüşmesi ve 2011-2013 yılları arasında Türkiye ve ABD'nin bu olayları yorumlamalarında farklılıklar ortaya çıkmıştır. 2013 yılı, iki ülkenin Suriye politikasının şekillenmesinde bir kırılma dönemi olmuştur. Suriye'deki iç savaş bölgesel bir savaşa dönüşmüş, Türkiye, ABD, AB, Rusya, İran ve radikal gruplar ile teröristleri de kapsayan bir vekaletler savaşına dönüşmüştür. Bu savaş ortamı ise Türk-Amerikan ilişkilerini etkileyen en önemli konu haline gelmiştir. Burada iki ülkenin Suriye politikasını belirleyen birçok dinamik ortaya çıkmıştır. Bu esnada Rusya'nın Suriye politikası ve IŞİD'in bölgede yayılmaya başlamasını Türkiye ile ABD'nin nasıl karşıladığı ortaya koyulmuştur. 2013 sonrasında ABD, Suriye'ye olası bir insani müdahaleye karşı olduğunu açıkça ifade ettiğinden Türkiye, Suriye politikasında yalnız kalmaya başlamıştır. ABD'nin Suriye'ye müdahale karşıtı bir pozisyon aldığından, Türkiye'ye uluslararası hukuksal bir kavram olan R2P (Responsibility to Protect – Koruma Sorumluluğu) diye bir kavramdan bahsetmiş ve Türkiye, Suriye İç Savaşı'nı bir güvenlik krizi olarak görmüştür. Latin Amerika'dan Avrupa'ya, Balkanlar'dan Afrika ve Ortadoğu'ya kadar uzanan Türk Dış Politikası 2011 yılına gelindiğinde Suriye'de tıkanmıştır.

2.1. Suriye’de Arap Baharı Deneyimi ve Güvenikleştirme Söylemleri

Suriye’de yaşanan şiddet ve istikrarsız yaşantının ana sebebi, siyasi mekanizmadaki gelişimin toplumun gelişiminden geri kalması olmuştur. Devlet organları, Suriye’de gelişime ve değişime şiddetle karşı çıkmış ve direnmiştir (Şen, 2013: 57). Suriye’de tek parti rejimi baskın bir yönetim şekli benimsemiş ve ülkeyi kendileri için bir beyliğe dönüştürmüştür. Bu düzensiz yapı herkes tarafından fark edilebilir duruma gelmiştir. Öyle ki güvenlik birimi bile insanları korkutmuştur. Yönetimin halkı kontrol etmek için kullandığı araçlar: polis, saklı hapishaneler, dinlenen telefonlar ve istihbarat olmuştur (Sahner, 2014: 147-148). Tarihi olayları anlamlandırma da süreç içindeki tüm gelişmeler olayın akışı, nedenleri ve sonuçları önem taşımaktadır.

Her şey, 18 Aralık 2010 tarihinde Muhammed Buazizi adındaki Tunuslu seyyar bir satıcının, güvenlik güçlerinden kötü tepki ve muamele görmesini protesto etmek için kendisini ateşe vermesiyle başlamış, büyüyecek olan ateşin fitilini yakmıştır. İşsiz ama eğitilmiş olan gençler, medya aracılığıyla hızlı bir şekilde organize olmuş ve ayaklanmalar hızlı bir şekilde yayılmıştır. Arap Baharı adıyla anılan ve günümüze kadar etkileri devam eden bir isyan dalgası böylece başlamıştır. Yıkılmaz sanılan iktidarlar birer birer yıkılmış, güç artık halkın eline geçmeye başlamıştır. Bölgede değişmeyeceği düşünülen dinamik yapılar değişmeye başlamıştır (Oğuzlu, 2011a: 33-34).

Tunus’ta başlayarak Kuzey Afrika ile Ortadoğu’daki diğer ülkelere de sıçrayan halk ayaklanmaları, 20.yy’dan, sömürge döneminin sona ermesinden itibaren bölgede yaşanan en geniş kapsamlı yönetsel reformları gündeme getirmiştir. 2010’da Tunus’ta başlayan ve hızla Arap ülkelerine dağılan protestolar, 25 Ocak Lübnan ile Mısır’da, 3 Şubat’ta Yemen’de, 14 Şubat’ta Bahreyn’de, 18 Şubat’ta Libya’da, 25 Şubat’ta Ürdün, Irak ve Suriye’de patlak vermiştir (Sabra, 2013: 67). Libya, Mısır ve Tunus’ta hükümetlerin devrilmesi ve Suriye ile Libya’da iç savaş ve dış müdahaleye neden olurken, Fas, Cezayir, Suudi Arabistan ile Ürdün gibi ülkelerde ise kendini reformlarla göstermiştir (Dersan, 2013: 27).

Olayların bu noktalara varacağını tahmin edemeyen liderler hazırlıksız yakalanmış, değişimlerin önüne geçememişlerdir. Değişimler kimi ülkelerde tahmin edilenden fazlası olmuş ve olumlu karşılanmıştır. Bu ülkelerce Arap Baharı, “Arap

Uyanışı, Arap Devrimi, Arap Dönüşümü (Transformasyonu)” olarak nitelendirilmiştir (Bingöl, 2013: 25).

Arap Baharı'nın ardında; ekonomik sıkıntılar ve halkların aslında demokratik yönetim arayışları yatmaktadır. Etkilenen ülkelerde gelir dağılımında dengesizlik, fakirlik, yolsuzluk, yozlaşmış bir yönetici ağı gibi önemli sorunlar yer almıştır. Bunların yanında kayırmacılık, yönetimin babadan oğula aktarımı ile halkın yönetimden uzak tutulması gibi nedenler de yer almıştır. Özellikle eğitimlerini tamamlayan ancak işsiz kalan gençler Tunus ve Mısır'da olayın aktörleri arasında yer almıştır (Akkan, 2016: 24).

Arap Baharı nedenlerinden mezhepsel faktörlere bakıldığında, Sünni-Şii farkının ve aradaki gerginliğin derinleştiği görülmüştür. Bu ayrımında, Şiiler ile Sünniler sağlam temellere dayanmayan farklı siyasi görüşler oluşturmuşlardır. Örneğin İran ile Suriye Şii mezhebi altında birleşse de İran şeriatla yönetilen bir İslam devleti iken, Suriye laik bir diktatörlük olmuştur. Sünni ülkelerde de o dönemlerde net bir ittifak kurulamamıştır. Arabistan, İran için sert bakış açısına sahip iken, Mısır ılımlı olmayı seçmiştir. Yani mezhep kavramı Ortadoğu için anlamı büyük bir kavram olmuş, Arap Baharı sürecince önemli bir rol oynamış ancak bölgeyi şekillendirmek adına yeterli de kalmamıştır (Akkan, 2016: 25).

Protestolar siyasal İslam'ın farklı kesimlerini de etkisi altına almıştır. Radikal İslami hareket başta El-Kaide ile hareketleri körüklemiş, Arap Baharı'nı kötü etkilemiştir. Selefiler, direk baskı ve tehdide başvurmuş Arap Baharı'nı kullanarak siyasetin içine girmişlerdir. Radikal İslamcılardan ayrılan noktaları ise şiddete başvurmamış olmalarıdır. İlimli İslam görüşü, Müslüman Kardeşler ile bağlantı içinde kalarak birçok ülkede yükselmiştir (Bingöl, 2013: 30-35).

Arap Baharı'nı biçimlendiren diğer nokta ise Kürt olgusudur. Arap ülkeleri isyanlarla ve ayaklanmalarla uğraşırken Kürtler bölgede güç elde etmeye başlamıştır. Sosyal ekonomik, çevresel bir devlet inşa etmeye, petrol ve doğalgaz yataklarına sahip olmaya başlamıştır. PKK'nın Suriye ayağı olan PYD, ortaya çıkan boşluğu doldurarak günümüzde büyük bir sorun teşkil etmeye adım atmıştır (Akkan, 2016: 25).

Gelvin'e göre Suriye'deki ayaklanma Mısır'da yaşananın tersine, şehir merkezinde değil taşrada meydana gelmiştir. Merkezdeki baskıdan söz etmek yerine,

burada Mısır'dakinden ziyade titizlikle hazırlanılmadığından kaynaklanmıştır. Suriye'de ayaklanmalar kendiliğinden ortaya çıkmış ve halkın Mısır'da olduğu gibi talepleri olmuştur. Suriye'de olaylar 15 Mart 2011'de Beşar Esad karşıtı söylemlerle başlamıştır. Halkın talebi siyasi suçluların serbest bırakılması ve hükümetin düşmesi yönünde olmuştur. Olaylar sürecinde 200 ile 350 arasında gösterici vefat etmiştir. Hükümet güçleri ise sadece dört gün içinde ortalığı cehenneme çevirmiştir. Okul çağındaki çocuklar duvarlara “kahrolsun rejim” yazmalarından ötürü tutuklanmış, işkenceye maruz kalmışlardır. Hükümet güçleri, çocuklarının bırakılması için sokağa dökülen ailelere ateş açmış, ölümle sonuçlanan olaylar büyümüştür. Sonraki günlerde olaylara yirmi bin kişi katılmış, yönetim karşıtı sloganlar atılmış ardından da yönetim binalarına saldırılar düzenlenmiştir (Kamarı, 2018: 71-72). Suriye olaylardan sonra tam bir kaos ortamına dönüşmüştür.

Arap Bahar'ından etkilenen başka ülkelerde devrim, etkisini çabuk yitirmiş, yönetimleri istikrarsız bir sürece girmiştir (Doster, 2014: 168). Oğuzlu'ya (2011b) göre sürecin temeli *meşruiyet* sorununa dayanmaktadır. Bölgede demokrasi taşımayan iktidarlar ya monarşik geçmişe ya da askeri darbelere dayanmıştır. Meşruiyetten yoksun olan Mısır, Tunus, Suriye, Yemen ve Libya gibi ülkelerin ortak noktaları ise, askeri darbe ile yönetimi almış olmaları ve yönetimin devamı için halk üzerinde baskı kurmuş olmalarıdır (Kamarı, 2018: 30-31).

Suriye'de devrim gerilemeye başladığı dönemde ortaya çıkmıştır. Yönetim değişmemiş tam tersine halka savaş açmıştır. Bu durum demokratikleşme yolunda ilerleyen Mısır, Yemen, Tunus ve Libya'da da bir gerilemeye neden olmuştur. Arap Baharı devrim özelliğini Suriye'de yitirmiştir. Devrim yerini, şiddet içinde bir yönetime, iç savaşa ve teröre bırakmıştır (Koraltan, 2016: 30). Sonucunda ise Suriye'de Arap Baharı yönetimi değiştirememiş bir insanlık dramı başlatmıştır (Toman ve Akman, 2014: 313).

ABD'nin tüm bu yaşananlara bakışı ise, demokrasinin yayılması konusunda olumlu olsa da dış politikasında uygulamaya dökme konusunda tereddütlü olmuştur (Yegin, 2013: 26). Bundan önceki ABD hamlelerinin olumsuz düşüncelere neden olmasıyla bundan sonraki süreçte Amerikan karşıtlığını giderme politikalarına yer verilmiştir. BOP'ta da yer almış olduğu gibi aynı Arap ülkelerinde patlak veren olaylarla ilgili ABD süreçte öncü rol oynamaktan ziyade diplomasi kanalıyla teşvik etmeyi

seçmiştir. Bu görüşünden hareketle de BM ve NATO'nun inisiyatif alması doğrultusunda bir yol izlemiştir (Göngen, 2014: 2). ABD'nin Suriye'den beklentisi aslında rejimin devrilmesi değil Esad yönetiminin gitmesi ve İsrail ile barış halinde ilerlemesi olmuştur (Taştekin, 2016: 55). Suriye ile İsrail arasında yaşanan Arap-İsrail Savaşı'ndan sonra ateşkes ilan edilmesine rağmen iki ülke arasındaki itişme hala devam etmektedir (Yılmaz, 2017: 87).

Türkiye tarafından ise olaylar uzaktan takip edilirken, ılımlı bir tutum izlenmiş, rejimin halkın beklediği taleplere cevap vermesi gerekliliği savunulmuştur. Suriye bu tavırlar karşısında olumlu bir yol izlemek yerine şiddetini artırmıştır. Türkiye ileriki zamanlarda izlemesi gerektiğini düşündüğü stratejileri netleştirip, Esad'ın ülkede reform hareketini gerçekleştirmesi gerektiğini söylemiştir. Bu dönemde birçok Sivil Toplum Kuruluşu ve BM İnsan Hakları Konseyi de raporlarında Suriye'de ki insan hakları ihlallerinden bahsetmiştir (Şimşek, 2018). Türkiye tüm bunları yok sayamaz hale gelmiştir. Suriye'de insanlığa karşı suçlar işlendiğini savunan Türkiye, Esad rejimine son verilmesi gerektiğini ifade ederek yerine gelecek muhalif bir güç için uluslararası boyutta bir çaba harcamıştır. Suriye'de rejim güçleri tarafından şiddet her geçen gün artmış, IŞİD ve PYD çatışmaları arasında kalmış vatandaşlar ise Türkiye'ye sığınmaya başlamıştır. Türkiye artık olayların daha da büyümeden çözülebilmesi için olaylarda taraf pozisyonuna geçmiştir. Suriye giderek iç savaşa doğru sürüklenmiştir.

Suriye'nin PKK'ya destek vermesi iki ülke arasındaki ilişkiyi sürekli germiştir. Daha sonra Türkiye'nin yaptırımları üzerine Abdullah Öcalan'ın 9 Ekim 1988'de Suriye'den çıkması ve Adana Antlaşması'nın imzalanmasından sonra aradaki gerilim yumuşamaya başlamıştır. PKK'ya artık destek vermeyeceğini açıklayan Suriye ile Türkiye arasında ılımlı bir dönem başlamıştır. Ancak; Arap Baharı'nı yaşayan Suriye'de halkın ayaklanması ve Esad'ın halka ateş açmasından sonra iki devlet arasında ilişkiler tekrar bozulmuştur (Taştekin, 2016: 57). Türkiye bu insanlık suçlarını görmezden gelememiş, tarafını muhalifler ve sivil halktan yana seçmiştir.

Arap Baharı bizlere önceki yıllara göre daha karışık daha çatışmacı bir bölgeyi miras bırakmıştır. Arap Baharı, özellikle Mısır ve Suriye'de kötü sonuçlar doğurmuş, üstüne bir de mülteci krizi eklenince küresel düzeyde bir sorun haline gelmiştir

(Güzelipek, 2016: 19). Ayrıca Arap Baharı kendisini özellikle Suriye’de devletlerin güç mücadelesi ve gösterisi olarak göstermiştir.

İkinci Dünya Savaşı’ndan sonra yaşanan en büyük göç dalgası 2011 yılında başlayan Suriye iç savaşıyla kendisini göstermiştir. Yaklaşık 21 milyon olan ülke nüfusunun üçte biri başta Türkiye, Ürdün ve Lübnan olmak üzere AB ülkeleri ve diğer ülkelere göç etmek zorunda kalmıştır. Bu yeni ve büyük göç dalgası ülkelerde çeşitli güvenlik politikaları ve söylemleriyle karşılaşmıştır (Demirtaş, 2019: 1).

Uluslararası ilişkilerde özellikle Kopenhag Okulu ve Paris Okulu tarafından geliştirilen ve analiz edilen “güvenleştirme” kavramı yaşanan göç sonucunda ev sahibi ülkelerin karşılaştığı en önemli sorunlardan birisi olmuştur. Kopenhag Okulu’na göre yöneticiler siyasi konuları ve sorunları siyasal alandan çıkartıp güvenlik çerçevesinden yorumlayarak güvenleştirdikleri belirtilmiştir. (Buzan, Waever ve de Wilde, 1998). Böylelikle normal süreçte siyasal araçlarla çözümlenebilecek olan sorunlar güvenlik endişesiyle yeniden yorumlanıp güvenlik araçlarıyla çözümlenmeye çalışılmaktadır.

Devlet, toplum ve ekonomik yapı bu süreçte en fazla referans olarak gösterilen noktalar olmaktadır. Göçmenlerin, devletin egemenliğine, toplumun oluşturduğu kimliğe ve sosyal güvenlik sistemine zarar verdiği endişesi duyulmaktadır. Ülkelerindeki çatışma ve savaş ortamından kaçarak yasadışı yollarla gittikleri ülkelerin sınır güvenliğinin ve devlet bütünlüğünü tehdit ettikleri gerekçesiyle bir tehdit olarak algılanmışlardır. (Genç, 2010: 189). Toplumların ise göçmenler yüzünden kimliklerinin zarar göreceği ve sosyal refah seviyelerinin mültecilerden dolayı zayıflayacağı endişesi duymaktadırlar.

Suriye’de yaşanan iç savaş ve Türkiye’nin en uzun kara sınırının Suriye ile olması sınır güvenliği sorununun ortaya çıkmasına neden olmuştur. Savaştan kaçan insanların denetimi ve kontrolü ile sınır güvenliğinin önemi artırılmıştır. Sınırdan geçenlerin ülke içerisinde bazı tehditlere neden olmaları ile Türkiye sınırının güvenleştirilmesi için politikalar üretmiştir. Sınır güvenleştirilmesine bir örnek ise sınıra duvar örülmesi olmuştur (Şimşek, 2017).

Suriye iç savaşında yaşanan göçler sonucunda Türkiye hem olumlu hem de olumsuz etkiler yaşamıştır. Olumsuz sonuçları ise azaltmak ve ardından ortadan kaldırmak için hem liderler bazında hem de kurumsal alanda belirli yapılarla bazı tedbirler almıştır. Kopenhag Okulu’nun ortaya koyduğu güvenleştirme anlayışının

ortaya koymuş olduğu argümanlar ile liderlerin söylemleri, atılan adımlar, oluşturulan kurumlar güvenlikleştirme olgusunun ana aktörleri olmuştur. Güvenlikleştirmenin ana referans noktalarını ise ekonomi, ülke istikrarı, sosyal ve siyasal durum ile halkın refah düzeyi oluşturmaktadır. Ortaya koyulan bu argümanlar ile yaşanan göç sorunu güvenlikleştirmeye çalışılmıştır (Çoban, 2019). Ancak göçmenlerin kendi istekleri ile hareket etme arzusu ve göçmen sayısındaki fazlalık güvenlikleştirme durumunun tam anlamıyla başarılı olmasını engellemiştir.

2.2. Toplumsal Olayların Suriye’de İnsani Krize Dönüşmesi

Suriye, yaşadığı Arap Baharı’nın etkilerini derinden hissetmiştir. Türkiye ile ABD arasındaki ilişki de elbette bu doğrultuda ilerlemiştir. Yaşadığı içsel karışıklıkla hem Ortadoğu’yu hem de uluslararası ilişkileri etkilemiş 2012’nin gündemine oturmuştur. Suriye’nin yaşadığı sıkıntılı durumlar Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığınca ifade edildiği üzere² :

“Suriye’de halkın insan hakları, iyi yönetim, hukukun üstünlüğü ve demokrasi gibi evrensel değerlere sahip olma arzusuyla ortaya koyduğu meşru taleplerini rejim tarafından baskı ve şiddet politikalarıyla bastırılma yoluna gidilmesi ülkeyi bir çatışma ve kriz ortamına sürüklemiştir. İlk olarak Mart 2011’de Daraa’da başlayan rejim karşıtı gösteriler, ülkenin büyük bölümüne yayılmış, bu gösterilere karşı rejim güçlerinin ve rejime bağlı paramiliter grupların başvurdukları şiddetin etkisiyle Suriye, kırılması zor bir şiddet sarmalının içerisine girmiştir.” (Erol, 2013: 141).

Suriye, kırk yıl gibi uzun bir süre tek parti rejimi altında Baas tarafından yönetilmiştir. Devlet, tüm siyasal örgütleri, internet bilişim sistemini, kültürel ve sosyal tüm sivil toplum kuruluşlarını, denetlemelerle kontrol altında tutmuştur. Suriye, Hafız Esad’dan beri olağanüstü hâl yasaları ile yönetilmiştir. Yüzde onluk bir nüfusa sahip Nusayriler, anti demokrat yapılarıyla ve tavırlarıyla geri kalan nüfus üzerinde baskı kurmayı başarmıştır. Beşar Esad yönetimi, Arap Baharı’ndan sonra halkın sorunlarının göz ardı edilmemesi gerektiğini söylemiş ancak icraata geçmemiştir (Yılmaz, 2017: 88).

² <http://www.mfa.gov.tr/turkiye-suriye-siyasi-iliskileri-tr.mfa> (Erişim tarihi: 12.09.2013)

Suriye halkı ise, yaşananlardan sonra kalıcı ve radikal kararlar ile çözüm aramıştır. Bunlara rağmen ülkenin yönetiminin değişmemesi halk içinde öfkeye neden olmuştur.

Ülkenin farklı etnik yapılardan oluşması farklı dini kimliklerin bulunması ve ekonomik-siyasi varlıkların Nusayrilerin elinde olması, askeri harcamalara ve ekonomik yolsuzluklara sebebiyet vermiştir. Ülke gelişme çabaları içinde olup sanayileşmeye yatırım yapacağı yerde ve reform hareketleri yerine bankacılık, turizm ve ticaret gibi sektörlere yoğunluk vermiştir. Sistem tamamen kayırmacılıkla işler hale gelmiş, eş-dost ile işbirlikleri yapılmıştır (Şen, 2013: 60-63). Tüm bu gelişmeler halkın fakir tabakasının elbette yerinde saymasına hatta giderek ekonomilerinin bozulmasına neden olmuştur.

Esad yönetimince, ülkedeki yolsuzlukları gidermek için adımlar atılmış, ülkedeki Kürtlere vatandaşlık verilmiş ve anayasada değişikliğe gidilmiştir. Gelişigüzel tutuklamalara engel olunmuştur. Ancak yönetimin attığı adımlar protestocular tarafından hiç samimi bulunmamış, ortamı sakinleştirmeye yetmemiştir. Halka karşı şiddet ile ölü sayısındaki artış tepkilerin artmasına neden olmuştur. Tüm bunlar yaşanırken diğer ülkelerden de tepki yağmış, müdahaleler kınanmış ancak hiçbiri yönetimi durdurmaya yetmemiştir. Ayaklanmaları bastırmak için binlerce kişi öldürülmüştür. Bunun yanında milyonlarca insan bu katliamdan kurtulmak için komşu ülkeler başta olmak üzere diğer ülkelere sığınmak zorunda kalmıştır. Suriye’de olaylar gün be gün bir “iç savaş” a dönüşmüştür (Polat, 2016: 142). Bu süreçte Esad yönetimi reform sözü verirken bir taraftan da eylemleri sindirmek için kendi halkına askeri harekatlarda bulunmuş, iki yönlü bir yol izlemiştir. Mayıs 2011 günlerinde Suriye karışmış, tanklar Dera ve Humus’a girmiş burada protestoculara karşı yürümüştür. Temmuz ayında Hama’da yüzü aşkın eylemcinin öldürüldüğü bizzat Suriye güçlerince açıklanmıştır. Dönemin ABD Dışişleri Bakanı Clinton, Esad yönetiminin meşruiyetini kaybettiğini açıklamıştır. Temmuz 2011’de Özgür Suriye Ordusu (ÖSO) kurulmuştur. Esad rejimine karşı gelen başka muhalifler ise, Suriye Ulusal Konseyi’ni (SUK) kurmuştur. SUK’un temel hedefi Esad rejimini 6 ay içinde devirmek olmuştur. Arap Birliği bu süreçte Suriye Rejimi’ni kınamış ve üyeliğini iptal etmiştir (Glass, 2015: 16). Böylece bölgesel anlamda Suriye giderek yalnızlaşmıştır.

Ayaklanmaların yeni başladığı zamanlarda ÖSO ve SUK’un Suriye Rejimi’ne karşı olan savaşında 9 binden fazla insan hayatını kaybetmiştir. Bu şiddet içeren olaylar

2012'ye kadar Şam ve Halep dışında tüm illerde yaşanmıştır. Bu yıldan itibaren kalan iki şehir de olaylardan etkilenmiş, binlerce insan göç etmek zorunda kalmıştır. Siyasi özgürlüklerin kısıtlanmasıyla başlayan olaylar daha sonra yerini kanlı çatışmalara bırakmıştır. Arap Birliği, üyeliği iptal ettikten sonra buraya uluslararası hakemler göndermiş ve olayları çözmek için çaba sarf etmiştir. Birleşmiş Milletler sekreterinin "barış elçisi" olarak görevlendirildiği Mart 2012 yılında bir barış planı sunulmuş ancak kabul edilmemiştir. İnsani vaziyetin giderek kötüleşmesinden sonra uluslararası toplum izleyeceği yol konusunda fikir ayrılıkları yaşamıştır. Avrupa Birliği ile ABD, Esad yönetimini istifa etmeye çağırırken Rusya ile Çin, Rejimi desteklemiş, BM Güvenlik Konseyi'nin ve diğer ülkelerin desteklerini engellemiştir. Suudi Arabistan ile Katar ise muhalefeti desteklemek adına silah temin etmiştir (Rozsa, 2012: 11). Türkiye ise başlarda temkinli davranmasına karşın, göçlerin kendisini etkilemesinden ve mültecilerin Anadolu'ya sığınmasından dolayı kendini olayların içinde bulmuştur (Akkan, 2016: 21). 22 Haziran 2012'de rejim yanlıları Türk jetini düşürmüş, Türkiye de buna karşılık vermiştir. Demokratik Birlik Partisi (PYD) Suriye'nin kuzeyini ele geçirmiştir. 2 Ekim'de Şanlıurfa Akçakale'ye saldırı düzenlenmiş, Türkiye savunma hakkını kullanmış, belirlenen hedefleri vurarak fazlasıyla karşılık vermiştir. Kasım 2012'de ise Türkiye, Suriye Devrimi Muhalefet Güçleri Koalisyonu'nu (SMDK) tanımıştır. Koalisyonun örgütlenmesi genel anlamda ülke dışında olmuş, bu da Suriye'yi pek etkilememiştir. 2012 yılının sonuna gelindiğinde Suriye'de 60 bin insan hayatını kaybetmiştir (Zorlu, 2015).

2012'de Suriye'deki insani krizi bitirmek için atılan siyasi adımlara ve yaptırım tehditlerine karşı Suriye'deki şiddetin devam etmesi, Suriye içindeki yardıma muhtaç insanların ve yerlerinden edilen mültecilerin sayısını artırmış ve komşu ülkelere olan nüfus akımını hızlandırmıştır. 2012 başlarında Türkiye'ye gelen mülteci sayısı 9.500 iken bu sayı yılın sonunda 150.000 kişiye ulaşmıştır (Kılıç, 2016: 172-173). Türkiye bu sorunla yıllarca uğraşmış ve uğraşacaktır. Yüzbinlerce insanın hayati ihtiyaçlarını bile karşılamak ülkeyi zora sokacaktır.

Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP) veri sonuçlarına göre çatışmalar Suriye'de ekonomik çöküntüye, para biriminde değer kaybına, yağma ve yıkıma sebep olmuştur. İşsizlik ülke nüfusunun yarısını etkilemiştir. Nakit eksikliği ve işsizlik insanları yerlerinden etmiştir. Nüfusun %11'i ise 2015'e gelindiğinde hayatını kaybetmiştir. En az 13 milyon Suriyelinin ise yardıma ihtiyacı vardır (Prashad, 2016: 110).

Al Jazeera Türk'ün (2013) BM verilerine göre haberinde; 10 milyon Suriyelinin acil yardıma muhtaç olduğunu söylemiştir. 242 bin kişinin kuşatma altında olduğu, 3 milyondan daha fazla insanın ulaşılması zor bölgelerde yaşamaya çalıştığı ve ülkenin yarısında temiz su kıtlığı çekildiği de haberde yer edinmiştir (Al Jazeera Türk, 2014). 21 Ağustos 2013 tarihinde Şam'ın Guta bölgesinde yönetimce sivillere karşı kimyasal silah ile saldırı düzenlenmiştir. 500 ile 1400 kişinin hayatını kaybettiği bildirilmiştir. 1980'lerden beri hayata geçmiş en ölümcül saldırı olan bu olay Türkiye'de "kırmızı çizgi" olarak adlandırılmış, diğer ülkeleri de harekete geçirmiştir. 24 Mart'ta kimyasal silahlar Adra'yı, 13 Nisan da ise Kürtlerin elinde olan Şeyh Maksud'u vurmuştur (Taştekin, 2016: 242).

ABD Başkanı Obama, Suriye'de biyolojik ve kimyasal silah kullanılması durumunda, askeri müdahalede bulunulacağını ve "kırmızı çizgi" olarak adlandırılacağını duyurmuştur. Başkan Obama, El-Nusra cephesini terör örgütü olarak nitelmiş, listeye eklemiştir. Türkiye ise El-Nusra'yı terör örgütü olarak nitelerek istememiştir. Muhalifler, Filistinlilerin olduğu Yermük sığınmacı kampını ele geçirmiştir (Yılmaz, 2017: 94). Suriye'de yaşanan kimyasal silah saldırıları sonucunda, ABD'nin kırmızı çizgi olarak nitelenen askeri müdahalesinin olabileceği söylemleri uluslararası arenada gündem olurken Rusya, Suriye ile anlaşma yapmıştır. Suriye'den kitle imha silahlarının imha edileceği hususunda anlaşılmıştır. Böylece uluslararası güçlerin askeri müdahalesi önlenmiştir. Suriye kimyasal silahları teslim etmiş, ABD de askeri müdahaleden vazgeçmiştir (Yılmaz, 2017: 100). Elbette Suriye'nin çok da samimi olmadığı daha sonraki süreçlerde yapmış olduğu saldırılarda kendisini gösterecektir.

2012'de uluslararası devletlerin tüm çabalarına rağmen yerini terk etmeyen Esad iç savaşın tüm ülkeye yayılmasına sebep olmuştur. Mart 2013'e geldiğinde muhalifler Rakka şehrini ele geçirmiştir. Muhaliflere destek olacağını söyleyen ABD ve İngiltere, askeri nitelikte olmayan destek verme niyetini dile getirmiştir. Bu günlerde grupların parçalanması ile Irak Şam İslam Devleti (İŞİD) kurulmuştur (Yılmaz, 2017: 94-95). Otorite boşluğundan faydalanıp ortaya çıkan bu örgüt, uzun yıllar dünya gündeminde kalacak ve birçok insanın hayatına mal olacaktır.

Türkiye Dışişleri Bakanlığı'nın açıklamasına göre "*Suriye Rejimi'nin 2013 yılında Şam Guta'da Suriye halkına yönelik olarak gerçekleştirdiği sarin gazı saldırısı*

sonrasındaki süreçte kimyasal silah kullanmaya devam ettiği kesin olarak saptanmıştır.” Bakanlık aynı açıklamanın devamında *“Suriye’de kimyasal silah kullanan tarafların tespiti amacı ile BMGK’nin 2235 sayılı kararıyla oluşturulan Kimyasal Silahların Yasaklanması Örgütü (OPCW) ile BM Ortak Soruşturma Mekanizması’nı inceledikleri vakaların bir kısmında Suriye rejiminin kesin sorumluluğu tespit etmiştir”* (www.mfa.gov.tr, 2016) yazılı açıklamalarında bulunmuştur.

Suriye’de savaşın insana olan zararları sadece ekonomik kıtlıkla ya da silahlarla olmamıştır. Sosyal ve insani kaynaklar da büyük ölçüde azalmıştır. Ülkede yaşanan savaş şimdiki insanları ve gelecek nesilleri de etkileyecek düzeyde bir krizin başlamasına neden olmuştur. Ekonomik, sosyal yönde iyi bir seyir izleyen ülke 2011 yılına geldiğinde çatışmalarla beraber dört yıl içinde İnsani Gelişmişlik İndeksi’nde (HDI) 187 ülkede 137. sırada iken 187.liğe gerilemiştir. Bu durum tahmini olarak ülkeyi 35 yıl geri götürmüştür. Krizde GSMH yaklaşık olarak 163,3 milyar dolar azalmıştır. Eğitim öğretim sekteye uğramış okula giden çocuk sayısı yarı yarıya düşmüştür. Sağlık indeksi yüzde 30 oranında azalma yaşamıştır (www.sy.undp.org , 2012).

Ülkede iç savaş süresince su ve toprak kaynakları da zarar görmüştür. Su güvenliği sorunu ülkeyi tehdit etmektedir. Hem rejim hem de ülkedeki diğer aktörler temiz su kaynaklarını bir tehdit olarak kullanıp savaşta üstünlük sağlamaya çalışmıştır. Savaş süresince su pompa istasyonları ve su hatları zarar görmüştür. 2014’te Suriye Ordu’suna ait olan savaş uçakları Halep’te su borularına zarar verdiği için taşkın meydana gelmiştir (AljazeeraTürk, 2014). Libya’da Kaddafi rejimi ülkenin alt yapısına bu kadar saldırı gerçekleştirilmemişken Suriye Rejimi’nin ülkenin ana hatlarına saldırması, ülke alt yapısına bu denli zarar vermesi rejimin halkına karşı ne kadar sert olduğunun bir göstergesi daha olmuştur.

13 Mart 2014 tarihine gelindiğinde ÖSO-IŞİD çatışması sonucunda Türkiye sınırları dışında olan ancak Türkiye’nin egemenliği kapsamındaki tek toprak parçası olan Süleyman Şah Türbesi IŞİD’in eline geçmiştir. 20 Mart günü IŞİD, sosyal bir platform aracılığıyla türbenin üç gün içinde boşaltılmasını ve dalgalanan Türk bayrağının indirilmesini istemiş, aksi bir davranışta Türbenin yıkılıp parçalanacağını dile getirmiştir. Türkiye ise Şah Fırat Operasyonu ile Türbeyi IŞİD’in elinden kurtarıp Rojava ile Türkiye arasında bir bölgeye taşımıştır (Zorlu, 2015).

Ağustos 2014’de Nusra Cephesi Kuneytara Geçidi’ni kontrol altına almıştır. ABD bu dönemde ise Iraklı Kürt militanları silahlandırmıştır. Irak’ta IŞİD’e karşı hava saldırıları gerçekleştirmiştir. IŞİD, 24 Ağustos 2014’de Rakka’yı tamamen ele geçirmiş, Suriye ve Irak’taki tüm tarihi eserleri yerle bir etmiştir. Bölgedeki Kürtler uluslararası güçlerin desteğini almış ve IŞİD’i bölgeden çıkarmayı başarmıştır (Glass, 2015: 21).

Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (UNHCR) verilerince; 2015 yılı sonlarına doğru Suriye nüfusunun yarısına yakını yerlerinden edilmiştir. Bu kişiler ya ülke içinde daha güvenli bölgelere taşınmış ya da başka ülkelerde sığınmacı statüsüne geçmiştir. Politik Araştırmalar Merkezi’nin Suriye üzerine yaptığı araştırma raporunda 2014 yılı ile 2015 yılı karşılaştırmasında 2014 yılı yoksulluk oranı yüzde 83,5 iken; 2015 yılında yüzde 85,2’ye yükselmiştir. Ülke genelinde hastaneler, okullar yıkılmış, yıkılmayan okullar ise evsizler için sığınak olarak kullanıma geçmiştir. Elektrik ve su gibi temel ihtiyaçlara ulaşım imkansız hale gelmiştir. Ana yollar yıkıldığı için ulaşım sağlanamaz hale gelmiştir (Kamarı, 2018: 77). Çevre düzenindeki yıkılışlar, ihtiyaçların baltalanması, işsizlik ve elbette ki duygusal tahrip insanların krizle başa çıkma ihtimallerini yıklmıştır.

26 Ocak 2015’de Rusya, Suriye’deki tarafların Moskova’da toplanması için bir adım atmıştır (Taştekin, 2016: 393). 2016 yılına kadar Suriye ile ilgili diplomatik çözüm arayışları devam etmiştir. Bu süreçte Türkiye ve Rusya merkezli çözümler aranmıştır. Halep’ten tahliye çalışmaları başlamıştır. Türkiye ve Rusya görüşmelere başlamış, hem rejim hem muhalifler masada uzlaşmaları için bir araya getirilmiştir. Türkiye, ÖSO ile beraber Suriye’nin kuzeyine Fırat Kalkanı Harekatı’nı başlatmıştır. Böylece Cerablus ile El-Bab IŞİD’den temizlenmiştir. Suriye’de geçen 6 yıl boyunca 400 bin kişi hayatını kaybetmiş, 145 bin kayıp durumuna düşmüş, yaklaşık 14 bin kişi ise işkencelere maruz kalmıştır. 5 milyona yakın insan başta Türkiye olmak üzere diğer ülkelere de sığınmak zorunda kalmıştır. Ülke içi göç eden insan sayısı ise 6,5 milyonu bulmuştur (www.ntv.com.tr , 2017).

20 Şubat 2017’de Suriye İnsan Hakları Ağı’nın yayımladığı rapora göre rejim son üç yıl içinde 162 kez kimyasal silah kullanmıştır. Bu saldırılarda en az 230 kişi hayatını kaybetmiştir. İdlib, Hama, Şam ve Halep bu saldırılardan en çok etkilenen bölgeler olmuştur (www.ntv.com.tr , 2017).

2.3. 2011-2013 Arası Türkiye ve ABD'nin Suriye Krizine Yaklaşımlarında Paralellik

11 Eylül terör saldırısından sonra ABD ile Türkiye arasında teröre karşı paralel bir yaklaşım sergilenmiştir. Teröre karşı her türlü işbirliği ve askeri müdahalede yan yana yürüme vaadi veren iki ülke olmuşlardır. İki ülke Irak müdahalesinde anlaşmazlık yaşamış, 1 Mart tezkere krizi ve ardından Türk askerlerine karşı çuval geçirme hadisesiyle ilişkiler gerginleşmiştir. Türkiye'nin dış siyasette benimsediği "komşularla sıfır sorun politikası" ve BOP ile gerginleşen ilişkiler yumuşama safhasına gelmiştir. Bu tanımlamalara rağmen ise Arap Baharı ve ardından gelen Suriye iç savaşı ile Türkiye'nin bu savaşa çekilmek istenmesi Türkiye'yi tedbirli bir dış politika izlemeye itmiştir (Erol, 2013: 163-164).

ABD 2008 başkanlık seçiminde Barack Hüseyin Obama'nın seçilmesi ile ülke hem yönetim olarak hem de dış politika olarak değişime uğramıştır. Obama kendinden önceki yönetim kadar fevri bir tarz sergilememiş, daha ılımlı olmayı tercih etmiştir. Ülkesinin tehdidi olarak güçsüz devletler yerine daha güçlü devletleri tehdit algılamış, bunun sonucu olarak da Irak ve Suriye yerine İran'a yönelmiştir (Akgün, 2012: 72).

Başkan Obama'nın seçimlerden kısa süre sonra Türkiye'yi ziyareti, kamuoyunca büyük yankı yaratmıştır. Bu durum Başkan Obama'nın Avrasya'ya açılması için ilk adım olarak görülmüş ve Türkiye'nin ABD gözünde ne kadar önemli olduğunu bir kez daha göstermiştir. Geçmişlerde potansiyel gücünden bahsedilen Türkiye şimdilerde ortaklığı aranan bir ülke durumuna gelmiştir. Ve bu dönemlerde Türkiye-ABD işbirliği artış göstermiş, özellikle de savunma alanına öncelik verilmiştir. ABD Büyükelçisi Francis Ricciardone, 2011'de Türkiye ile yapılan ticarete yeni bir rekor kırıldığını ifade etmiş, bölgedeki gerginliklere rağmen ticaret ve yatırım ilişkilerinin geliştiğini söylemiştir (www.amerikaninsesi.com, 2012).

2011-2013 döneminde, ABD ve diğer batı ülkeleri Suriye'deki Esad rejimine karşı tek taraflı bir operasyonun ekonomik, siyasi, diplomatik ya da askeri risklerini üstlenmek için istekli görünmemişlerdir. Buna rağmen giderek yalnızlaşmış olan Esad rejimine karşı Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi uygulayacağı siyasi baskılar ile desteklenen bir askeri operasyonun krizi çözümleyeceğine inanmışlardır. Bu nedenle Türkiye, Libya krizi

döneminde ve henüz Suriye’de yeni başlayan kriz süresince iki ülkede de krizleri diplomatik girişimler sayesinde çözmeyi düşünmüş, ülkelerin liderlerini siyasi reformlarla değişikliğe gitmeleri konusunda ikna etmeye çabalamıştır. Ancak Türkiye’nin bu ılımlı çabaları ABD ve diğer batılı ülkelere eleştirilmiştir. Özellikle de Suriye krizi döneminde, Türkiye’nin Esad rejimiyle devam etmekte olan diplomatik ilişkilerini hemen kesmesi gerektiğini ve Esad rejimine karşı gelişen uluslararası koalisyonun ortaklarından biri olması gerektiği bildirilmiştir. Batılı ülkelerin ve ABD’nin diplomatik istekleri ve Türkiye’nin yürüttüğü bu ılımlı çabanın boşa çıkmasından ötürü, Türkiye 2012 yılının başlarında Esad rejimine karşı yürütmüş olduğu ılımlı politik süreci terk ederek daha sert bir duruş sergilemeyi tercih etmeye başlamıştır (Yazgan, 2018).

Türkiye 2000’li yıllar boyunca Suriye’ye yönelik ABD’nin sert tavrına karşı uzun süreye yayılmış, iç dinamikler ile sağlayacağı bir değişimi savunmuştur. Suriye’nin batılı ülkeler ile ilişkisi Türkiye sayesinde gelişme göstermiştir. Suriye içinde barındırdığı reformcu güçleri Türkiye sayesinde güçlendirmiş, ancak yine de Arap Baharı ile gelen değişime ayak uyduramamış iç savaşa sürüklenmiştir. Bu sebepten ötürü “değer merkezli dış politika ve reel politika” ikilemi içerisinde Türkiye son yıllarda yakınlaştığı Esad yönetimine karşı tavır almak zorunda kalmıştır. Sabah gazetesinde yazan Hasan Ay’a göre; rejim bekası problemi ile karşılaşan Suriye, Türkiye’nin sorunları “halkın meşru talepleri” olarak nitelemesinden rahatsız olmuş ve Türkiye’nin uzun zamandır yaptığı uyarıları dikkate almamıştır. Ancak Hama’da gerçekleşen insanlık dışı olay bir dönüm noktası olmuş, Türkiye’nin tavrının eskisi gibi ılımlı olmayacağı belli olmuştur (Albayrak, 2014: 93). Tüm karşı duruşlara rağmen Türkiye Suriye karşısında bir kalkan görevi görmüş, karşılıklı görüşmelerden sonra Dışişleri Bakanı Davutoğlu, beklentisinin karşılanmaması sonucu bu durum da son bulmuştur. Muhalifleri desteklemeye devam eden Türkiye, Suriye Ulusal Konseyi kuruluşunu İstanbul’da ilan etmiştir. Sınırın muhalefete destek olması amacıyla kullanımına izin verilmesi ise o dönemde kritik önem taşımıştır. Suriye ise, muhalefetin Türkiye sayesinde güçlendiğinin bilincinde olarak yıllardır destek vermediği PKK’ya ülkesinde yer açmaya ve desteklemeye başlamıştır (Orhan, 2012).

Soğuk Savaş’tan sonra Türkiye ile Suriye ilişkisinin bölgesel politikada ve uluslararası dengelerin korunması için büyük önem taşıdığını dile getiren Dışişleri Bakanı Davutoğlu, Suriye’ye yaklaşımın son derece önemli olduğunu vurgulamıştır. Ancak

Suriye ile yürütülen ikili ilişkinin yanında, bölgesel ilişkilerinde önemli olduğunu, atılacak her adımın dengeler için kritik olduğunu da dile getirmiştir (Davutoğlu, 2012: 400-401). Suriye ilişkileri ise geçmişten günümüze inişli çıkışlı olmuş hatta epey de sorunlu devam etmiştir. Türkiye’de AKP ile Recep Tayyip Erdoğan’ın 2002’de seçimleri kazanması ile Beşar Esad’ın Suriye ülke yönetimine gelmesi aynı zamana denk gelmiştir. İki yönetim arasındaki ilişkilerde genel anlamda olumlu bir gidişat izlenmiş, Arap Baharı’ndan sonra devam eden iç savaşla, Esad’ın uyguladığı baskı ve şiddet yüzünden ilişkiler tekrar bozulmuş ve artık süreç değişmiştir (Yılmaz, 2017: 35). Esad’ın ülke içinde gerçekleştirdiği şiddet politikası ve halkına yaşattığı sert müdahaleler dünya çapında kınanmasına neden olmuştur. ABD ve AB de kayıtsız kalmayarak yaptırım uygulamaya karar vermiştir. Dönemin ABD Dışişleri Bakanı Clinton, Beşar Esad’ın meşruiyetini kaybettiğini dile getirmiştir (Glass, 2015: 16). Bir taraftan da Türkiye, Suriye’ye tek taraflı olarak yaptırım uygulamaya başlamıştır. 30 Kasım 2011’de Türkiye Suriye’ye karşı şöyle yaptırımlar uygulamıştır (Yılmaz, 2017: 135-136):

- * *“Suriye’de halkıyla barışık bir yönetim kurulana dek Yüksek Düzeyli Stratejik İşbirliği Konseyi mekanizması askıya alınacak,*
- * *Baas yönetiminde halka şiddetli davranan kişilerin Türkiye’ye girişleri yasaklanacak ve Türkiye’de ki malvarlıkları dondurulacak, Esad rejiminin destekçisi iş insanlarına da tedbirler konacak,*
- * *Suriye ordusuna tüm askeri malzeme satışı ve tedariki durdurulacak,*
- * *Türkiye üzerinden Suriye’ye silah ve askeri malzeme transferi önlenecek,*
- * *Suriye Merkez Bankası ile ilişkiler dondurulacak,*
- * *Suriye rejiminin Türkiye’deki finansal mal varlıkları dondurulacak,*
- * *Suriye hükümeti ile kredi ilişkileri sonlanacak, Suriye Ticaret Bankası ile işlemlere son verilecektir.”*

2012 yılı itibari ile dönemin Başbakanı Recep Tayyip Erdoğan’nın, Esad’ın yönetimden çekilmesi yönündeki tavrına karşı Esad, PKK ile iletişime geçmiş, PYD’ye serbestlik vermiştir. Türk Hava Kuvvetleri’nin F4 savaş uçağının Suriye tarafından düşürülmesi Türkiye ile Suriye arasındaki gerilimin artmasına neden olmuştur (Arıkan, 2017).

Suriye’de yaşanan iç savaş, Türkiye’yi sınır güvenliği açısından ve ekonomik olarak fazlaca etkilemiştir. Türkiye ve Suriye’nin ortak rejimindeki de facto tampon noktalarında muhalifler, IŞİD ve PYD çatışmalarından sonra güvensiz hale gelmiştir. Gerçekleşen çatışmalar Türkiye’yi de etkilemiştir (Hoca ve Ulutaş, 2014: 13). Türkiye, muhalifler yanında dururken hem de onların üssü konumunda olmuştur. Ayrıca savaşın başlamasıyla en büyük rolü de üstlenen ülke Türkiye olmuştur. İç savaştan kaçan binlerce hatta milyonlarca insan Türkiye’ye sığınmıştır. Türkiye’de maddi manevi tüm yükü üstlenmiş, uluslararası arenada kendini göstermiştir. Mülteciler öncelikle Hatay, Mardin, Şanlıurfa, Gaziantep olmak üzere diğer şehirlere de yayılmıştır (Yılmaz, 2017: 137).

Suriye’den savaştan kaçıp ülkesini terk ederek Türkiye’ye gelen sığınmacı sayısı Mülteciler Derneği 2019 Eylül ayı verilerine göre 3 milyon 658 bin 250 kişi olmuştur. Kilis gibi çoğu sınır ilinde Suriye’den gelenlerin sayısının yerli halkın sayısından fazla olması Türkiye içinde Suriyeli sığınmacıların kalıcı olabileceği ihtimalini gündeme getirerek tartışmalara neden olmuştur. Birçok Suriyeli ise can güvenliğini tehlikeye atarak illegal yollardan Türkiye’yi transit ülke olarak kullanmış diğer ülkelere geçmeye çalışmıştır (Yılmaz, 2017: 137-138). Türkiye’nin, “insani müdahale” görüşüne bağlı olarak “insanlık dışı davranış” içeren bunlarla da kendisini etkileyen bir ülke için sert bir tavır sergilemesi beklenirken, politika olarak kitleler önünde yüksek sesi seçmemiş, sessiz bir diplomasi izlemeyi tercih etmiştir (Albayrak, 2014: 93). Ülke içinde ne kadar huzursuzluğa neden olsa da dış politikada ilerlemeyi hedeflediği söylenebilmektedir.

Suriye’de yaşanan insanlık dışı olaylar karşısında Türkiye’nin takındığı tavır bazılarınca kabul görmüştür. Geçmişten günümüze Suriye ile yaşanan, “Hatay” ve “Sınıraşan Sular” sorunları, 1970’lerden beri Ermeni terör örgütü ASALA’ya ve 1980’lerden beri de PKK gibi Türkiye Cumhuriyeti’ne karşı gerçekleşen terör faaliyetlerinde Suriye’nin PKK’ya destek vermesi gibi sorunlar gerilimi artırmıştır. “Komşularla sıfır sorun politikası” ile işbirlikleri artırmak istenirken, Suriye tavrında ısrarcı olmuş tutarsız davranışlar sergilemiştir. Böylece hedeflerde ortak noktalar kaybolmuş, yumuşama dönemi de sona ermiştir (Kibaroğlu, 2011: 30-33). Ayaklanmadan sonra Türkiye farklı politikalar izlemeyi seçmiştir. Türkiye Esad’ın gitmesi için çabalarken ABD, Fransa ve Rusya kendi seçim dönemlerinde olduklarından ilgileri dağılmış olduğundan Türkiye bu konuda yalnız çabalamak zorunda kalmıştır (Özkan,

2014). Türkiye'nin sonraki problemi artık Esad'ın gidip gitmemesi ya da sonra yerine kimin geleceği değil; şiddetin ağırlaştığı bu ülkede sürecin “nasıl” yönetileceği olmuştur.

Suriye'den gelen tehditler arasında Hatay'ın Reyhanlı ilçesi Cilvegözü sınır kapısında yaşanan patlama da yer almıştır. Suriye'den gelmiş olan bomba yüklü araç, gümrük personellerinin kaldığı lojmanların yakınında infilak edilmiş 13 kişi hayatını kaybetmiştir. Bazı iddialara göre de saldırı Suriye'deki insanlara yardım malzemesi götüren tırlar hedef alınarak düzenlenmiştir (www.cnn.com.tr , 2013). Türkiye geçmişten günümüze Suriye ile inişli çıkışlı bir ilişki yaşamıştır. Suriye'nin tüm olumsuz tavırlarına ve Türkiye'ye zararlarına rağmen insani desteğini esirgmeden Osmanlı'dan miras kalan yardımseverliği ile destek çıkmıştır.

Soğuk Savaş'tan günümüze kadar her gelişmede aktif bir rol alan ABD, Arap Baharı ile sarsılan Suriye karşısında gayet ihtiyatlı, sessiz ve geri planda kalmayı tercih etmiştir. Kritik durumlarda ise olayları bölgesel aktörlere bırakmayı seçmiştir. Suriye sorununda Türkiye ve Arap Birliği'nin projelerini desteklemiştir ve aktif bir rol almamıştır (Akgün, 2012). Ancak Başkan Obama 2011'de Esad'ın sergilediği sert tavrı eleştirmiş, diyalog içinde kalmayı önermiştir (www.trthaber.com , 2015). Olayların şiddetlenmesi ile Başkan Obama konuyu BM'ye taşımış, Türkiye ve Arap Birliği üye ülkeleri ile diyaloglar kurmuştur (Akgün, 2012). ABD'de Türkiye'nin yapmış olduğu gibi muhaliflere destek olmasını istemiştir. Türkiye en başlarda Esad'ın düzelebileceği ihtimalini düşünerek ılımlı bir ilişki sergilese de sonra ABD gibi tavır almayı tercih etmiştir (Göksedef, 2014).

ABD, Suriye'de Esad rejimini bir tehdit saymış, ülkede yaşanacak kontrolsüz bir değişikliğin ABD'nin bölgedeki çıkarlarını özellikle de İsrail'in güvenliğini tehlikeye atacağı düşüncesi ABD'nin tedbirli davranmasına neden olmuştur. Suriye'de ki muhalif yapının bütüncül bir yapıda olmaması ve radikal bir oluşumdan doğacak sonuçlar ABD'yi bir adım geride tutmuştur. ABD, Türkiye'yi Suriye sorununda etkin bir rol içinde tutmayı istemiş ancak istediği sonuca ulaşamamıştır (Albayrak, 2014: 91-92). Daha sonra Suriye yönetiminin krizi bitirmek adına girişimde bulunmaması üzerine ABD dahil olmaya karar vermiştir. Başkan Obama 2011 Ağustos'ta “Suriye halkının geleceği kendi halkı tarafından belirlenmeli ve Esad, onların bu yolda gitmesini engelliyor. Suriye halkının iyiliği için Esad'ın iktidardan çekilme vakti” demiş ve Esad'ı istifa etmeye çağırmıştır. 6

Şubat 2012 itibariyle de ülkeden diplomatlarını geri çekmiştir (www.trthaber.com, 2015). İlerleyen günlerde ABD, Suriye üzerindeki politikalarını değiştirmiştir. Esad'ın gitmesini isteyen ABD, Türkiye muhaliflerle bir olup yönetime karşı dururken geri çekilmeyi tercih etmiştir (Göksedef, 2014). Obama başkanlığındaki ABD'nin Suriye krizinde gerçekleştirdiği en önemli adım “kırmızı çizgi” lerin belirlenmesi olmuştur. 21 Ağustos günü Başkan Obama, Suriye rejiminin biyolojik ve kimyasal silah kullanması durumunda tutumunun değişeceğini belirtmiştir (Çerkeşli, 2016: 93). 14 Haziran 2013'te ise Suriye'de kimyasal silah kullanıldığını Beyaz Saray da doğrulamıştır. ABD'nin bunun sonucunda Suriye'ye ne zaman saldıracağı gündemde konuşulurken, ABD muhaliflere silah temin edilmesini onaylamış, Esad yönetimine karşı müdahale edileceğinin sinyalini vermiştir (www.trthaber.com, 2015).

Başkan Obama'nın dış politika olarak benimsediği nokta; insan haklarındaki ihlallerde duyarlı ama askeri müdahalede ihtiyatlı olmaktır. Bu doktrin ise “Obama Doktrini” olarak anılmıştır. Başkan Obama yönetimi boyunca da askeri müdahaleden bu yüzden kaçınmıştır (Çerkeşli, 2016: 93). Başkan Obama'nın BM Güvenlik Konseyi'nde Libya'ya olan müdahalenin konuşulduğu oturumdaki açıklamaları ABD'nin Arap Baharı'na olan tutumunu sergilemiştir. Başkan Obama; *“Elbette ki ABD baskı olan her yere kendi ordusunu gönderemez. Biz müdahalenin risklerini ve maliyetini göz önüne alarak, her zaman harekete geçmenin gerekliliği hususunda önce kendi çıkarlarımızı düşünmeliyiz. Ancak bu doğru olanı yapmayı sonsuza kadar engelleyecek bir argümana dönüşmemelidir. Ülkemizin bu kadar çok acil sorunu varken, ABD'nin dünyanın polis gücü olarak hareket etmesi beklenmemelidir. Baskıcı rejimlere karşı harekete geçme yükümlülüğü yalnızca Amerika'nın olmamalıdır.”* demiştir (Akgün, 2012: 12).

Başkan Obama'nın daha seçim kampanyalarını açıkladığı dönemde izleyeceği ulusal güvenlik politikasında hedefleri şöyle sıralanmıştır: “Irak iç savaşına son vermek, El Kaide ve Taliban ile olan mücadeleyi sonlandırmak, Nükleer başta olmak üzere her türlü kitle imha silahına teröristlerin ve haydut devletlerin erişimlerini engellemek, gerçek bir enerji güvenliği sağlamak, 21. yy sorunları ile başa çıkmak için ittifak ilişkilerini güncellemek” (Türkmen, 2002: 314-315). Başkan Obama izleyeceği politikalarda öncelikle insan hakları ve demokrasiyi gözetmiştir (BUSAM, 2019). Başkan Bush döneminde başlanan kitle imha silahlarının yasaklanmasını ve kaçakçılığı önlemeye yönelik “Yayımla Güvenlik Girişimi'ni” destekleyen Başkan Obama kurumsallaşması

için de destek vermiş, 98 ülkenin de taraf olmasıyla gelişmiştir. Girişimin nükleer politikası: nükleer silahlardan küresel anlamda arınılması, barışçıl teknolojik faaliyetlerin gelişmesi, silahsızlanma ve terör ile mücadele olmuştur (Türkmen, 2002: 316).

Türkiye ile ABD terörizmle mücadele konusunda işbirliği içinde girişimlerde bulunmuştur. PKK konusunda ABD'den beklediği desteği göremese de Türkiye, ABD'den PKK ile mücadele hususunda teknolojik destek almıştır. Elbette ki 21.yy gelişmeler karşısında geçmişe göre farklı değerlendirilmesi gereken bir yüzyıldır. Soğuk Savaş'tan sonra iyi niyetle kurulan ortaklıkların bile somut olarak neyi temsil ettiği önem taşımaktadır. ABD ile Türkiye arasındaki Model Ortaklık kavramının ne anlama geldiği gelişmelerle ortaya çıkacaktır. İki taraf da bölgesel dinamiklerle olan uyumuna göre ve etkileşimlerine göre bir Model Ortaklık temin edebileceklerdir (Karabulut, 2012: 1092-1093).

Türkiye'nin krizin başından beri gösterdiği demokratikleştirme çabaları ile 11 Eylül saldırılarından sonra ABD'nin Arap coğrafyasına dair göstermiş olduğu teröre karşı demokratikleştirme süreci birbiri ile örtüşmektedir. Türkiye, Suriye'de halkın sesinin dinlenmesinden yana tavır takınmış, değişimden korkulmaması gerektiğini savunmuştur hep. Rejimin değişmesi yönünde görüş birliğine varan ABD ile Türkiye, Arap Birliği'nin kararı ile Şam'a; katliamın bitirilmesi, askeri birliklerin yerleşim yerlerinden çekilmesi, gazetecilerin ve denetçilerin ülkeye girmesi, siyasi tutukluların bırakılması ve gerçek ve hızlı bir demokratikleşme çabasına girilmesi yönünde çağrıda bulunmuşlardır. Suriye'de rejimin değişmesini istemeyen Çin ve Rusya'ya rağmen, Türkiye ile ABD bazı Avrupa Birliği üyeleri ile görüşmelere başlamış ve ortak hareket etme çabasına girmişlerdir (Türkmen, 2012: 347).

2.4. Suriye'ye İnsani Müdahale Söylemleri

İnsani müdahale: *“Herhangi bir devlet tarafından insan haklarının veya uluslararası insancıl hukuk kurallarının ağır ve yaygın biçimde ihlal edilmesini veya devlet otoritesinin çökmesi sonucunda ortaya çıkan insancıl nitelikli krizleri önlemek veya engellemek amacıyla, ihlal veya krizden sorumlu devletin izni olmaksızın ona karşı,*

bir başka devlet veya devletler topluluğu yahut uluslararası örgüt tarafından gerçekleştirilen askeri kullanımıdır” (Türkmen, 2006: 24).

Devlet bütünlüğü ve egemenliğinin öncelikli ilkesi ve bu ilkeye yönelik meydan okuyan diğer kriterler arasındaki sıkıntı, Uluslararası Hukukun başta gelen tartışmalarından biridir. Dünya insan haklarının ihlal edildiği bir yer olarak ayakta duramaz. Uluslararası kurallar da sivil halkı korumak için müdahaleye dönük olarak gelişmiştir (Müdüroğlu, 2007: 4). Değişimlerin sonucunda özellikle de iç çatışmalar sırasında yaşanan insan hakları ihlallerine karşı BM, uymak zorunda kaldığı kurucu anlaşmalardaki hükümler ile ciddi anlamda bir insan haklarının ihlali arasında kalmıştır. İlkeler arasında yer alan devlet egemenliği ve ülkelerin iç işlerine karışmama konuları, uluslararası platformda varlığını korumaktadır ancak BM'nin insan hakları ihlalleri karşısında tepkisel davranmasını destekleyen de bir küresel uzlaşma vardır. İki durum karşısında kalan BM'nin nasıl bir harekette bulunacağı o dönemlerde merak konusu olmuştur. Temelde iki durumdan söz etmek mümkündür. Birinci yaklaşımı savunanlar insani müdahaleyi reddetmiş ve BM Anlaşması'nın 2/4 ve 2/7 maddelerinin ihlali anlamına geldiğini savunmuşlardır. Maddelerden ilki bir devletin toprak bütünlüğüne ve siyasi egemenliğine karşı müdahalede bulunulamayacağını içerirken ikinci madde ise, devletlerin içişlerine karışılmayacağını içermektedir. Bu madde çerçevesinde müdahalenin yasak olması, olası bir güç kullanımında bu devletlerin niyet ve hedeflerini dikkate almayan bir özelliğe sahiptir. Bu yaklaşıma yakın olanlar, maddelerin insani bir müdahaleye izin vermesi hususunda yorumlanmasının, durumun kötüye kullanılmasına neden olabileceğine dikkat çekmiştir. Bu nedenle de bu yaklaşımı savunan müdahale karşıtları, BM Anlaşması'nın 2. Madde içeriği gereğince insani müdahale de dahil olmak üzere, hiçbir şekilde hiçbir devlete müdahale edilemeyeceğini iddia etmiştir. İnsani müdahaleyi savunan diğer görüşe göre ise insani müdahale, 2/4'e karşı olmamakla beraber 2/7 de VII. bölüm gereğince değerlendirildiğinde, insani müdahalenin mümkün olduğunu ileri sürmüştür. VII. bölüm, BM'nin uluslararası barışı sağlamak ve BM güvenliğinin temini için insani müdahale dahil kullanabileceği zorlayıcı önlemlerden bahsetmektedir. İkinci yaklaşımı yani müdahaleyi savunanlar için VII. bölüm, Güvenlik Konseyi'nin barışa karşı bir tehdit olduğu, barışın bozulduğu ya da bir saldırı teşebbüsünün olması durumunda her olaya müdahale edilebileceğini içermektedir. Bu iki yaklaşımın dışında, yeni bir müdahale anlayışı da doğmuştur. Bu anlayışta müdahale

kavramının yeniden tanımlanması gerektiğine dikkat çekilmektedir. Üçüncü görüşü savunanlar için BM Anlaşması'nın kuvvet kullanmak ile ilgili hükümleri günümüz şartlarına göre yeniden düzenlenerek yorumlanmalı, Uluslararası Hukuk'ta insani müdahale ile ilgili de kurallar geliştirilmelidir (Müdüroğlu, 2007: 2-3). Bu müdahalecilik anlayışına göre, uluslararası toplum müdahale için, yasal olan bir haklılaştırma zemini oluşturmaktadır. Bunun yanı sıra da yapılacak bir müdahale çok katımlı bir yapıyı gerektirecektir. Bu yapının da hedeflerini açıkça belirlemesi ve dile getirmesi, BM'nin öncülüğünde ve liderliğinde gerçekleştirilmeli son olarak da halkın desteğini arkasına almış olması gerekmektedir.

Suriye'de 15 Mart 2011'de demokrasi arayışı ile başlayan olaylar, rejim muhalifleri ve Suriye rejimi arasında ölenlerin sayısının azımsanmayacak büyüklükte bir iç savaşa dönüşmüştür. Mülteciler derneği Ekim ayı 2019 verilerine göre Türkiye'ye sığınan mülteci sayısı 3 milyon 674 bin 588 olmuştur. Komşu ülkelere yerleşen mülteci sayısı ise yine milyonlarla ölçülmektedir. Bu sayılar ise bölgesel barışı ve güvenliği tehdit eder hale gelmiştir. BM Güvenlik Konseyi'nin Suriye'ye kuvvet kullanma konusunda bir karar almasında Rusya ve Çin'in veto yetkisini kullanması açıkça gözler önünde olmuştur. BM Güvenlik Konseyi'nin bu dönemde sessiz kalmasının sebeplerinden biri de Libya'ya yaptığı müdahaledeki hatalarının varlığı olmuştur. BM'nin Suriye konusundaki fikrinin farklı olması, Libya müdahalesindeki hatalarından çıkardığı sonuçlar olduğu düşünülmektedir. BM, çatışmaların sona ermesi için Suriye'ye ve bölgedeki devletlere çağrıda bulunmuş ve 2012'den itibaren gerçekleşen görüşmeler sonucunda Arap Ligi ve BM özel temsilcisi Annan, ateşkes sağlanması ve şiddetin son bulması gerektiğini içeren bir planı Suriye rejimine ve muhaliflere kabul ettirmiştir. BM Güvenlik Konseyi şiddet içinde geçen bir demokratikleşme çabasının sorun teşkil etmekten çıkıp barışçıl yollardan çözüm üreterek ve bunu destekleyerek bir ateşkes planı vermiştir (Sak, 2015: 147-148).

Şam'da Beşar Esad ile görüşmesini tamamlayan Annan, taraflarında görüşlerini aldıktan sonra 21 Mart 2012 tarihinde kendi ismiyle anılan barış planını sunmuştur. Suriye için yapılan plan genel anlamla şu maddeleri içermektedir (Dünya Bülteni, 2012).

* *Suriye'de halkın meşru isteklerine ve korkularına yanıt verecek şekilde Suriyeliler tarafından yürütülecek ve tüm halkı kapsayacak siyasi süreç için özel*

bir temsilciye (Kofi Annan) çalışmayı uygulamaya sokmak ve bu amaçla da gerekirse bir temsilcinin atanması için onay vermek.

** Suriye rejimine; saldırıları bırakıp, BM tarafından gözetilecek barış ortamının derhal sağlanması ve işbirliği yapılması.*

** İnsani yardımın gerekli olan her yere ulaşması ve ulaşımın sağlanması için günde 2 saat çatışmaların durdurulması.*

** Keyfi olarak tutuklanan ve gözaltında bulunanların serbest bırakılması.*

** Gazetecilerin ülke içinde serbest dolaşımının sağlanması.*

** Barışçıl bit toplanma ve protesto hakkına saygı duyulması talep edilmiştir.*

Bu plan, BM Güvenlik Konseyi tarafından oy birliği ile onaylanmıştır. Uluslararası desteğe de sahip olan bu plan Suriye rejimi tarafından da kabul edilmiştir. Plan içeriğince 14 Nisan 2012 tarihinde bir ateşkes ilan edilmiş ancak bu durum bir aydan fazla sürmemiştir. Böylece Annan Planı da uygulanamamıştır. Başlarda bir sükûnet ortamı oluşmasına rağmen sonlarda bu ortam yerini daha da şiddet içeren bir çatışma ortamına bırakmıştır (Albayrak, 2014: 89).

Suriye’de hayatını kaybedenlerin bilançosu, Dünya’da ülkelere olan mülteci göçlerinin sayısının her geçen gün artması ve Suriye’de topraklarında kalanların hayat şartlarının son derece kötü olması müdahaleler için geçerli sebepleri vermeye yetecek sayıya ulaşmıştır. Bundan sonra artık müdahale yanlıları açısından yapılması gereken, çok taraflılık çerçevesinde BM Güvenlik Konseyi üyelerinin onaylarının alınması ki bu olmasa bile en azından Genel Kurul’un desteğinin alınmasını sağlamaktır. Bunun için ABD ve yandaşları, Irak işgalinden önceki gibi uluslararası kamuoyunu olası bir müdahalede ikna etmek için Suriye rejiminin uyguladığı şiddeti dünyaya dillendirmektedir. Örneğin, Fransa ve İngiltere, Suriye’de birçok yerde sinir gazı sarinin kullanıldığını duyurmuştur. Ayrıca İngiltere Dışişleri Bakanlığı da alınan örneklerin incelendiğini ve gerçekten de sarin gazının kullanıldığını belirtmiştir. Beyaz Saray sözcüsü ise Fransa’nın yayımladığı rapor ile paralel olarak bulgularının kendilerinininkiyle tutarlı olduğunu dile getirmiştir (Kurt, 2014). Böylelikle olası bir müdahaleyi dünya kamuoyunda meşru bir zemine oturtmak amaçlanmıştır.

Genel çerçeveden bakıldığında zaman realist kesimin savunduğu devlet egemenliği ilkesi gereğince, insani müdahale gibi önemli bir nedenle bile bir devletin varlığına

müdahale edilmesi kabul edilemezken, geleneksel anlamda müdahaleyi savunan kesimler dahi bu kararın BM Güvenlik Konseyi tarafından verilmesi gerektiğini savunmuştur. Ancak 1990'lı yıllarda yapılan Kosova müdahalesinde ve 2003'te Irak'a yapılan müdahale bir BM Güvenlik Konseyi kararına dayanmamıştır. Kosova'ya gerçekleştirilen müdahale temel insan hakları ihlaline son vermek için kuvvete başvurulması temeline dayandırılmakla beraber, söz konusu bu müdahale BM Genel Kurulu'nda tartışmalara neden olmuştur. Bu tartışmalar sonunda Batılı ülkelerin bir insani müdahaleye gerek olmadığı kanısı oluşmuştur. Onlar Kosova'yı kendine özgü bir durum olarak görmüştür. Güvenlik Konseyi kararı olmaksızın Kosova'ya müdahale edilmiş olsa da realist görüşün savunmuş olduğu devlet egemenliği ilkesi uluslararası arenada genel kabul görmüştür (Kurt, 2014).

Suriye'de insanlığa karşı suç ve savaş suçu işlendiği çok kez dile getirilmiş olsa da gereken adımları atmamak ile BM'nin bu sorumluluğun durumunu ve müdahale gerektiren olayları netleştirmek adına adımlar attığı da görülmüştür. 2014 yılında kitlesel suçların tespit edilmesi ve önlenmesi adına bir çerçeve geliştirilmiş ve bu belgede hangi olayların bu suç kapsamına dahil edileceği ve BM'nin bu suçların işlenmesi halinde ne yapacağı netleştirilmek istenmiştir. Uluslararası hukukça kabul edilmiş olan üç suç yani: soykırım, savaş suçları ve insanlığa karşı işlenmiş suçlar ve etnik temizlik belgenin içeriğine dahil edilmiştir. Belgede bu suçların belirtilmesi için risk faktörleri ve onların tespitinde kolaylık sağlaması için somut göstergeler önerilmiştir. Ancak 2014'te ortaya çıkmış olan analiz yöntemine ve müdahale söylemlerine karşın Suriye'de devam etmekte olan çatışmalara karşı somut bir adım atılmamıştır. Bu durum da bu çabanın işlerliğinin sorgulanmasına neden olmaktadır. Çünkü aslında Suriye'ye müdahalesinde geri durulmasının sebebi işlenen suçlardaki belirsizlik değildir (Kılıç, 2016: 98-99).

Suriye iç savaşında 5 yılın geride bırakıldığı 2016'da BM Genel Kurulu Başkanı'nın önerisiyle gerçekleştiği panelde iç savaşın etkilerini görmek mümkün olmuştur. Koruma sorumluluğunun on yıldır süregelen uygulamalarının tartışıldığı toplantıda Suriye iç savaşının yanı sıra uluslararası kamuoyunun gündeminde yer alan en önemli konu olan mültecilerin ve silahlı örgütlerin oluşturdukları tehditler de yer almıştır. Koruma sorumluluğu Özel Danışmanı Welsh, normun kitlesel suçları tespiti ve bu suçlara cevap vermesi için pratik bir çerçeve olduğunu dile getirmiştir. Toplantıda Fransa ve Meksika soykırım, insanlığa karşı suç ve savaş suçu söz konusu olduğu zaman veto etme

yetkisinin kullanılmamasına ilişkin önerilerde bulunmuş; Rusya, İran, Çin ve Suriye'nin dahil olduğu ülkeler grubu ise normun kötüye kullanılabilmesi ihtimalini dile getirmiş ve konumunu korumuştur (ICRtoP, 2016).

2.5. Koruma Sorumluluğu (R2P) Tartışmaları

Soğuk savaşın bitmesiyle birlikte insani düşüncelerle yapılan askeri müdahaleler uluslararası arenada tartışılan bir konu haline gelmiştir. Eleştirinin ana noktası ise meşru ve doğru olarak iddia edilen müdahalenin nasıl, ne zaman ve hangi otorite ile yapılacağı ile müdahale edilen ülkenin egemenlik anlayışında meydana getireceği sorunlar olmuştur. Birleşmiş Milletler Anlaşması'nın iç işlerine karışılmaması, egemenlik ve müdahale etmeme maddeleri ile bazı taraflarca insancıl müdahaleye eleştiriler yapılmaktadır. Müdahaleyi meşru olarak görenler ise sınır aşan sorunlar olduğunda egemenlik anlayışının ileri sürülemeyeceğini belirtmeleridir. Bir tarafta BM ile güvence altına alınan egemenlik hakkı, diğer yanda ise yaşanan ağır insanlık suçları ve ağır kayıplar uluslararası toplumun bu krizleri yorumlamalarında bir çıkmaza girilmesine neden olmaktadır. (Kaşıkçı, 2015: 132)

Körfez Savaşı'ndan sonra Irak, 1992-1993 Bosna, 1994 Ruanda ve 1999 Kosova müdahaleleri ile devletlerin kendi vatandaşlarına neler yapabildiği, yaşanan insan haklarına karşı zor kullanılarak son verilmek istenmesi ile devletlerin egemenliklerine ne kadar müdahale edilebileceği tartışma konusu olmuştur (Sak, 2015: 122). Koruma sorumluluğuna yönelik tartışmaların bu noktasında ise 1999 yılı BM Genel Kurulunda Kofi Annan yaptığı konuşmada devletlerin egemenlik anlayışlarını küreselleşme ve uluslararası iş birliği tarafından tekrar gözden geçirilmesi gerektiğini belirtmiştir (www.un.org, 2020). 2000 yılında ise: "Eğer insancıl müdahale egemenliğe karşı gerçekten kabul edilemez bir saldırı ise, Ruanda'ya, Srebrenica'ya insan haklarının sistematik ihlallerine karşı nasıl cevap vermeliyiz?" diyerek uluslararası kamuoyunun dikkatini çekmiştir (Annan, 2000). Kanada ise bu hususlar sonucunda Genel Kurula Uluslararası Müdahale ve Devlet Egemenliği Komisyonu (International Commission on Intervention and State Sovereignty, ICISS) kuruluşunu bildirmiştir. (Ertuğrul, 2016: 442) ICISS'in oluşturulmasıyla Koruma Sorumluluğu (Responsibility to Protect- R2P) raporu hazırlanmıştır. Bu raporun ana dayanak noktasını "sorumluluk olarak egemenlik"

yaklaşımı olmuştur. Bu rapora göre, egemenliğin devletleri dış müdahalelere karşı koruyan bir dayanaktan ziyade, kendi vatandaşlarına karşı koruma sorumluluklarının bir yansıması olarak belirlenmiş ve böylece devletlerin vatandaşlarına ve uluslararası arenaya karşı olan sorumlulukları egemenlik kavramından daha önemli hale gelmiştir. Tartışılan insani müdahale kavramının koruma sorumluluğu ile tekrar yorumlanmaya açılmıştır (Ercümen Aksoy, 2015).

BM Dünya Zirvesi ve BM Genel Sekreterliğinin 2009 yılı raporunda koruma sorumluluğunun üç temel kavramı olduğu belirtilmiştir:

1. Devletler, halkları savaş suçlarından, insanlığa karşı yapılan suçlardan, soykırımlardan ve bunların kışkırtılmasından koruma sorumluluğuna sahiptirler.
2. Uluslararası kamuoyunun, söz konusu devletleri bu sorumlulukları yerine getirmeleri konusunda teşvik etmeleri ve yardımcı olmaları sorumluluğu bulunmaktadır.
3. Uluslararası kamuoyunun, halkları bu suçlardan korumak için lazım olan diplomatik, insani ve diğer araçları kullanma sorumluluğu bulunmaktadır. Bir devlet kendi halkına karşı koruma sorumluluğunu yerine getirmiyor veya getiremiyorsa uluslararası kamuoyu bu sorumluluğu yerine getirmek için topluca harekete geçmeye daima hazırlıklı olmalıdır (Hubar, 2020).

Yukarıda sayılan üç dayanak BM Sözleşmesi'ne yeterince hukuki zemine sahip olmamakla birlikte topluca hareket edilmesi için veto hakkına sahip Güvenlik Konseyi'ndeki daimî üyelerinde onayına ihtiyaç duymaktadır. Suriye iç savaşında, Rusya ve Çin'in savaşın başından beri dış müdahaleye karşı olduğu için bu maddelerin uygulanması imkânsız hale gelmiştir. ABD, Suriye'ye askeri müdahalenin meşru sayılması için BM Güvenlik Konseyi'ne öneride bulunmasına rağmen Rusya ve Çin'in vetosu ile sonuçsuz kalınmıştır. Rusya, ABD'nin rejimi değiştirmeyi bahane ederek Ortadoğu'da etkisini artıracığını iddia etmiş, Rusya'da bu coğrafyada kendi çıkarlarını ön planda tutmaktan vazgeçmemiştir (Hubar, 2020).

2.6. Bölüm Değerlendirmesi

Türkiye ile ABD arasında süre gelen ilişkilerde en önemli meselenin Suriye siyaseti üzerinden yürütüldüğü görülmüştür. Türkiye, Arap Baharı'nı desteklemiş, Arap coğrafyasında demokratik bir yönetimin sağlanacağını uyum içinde yaşanacağını düşünmüştür. Ancak 2011 yılında başlayan gösteriler burada insani krize dönüşmüş, Suriye büyük bir iç savaşa sürüklenmiştir. Uluslararası hukukun bütün temel değerleri ihlal edilmiş, yaşanan insanlık dramlarına dünya gözlerini yummuştur. Türkiye kendisinde bulduğu tarihsel ve kültürel sorumluklarla sınır komşusunda yaşanan dramlara sessiz kalmayarak elinden geldiği yardımı yapmaya çalışmıştır. Bu yardımlar kimi zaman ülke içerisinde sosyo-kültürel sıkıntılarda doğurmuştur. Türkiye, ABD'den beklemiş olduğu desteği göremeyerek sorunlarla mücadelede yalnız bırakılmıştır. Ancak 2013 yılına kadar Türkiye ile ABD'nin ortak noktası Esad Rejimi'nin gitmesi yönünde olmuştur.

2012 yılından sonra Suriye'deki savaşın Türkiye'nin güvenliğini tehdit eder hale gelmesi ile birlikte Türkiye güvenlik odaklı politikalar yürütmeye başlamıştır. Büyük aktörlerin arasında vekaletler savaşına dönüştüğü bu yıllarda ABD'nin IŞİD ile mücadele gerekçesiyle PKK/PYD ile olan yakınlaşması ve bu terör örgütlerini meşrulaştırma çabası iki ülke arasındaki ilişkilerin gerilmesine neden olmuştur. 2013 yılından itibaren Türkiye, güneyinde oluşturulmak istenen yapının terör koridoru olduğunu söyleyerek bu doğrultuda politikalar yürütmeye başlamıştır.

Suriye'de toplumsal olayların insani krize dönüşmesiyle birlikte insani müdahale söylemleri duyulmaya başlanmıştır. Ancak realist anlayış, egemenlik ilkesi doğrultusunda devletin varlığına müdahale edilmemesi gerektiğini savunmuş, geleneksel anlamda müdahaleyi savunanlar da insani müdahalenin BM kanalı ile alınması gerektiğini savunmuştur. Bu tartışmalar sonucunda batılı ülkeler müdahaleye gerek olmadığı sonucuna varmıştır.

BM Güvenlik Konseyi ise kendisine atfettiği başlıca değerlerden biri olan koruma sorumluluğunu uygulamada ise tam anlamıyla başarısız olmuş, büyük devletlerin çıkar çatışması milyonlarca insanın dramlarının devam etmesine neden olmaktadır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

2013 SONRASI TÜRKİYE-ABD İLİŞKİLERİNİN SURİYE SİYASETİ ÇERÇEVESİNDE ALDIĞI GÖRÜNÜM

Çalışmanın son kısmı olan bu bölümde Suriye'deki terör gurupları, Türkiye'nin sınır güvenliği ve bu süreçte ABD ile olan ilişkiler incelenmiştir. ABD Suriye'de rejimin düşmesi ve IŞİD terör örgütüne karşı PYD gibi bazı terör örgütlerini desteklemesi Türkiye'nin sert eleştirilerine maruz kalmasına sebep olmuştur. Kuzey Irak Kürt Yönetimi ile Suriye'nin kuzeyinde kurulmak istenen PYD/PKK hattını engellemek için ise Türk Silahlı Kuvvetleri sınır ötesi operasyonlar ile bu terör hattının Akdeniz'e ulaşmasını engellemiş ve hattı parçalamıştır. Türk Ordusu burada hem PYD/PKK hem de IŞİD ile mücadelesinde çoğu zaman yalnız bırakılmış, Rusya'dan ise kısmi destekler gördüğünde ABD'nin rahatsız olduğu anlaşılmıştır. Rusya ile yaşanan uçak düşürme krizinden sonra Suriye'deki hareketlerde birlikte hareket edilmesi ilişkileri geliştirirken ABD ile gerilimlere sebep olmuştur. Türkiye muhalif grup olarak Özgür Suriye Ordusu ile birlikte bu operasyonları yürütmüş, olası otorite boşluğunu doldurmaya çalışmıştır. Kısaca bu bölümde Türkiye'nin askeri operasyonları, ABD'nin vekaletler savaşı (Proxy War) olarak da adlandırılan destekçisi olduğu guruplar ile bu savaşı yönlendirmeye çalışması ve IŞİD'in geri plana düşmesi ile oluşan boşluğu Kürt guruplarının doldurmasını ABD ile Türkiye'nin nasıl karşıladığı analiz edilmeye çalışılacaktır. Bu yapılırken bir yandan da Türkiye'nin Suriye politikasının realist teoriye daha çok oturmaya başladığı da gösterilecektir.

3.1 Suriye'de Vekaletler Savaşı

Toprak savaşları, ideoloji savaşları, bağımsızlık için verilen mücadeleler, hegemonya mücadeleleri, din ve mezhep savaşları, veraset savaşları, iç savaşlar, ekonomi ve hukuk zeminine dayanan savaşlar gibi dokuz temel başlıkta kategorilerine ayrılan geleneksel savaşların günümüzde vekalet, siber ve hibrit diye adlandırılan yeni savaşlara evrildiği görülmektedir (Karabulut ve Şafak, 2018: 75-77). Özellikle Arap Baharı sürecinde ve Suriye örneğinde etnik temele dayanan savaşların ya da terörizmin değişime

uğrayarak dini ve mezhepsel temellere dayanarak “vekaletler savaşı” na dönüştüğü görülmektedir.

Vekaletler savaşı küresel güçlerin bölgesel aktörler üzerinden kendi mücadelelerini yapmaları olarak tanımlanabilmektedir. Soğuk Savaş döneminden bu yana aşına olunan vekaletler savaşının en belirgin özelliklerinden birisi ise saldırıyı organize eden ile saldırıyı gerçekleştiren faktörlerin ayrı olmasıdır. Bu yüzden vekaletler savaşında devletler doğrudan savaşın bir aktörü olarak yer almamakla birlikte, vekil aktörler kullanarak diğer ülkenin içerisinde başka aktörler aracılığı ile bulunur ve dolaylı olarak savaşmaktadırlar (Mumford, 2013: 43). Bu durumda ise devlet dışı aktörlerin rolü küresel arenada artmaya başlamakta, vekaletler savaşının verildiği coğrafyalarda ise güçsüz ve başarısız devletler bulunmaktadır. Burada hedefte bulunan devlet ve terör örgütleri karşı karşıya gelerek savaşını verirken planlayıcı devletler ve terör örgütleri ise iş birliği yapmaktadırlar.

Politik ve insani krizin doruk noktasına ulaştığı Suriye’de yaşananların vekaletler savaşına dönüşmüş olması yönünde birçok argüman bulunmaktadır. Bu doğrultuda en önemli argümanların başında ise Esad’ın 31 Ocak 2010 tarihinde The Wall Street Journal Gazetesi’ne vermiş olduğu mülakatı gösterilmektedir. Burada Esad, Ortadoğu halk hareketlerinin iç ve dış faktörler olarak iki temelde incelenmesi gerektiğini belirtmiştir. İç faktörlerde devlet ve yöneticilere vurgu yapan Esad, dış faktörlerde ise başta ABD olmak üzere bazı ülkelerin Ortadoğu politikalarını suçlamıştır (Miş, 2012: 261-262). Suriye’deki gelişmelere bakıldığında ise başta ABD ve Rusya olmak üzere küresel faktörlerin yanında İran ve Suudi Arabistan gibi bölgesel güçlerinde çok sayıda devlet dışı aktörlerle ilişki kurduğu görülmektedir.

Vekaletler savaşının en net bir biçimde görüldüğü Suriye savaşında küresel güçlerin hangi aktörleri ne doğrultuda kullandığı ve diğer karşıt güçlerin mücadelede başka aktörleri ne şekilde kullandığı diğer başlıklarda açıklanmaktadır. ABD; Suriye Kürtlerinin oluşturduğu PYD/PKK ile kendi hegemonyasını kurmaya çalışırken Rusya ise Suriye yönetimi ile sıcak ilişkiler içerisinde bulunmaktadır. Türkiye ise bu coğrafyada ÖSO birlikleri ve oluşumu ile kendi mücadelesini vermektedir. Bu coğrafyada mezheplerin incelenmeden hiçbir soruna doğru bir şekilde yaklaşamayacağı için İran ve Suudi Arabistan etkileri de yadsınamaz derecede yüksektir. Küresel güçlerin yanında

bölgesel güç niteliğinde olan bu devletlerde Suriye coğrafyasında kendi etkisine aldığı aktörler ile vekaletler savaşının içerisinde kendi yerlerini almıştır.

3.2 ABD'nin Suriye Kürtleri Politikası

2010 yılı itibari ile Tunus'ta ilk adımlarını atan ve bir domino etkisi ile sırasıyla Mısır, Libya ve Suriye'ye de sıçrayan Arap Baharı'yla kendini açığa vuran halk isyanları ve Suriye'deki iç çatışma ile Ortadoğu'da mevcut düzen, düzensizliğe doğru evrilmiştir. Yıllarca baskı altında kalan ve yüzeye çıkmak için yeterince cesaret bulamayan dini, etnik ve mezhepsel gruplar Arap Baharı ile beraber kendilerini gösterecek sebepler bulmuş ve kendilerini dünya sahnesine atarak önemli birer aktör haline gelmişlerdir. Bunlardan biri de Arap Baharı ile ortaya çıkmadan önce çoğu kimsenin hakkında pek de fikri olmadığı Suriye Kürtleridir (Efegil ve Kerman, 2017: 166).

Net bir sayı olmaması ile birlikte Suriye'de yaşayan Kürt nüfusunun yaklaşık olarak iki milyon olduğu düşünülmektedir. Bu sayı da ülke nüfusunun %8 ile %10'una tekabül etmektedir. Suriye'de bulunan Kürtler genel olarak kuzey kesimde yerleşmiştir. Cezire, Kobani ve Afrin kentlerinde yoğunluk göstermektedirler. Cezire, hem coğrafi açıdan en geniş bölge hem de nüfus olarak en kalabalık yer olma özelliği taşımaktadır. Suriye'de Kürtlerin yaşadıkları yerler doğal kaynaklar ve su varlığı ile en verimli topraklar olarak geçmektedir (Uluç, 2016: 193-196). Ayrıca burada önemli petrol yatakları da bulunmaktadır.

Suriyeli Kürtler, etnik olarak ülkedeki en büyük azınlık yapısını oluşturmaktadır. Geçmiş yıllardaki kültürel ve siyasal hak taleplerinden dolayı Esad rejimince bölücülükle suçlandıklarından Kürt kimlikleri siyasallaştırılmıştır. Kürtlerin varlığı Suriye tarafından birlik ve bütünlüklerini sarsıcı bir tehdit olarak algılanmıştır. Bu algıdan ötürü de Kürtler kimliklerini ifade edememiş ve örgütlenmelerine izin verilmemiştir. Kürtlerin zamanla Arap kültürü içinde asimile edilmeleri için çaba sarf edilmiştir. Bu bağlamda 1962'de Haseke'de gerçekleşen nüfus sayımında 1945'ten sonra Türkiye'den geldikleri iddia edilerek 100 bine yakın Kürt'e vatandaşlıkları verilmemiş, gelen Kürtler vatansızlaştırılmıştır (Uluç, 2016: 212-213). Çeşitli olaylarla rejim ile Kürtler arasında ilişkiler gitgide gerilmiş, çatışmalara dönüşmüştür. Esad rejimi bir dönemde PKK terör

örgütü lideri Abdullah Öcalan'ı himayesine alarak Türkiye'ye teslim etmemiş, PKK'nın Suriye'de faaliyet göstermesine neden olmuştur. Zamanla yalnızlaşan Suriye, Türkiye ile ilişkilerini düzenlemek zorunda kalmış, 1998'de Öcalan'ı teslim etmiş ve bu durum Adana Protokolü ile resmileştirilmiştir (Acun ve Keskin, 2016: 9). Ancak Öcalan, Suriye'den henüz ayrılmadan önce yanındaki kişilere Suriye'de partisel örgütlenmeleri için talimatlar vermiştir. İlkinde Suriye İstihbarat Örgütü çalışmaları ile başarısız olunsada ikinci girişimleri ile beraber Kürtler 2003'te partileşmeyi başarmıştır. Böylece PYD yani Demokratik Birlik Partisi kurulmuştur. PYD örgütlenmesine rejim karşı çıkmış ve karşı tutuklamalar gerçekleştirilmiştir (Efeğil ve Kerman, 2017: 167-168).

YPG yani Halk Koruma Birlikleri ise PYD'nin askeri kolu olarak hayata geçmiş bir yapılandırma. PYD ise PKK terör örgütünün bir parçasıdır. Türkiye Cumhuriyeti İçişleri Bakanlığı sayfasında Mayıs 2017'de bu durum şöyle açıklanmıştır: *“PKK'nın yayın organlarından Serxwebun, PKK'nın 8. Genel Kongresi Mayıs 2002 sayısında; Kongremiz, yeni dönemde gerekli görevlendirmeleri yaparak, bir Suriye Demokratik Birlik Hareketi'ni ya da partisini ortaya çıkarmalı, onu hareketimizin bir parçası olarak görüp desteklemelidir. İfadeleri ile PYD'nin PKK terör örgütü tarafından oluşturulduğunu göstermektedir”*.

Arap Baharı süresince en dikkat çeken azınlık grup Suriye Kürtleri olmuştur. Arap Baharı ile halk Esad rejimi baskısından kurtulmak için çabalamış, rejim değişikliği için direnmiştir. Direnişin bir göstergesi olarak muhalifler, Esad rejimini yıkmak için silahlı çatışmalarla mücadeleye girişirken, Suriye Kürtleri Esad rejiminin devrilmesi için çabalamamış kendi nüfus yoğunluklarının olduğu yerlerde siyasi ve askeri örgütlenmeye gitmiştir. Muhaliflere karşı Kürtleri desteklemek adına Esad, Kürtlerin yoğun olarak buldukları alanlardan askeri gücünü geri alınca, Suriye Kürtleri adına büyük bir fırsat doğmuştur (Dağ, 2016: 12).

Suriye'de Kürtlerin siyasi ayağı ve temsilcisi olarak harekete geçen PYD, Arap Baharı ile başlayan halk ayaklanmasının ardından ortaya çıkışından beri, ne Esad rejimi ile bir çatışmaya girmiş ne de Suriye Muhaliflerin askeri ayağı olan ÖSO'ya katılmıştır. Bunda görülen sebep ise, bölgedeki varlıklarını sağlama almak olmuştur. Afrin, Cezire, Kobani'yi tek taraflı olarak kanton ilan etmeleri niyetlerini açıkça ortaya koymuştur. Suriye Kürtleri'nin bölgedeki talepleri ve Suriye krizi, Ortadoğu'da yeniden dizayn

edilecek düzende kilit bir rol üstlenmiştir. Yıllar boyunca yalnızca büyük güçlerin söz sahibi olduğu bir coğrafyada artık bölgesel güçlerde söz sahibi olmaya başlamıştır. Buradaki bölgesel güç olarak dile getirilen PYD, halkların çıkarları için değil kendi siyasi varlığını ortaya koymak ve bu durumu garanti altına almak için çabalamaktadır. Böyle bir durum ise Ortadoğu'nun yeni tarihini karmaşık bir hale sokmaktadır. Yerel anlamda bunun ilk göstergesi, PYD'nin kendi alanı içinde İslam-ı Erkad yani Müslüman Kürtler ve Barzani yandaşlarını kendi hakimiyeti uğruna silahlı bir mücadele ile bastırmaya çalışması olmuştur. İkincisi ise, Suriye muhalefetine yine kendi varlığı ve hakimiyeti için destek olmamasıdır (Dağ, 2016: 12). Bu politikaların sonucunda hem ÖSO'nun muhalif yapıyı temsil gücü azalmış hem de Esad rejimine karşı olan mücadelenin gücünü yitirmesine neden olmuştur. PYD burada ABD ve Avrupa'nın desteklerini siyasal meşruiyet bakımından kazanmıştır.

ABD ile PKK yaklaşması 1990'lı yıllara kadar gitmektedir. ABD o dönemde yalnızca Irak Kürtlerine değil, pek görünerek yapmasa da aynı zamanda PKK ile de yakınlık kurmuştur. Soğuk Savaş'tan sonra Türkiye'nin kendi bağından kopmaması ve bölgedeki hakimiyetini kaybetmemek adına PKK'ya yaklaşmayı düşünmüştür. ABD'nin Orta Asya, Kafkas ve Ortadoğu politikaları için önemseydiği Türkiye'nin Kürt sorunu ile ilgili politikalarına eleştirel bakmıştır. Hatta bu yolda dolaylı da olsa baskı kurmaya çalışmıştır. Örneğin, bazı dış kaynakları PKK ile politikalardan oluşan insan hakları ihlallerinin giderilmesi için ve Kürtlerle mücadelenin değişmesine bağlayan ABD, Türkiye'ye karşı istihbarat paylaşımını da isteksiz yürütmüştür. Bu süreçte Türk resmi makamları da ABD'nin PKK'ya malzeme temin etmesinden de şikayetçi olmuştur. Kimi görüşlere göre, ABD'nin dolaylı yoldan uyguladığı baskıların nedeni Kürt ideolojisini desteklemesi değil, Türkiye'yi çok daha önemsemesi olmuştur. Bu nedenle ABD, Türkiye'de olası bir etnik çatışmanın ve istikrarsızlaşmanın kendi çıkarları için tehdit olabileceğini düşünmüştür (Kurubaş, 2017).

2003 yılında ABD ile Kürtler tekrar karşılaşmıştır. Kürtler, Irak ile olan mücadelede fiili bir şekilde ABD ile hareket edip Saddam rejiminin devrilmesinde kilit rol oynamıştır. Irak'ın yeniden inşa edilmesinde ise Kürtler, ABD'nin en sadık müttefiklerinden biri olmuştur. Bu durum da Kürtler fazlasıyla umutlanmıştır. Bunun sonucunda Irak'ın anayasal düzeninde Kürtlerin konumlarını güçlendirecek fırsatlar verilmiştir. ABD desteğini arkasında gören Barzani ve Talabani bundan sonraki

süreçlerde daha cesur atılımlar yapmış, Kürt bağımsızlığını dile getirmeye başlamıştır (Kurubaş, 2017). Arap Baharı ile Suriye’de önemli aktörlerden biri olan Kürtler aslında baharlarını önceden yaşamaya başlamıştır.

Irak işgali yaşanırken 2003 yılında Türkiye’nin destek çıkmaması, Kürt grupların savaşa dahil olması ve Saddam Hüseyin’in devrilmesinden sonra Irak Kürtleri; 2013 Suriye iç savaşında ise Esad rejiminin ülkenin kuzey kesiminden çekilmesiyle avantaj kazanan Suriye Kürtleri, ABD politikaları için önemli bir piyon haline gelmiştir. İç savaş süresince de destekleri arkasına alan PYD, kısa süre içinde Suriye’de rakiplerini bastırarak en önemli Kürt aktör haline gelerek bölgeyi büyük bir oranda kontrolüne almayı başarmıştır. ABD bu süreçte Türkiye’yi karşısına almayı da hiçe sayarak Türkiye’nin belalı olan PKK, İran’ın PJAK’ı ve Suriye PYD-YGS’si ile DEAŞ’a karşı bir işbirliği içerisine girmiştir. ABD akademik çalışmalarında PKK ile PYD arasında net ilişkiler bulunsa da DEAŞ’a karşı mücadelede ABD çıkarları ve örgütün varlığı ve güvenlik arayışından ötürü ortak çalışmalar yapılmıştır. PYD, ABD’nin terör örgütleri listesinde de yer almamıştır. Türkiye ise PYD’yi her zaman PKK’nın bir parçası olarak nitelendirmiş ve terör örgütü olarak nitelemiştir (Sarı, 2019).

Suriye’de ki Kürtlerin oluşturduğu ve PKK terör örgütünün bir parçası olan PYD Türkiye içinde açık bir tehdit haline gelmiştir. IŞİD yani Irak ve Şam İslam Devleti’nin Suriye’de ilerlemesi ve Kürt yerleşkelerine de saldırması ile PYD bunlara son verecek bir güç olarak algılanmıştır. ABD elbette bu gücü kullanmak istemiştir. Diğer bir yandan ABD, Rusya ile aleyhine değişmiş olan dengeleri Suriye’de PYD-YPG üzerinden yeniden kurabilme şansı yakalamıştır. Şöyle ki ABD’nin PYD’ye olan net desteği Rusya’nın Suriye’deki varlığını ve etkisini sınırlamaya yetmiştir. ABD için Suriye’de olası bir Kürt özerkliği bölgesinde Rusya’nın hakimiyeti kabul edilemezdi. Bu kadar çok fonksiyonu olan ve çoğu yönden işe yarayan bir aktör elbette ki ABD tarafından terk edilemezdi. ABD’de Türkiye’yi karşısına alma pahasına PYD terör örgütüne açık bir şekilde destek vermiştir (Kurubaş, 2017). Bu durum elbette Kürt ideolojisine olan yakınlığı değil, kendi nüfuzunu o bölgede yitirmek istememesinden kaynaklanmıştır. ABD, yanı başımızda olmayı bir piyon olarak kullandığı terör örgütleri ile başarmıştır. Gerek ABD bayrağı taşıyan tırlar dolusu savaş malzemesi ile olsun gerek desteği ile olsun PYD arkasında ABD’nin varlığını hep hissetmiş ve onun varlığı ile güçlenmiştir. Elbette

ABD değişen konjonktüre göre çıkarları doğrultusunda kendisine yeni piyonlar bulacaktır.

Kürtlerin ABD'nin Ortadoğu'daki politikaları için kimi zaman işlevsel hale geldiği ancak vazgeçilebilir olduğu görölmektedir. Sarı (2019)'ya göre ABD'nin buradaki başlıca hedefleri; Batıdaki petrol arzının sürdürülebilmesi, Ortadoğu'daki güç dengesinin devam etmesi, İran'ın sınırlandırılabilmesi, "radikal" İslamcı güçler ile mücadele edilmesi şeklindedir. Bu noktalara elbette İsrail'in güvenliği de eklenebilir. Suriye'de ABD'nin Kürtlere dönük dış politikası ise, Türkiye'nin ABD'nin NATO müttefiki olarak Suriye'deki tutumları, Suriye'de İran ve Rusya'nın politikaları ile radikal İslamcı terörist aktörler olarak üç unsuru içermektedir. ABD için Suriye Kürtleri, bu unsurlara karşılık düşük maliyetli bir araç olarak kullanılmıştır.

Sandıklı (2016)'ya göre; ABD'nin de desteğini arkasına alan PYD Suriye iç savaşını da fırsat bilerek, Esad'ın kuzeydeki askerlerini geri çekmesiyle Cezire, Kobani, ve Afrin'e hakim olmuştur. 2014'te IŞİD militanları Kobani'nin önemli bir bölgesini ele geçirmiştir. YPG bunlar karşısında ABD'nin hava desteğini alarak, Peşmerge ve ÖSO'nun da yardımlarıyla IŞİD'i püskürtmüştür. Bu üç bölgeyi daha sonra kendisi özerk kanton yönetim bölgesi ilan etmiştir. Daha sonra yine ABD'nin hava desteği ile Tel Abyad'ı almış, Cezire ve Kobani kantonlarını birleştirmeyi başarmıştır. Kontrol altına almış olduğu Arapları, Türkmenleri ve hatta kendilerine karşı gelen diğer Kürtleri göçe zorlamıştır. Uluslararası Af Örgütü ile BM kaynakları, Arap ve Türkmen köylerinin yakılıp yıkıldığını vurgulamış, köyde yaşayanların bölgeden uzaklaşması için de ölümle tehdit edildiğini dile getirmiştir. PYD, Azez ile Carablus arasında kalan bölgeyi ele geçirerek, Afrin kantonuyla birleştirmeyi amaçlamış ve Suriye'nin kuzey kesiminde toprak bütünlüğünü sağlayıp etnik kökenli bir Kürt devleti kurmayı istemiştir.

3.3. ABD'nin Suriye'de IŞİD'i Temizleme Politikası

Arapça ismi "Ad-Davla Al-Islamiyya fi Al-Iraqwa-sh-Sham" olan ve Türkçedeki kısaltması ile IŞİD yani Irak Şam İslam Devleti olarak bilinen sözde "İslam Devleti" (İD) kurulduğu günden itibaren farklı isimlerle dile getirilmiştir (Salman Abubaker, 2018: 41).

İlk olarak İran’da “Cemaat el-Tevhidvel-Cihat yani Tevhid ve Cihat Örgütü olarak Musab Zerkavi önderliğinde kurulmuştur. 2004 yılında Bin Ladin öncülüğünde El Kaide’ye bağlılığını ilan eden örgüt Türkçe karşılığıyla “İki Nehir Topraklarındaki el Kaide” kısaca da Irak el Kaidesi olarak devam etmiştir (Şenol, S. Erdem ve E. Erdem, 2016: 193). 2006 yılının başlarında kendi ideolojisine yakın gruplarla birleşerek “Mücahidin Şura Konseyi” adını almış, yıl sonuna doğru da “Irak İslam Devleti” adını kullanmaya devam etmiştir. Liderlerinin teker teker öldürülmesiyle çok sayıda lider değişikliği yaşamıştır. En son da Ebu Bekir el Bağdadi lider olmuştur (Varlı ve Uğur, 2016: 9-10).

Örgüt zaman içinde Suriye’de varlık göstermeye başlamış ve 2013 Nisan’ında adını bugün de yaygın olarak bilinen “Irak ve Şam İslam Devleti (İŞİD)” olarak değiştirmiştir. Arapça kısaltması ise DEAŞ’tır (Güller, 2014: 114). İŞİD, 2014 yılında Musul’u işgal etmiş ve Ebu Bekir el-Bağdadi’nin sözcüsü olan Şeyh Mücahit Ebu Muhammed el Adnani onun adına hutbe okutmuş, hilafeti ilan etmiştir. Bundan sonra kendilerine İslam Devleti demişlerdir. Ancak sadece örgütün sempatanları bu ismi kullanmıştır. Kurulduğu günden itibaren gücüyle orantılı olarak farklı isimlerle anılmıştır (Salman Abubaker, 2018: 42). AKP Hükümeti Ekim 2014’ten beri örgütün bir terör örgütü olduğunu, bu örgütün kesinlikle İslam’la ve devletle ilgisi olmadığını savunmuştur.

2014 yılında el-Kaide İŞİD ile tüm bağlarını koparmış, kamuoyunu bununla ilgili bilgilendirmiştir. Bununla birlikte “küresel cihad hareketleri” olarak tanımladıkları harekette bir kırılma yaşanmıştır. Diğer kırılma ise Suriye muhalefetinin saha içindeki hakimiyeti ve Nusra’nın genetiği ile ilgili olmuştur. İŞİD ilanına dek savaşçıların çoğu yabancılardan oluşan Nusra’nın kırılmadan sonra çoğu savaşçısı İŞİD saflarına geçmiştir. Yerel kaynaklara göre İŞİD’in kuruluşu en çok yabancı savaşçıları etkilemiştir. Bu askerlerin neredeyse yüzde 40’ı İŞİD’e katılırken, bunların içindeki Nusra askerleri yaklaşık olarak yüzde 60’dır. Otorite sağlamak için bölgesel çatışmalara girişen İŞİD’in aksine yerel muhaliflerle Esad’a karşı faydacı bir işbirliğinde olan Nusra yerli savaşçıları için bir kapı olarak algılanmıştır. Bu durum örgütü yerlileştirecek toplum içinde bir karşılık getirmiştir. Muhalifler, daha yerel gördükleri Nusra ile bağlarını daha da geliştirmiştir. Ancak İŞİD ilanına karşı olarak Cevlani’nin el-Kaide’ye olan bağlılığını duyurması Nusra’yı Suriye’de resmi el-Kaide unsuru olarak göstermiştir. Bu durum

karşısında Katar, Suudi Arabistan, Türkiye ve ABD, Suriye muhalefetine yaklaşırken artık daha tereddütlü davranmıştır. Sonuç olarak artık IŞİD muhalif kanatta bulunan bir yapı değil Suriye iç savaşında ve uluslararası arenada tehdit oluşturan üçüncü bir taraf olmuştur (Miş ve Özdemir, 2013: 212-213).

2014 yılında Türkiye-Amerika ilişkilerinde olumlu bir gelişme kaydedilmemiştir. 2013'te olduğu gibi, gerilen ilişkide Suriye ve Irak etkili olmuştur. Özellikle de yeni bir devlet kurma iddiasıyla gün yüzüne çıkan IŞİD tehdidi ilişkiye damgasını vurmuştur. Simcox'a (2014) göre; IŞİD, ABD'nin 2003'de Irak'ı işgal etmesinin sonrasında Sünni kesimi dışlayıcı hükümet politikalarının öne çıkardığı, Suriye'deki iç savaştan beslenen, içeriğinde eski Baasçıları ve Irak ordusu askerlerini içeren ve Iraklı kimi Sünnî Arap zenginlerinin de desteğini almış bir terör yapılanması olarak kendini arenaya çıkarmıştır.

Her türlü barbarca terör eyleminde bulunup, orantısız güç kullanan IŞİD, Suriye ve Irak'taki otorite boşluğunu da ustaca kullanmayı başarmıştır. 2014'de Irak'ta Felluce, Musul, ve Ramadi kentlerini ele geçirmiştir (Kurtbağ, 2015: 201). ABD bu gelişmeler sonucunda Irak'taki IŞİD militanlarına karşı hava operasyonları düzenlemiş ve karada IŞİD ile çarpışan Kürt Peşmergelerine askeri malzeme ve silah desteğinde bulunmuştur. Ayrıca Irak ve Kürt güçlerine eğitim ve istihbarat sağlamak ile görevlendirilmiş 500 kişilik bir destek ekibi de göndermiştir (The Economist, 2014). Daha sonra örgüt, Suriye'deki birliklerini kuzey Suriye'de Kürtlerin denetiminde olan ve Türkiye'nin hemen dibindeki Kobani'ye göndermiş, burayı alabilmek için epey çaba harcamıştır. Bunu gören ABD bu kez hava güçlerini Suriye'ye göndermiş, IŞİD'i vurmuş, Suriye'li Kürt gruplarına da yine askeri destek sağlamıştır. IŞİD'in varlığı karşısında ABD ve Türkiye beraber adım atma kararı olsa da bu yolda anlaşabildikleri pek söylenemez. Zira gerek basın açıklamaları olsun gerekse de karşılıklı atışma ve suçlamalarla olsun birbirleriyle uyum içinde çalışmadıklarını sergilemişlerdir. İki ülke de IŞİD'in ciddi bir tehdit olduğunu kabul etmiş ancak bu tehdide karşı nasıl cephe alacakları konusunda görüş ayrılıklarına düşmüştür (Dinçer, 2014: 22). Ayrıca IŞİD, 2014 yılının haziran ayında Musul'daki Türk konsolosluğuna saldırı düzenleyerek personeli rehin almış, Türkiye'nin hareketlerini sınırlamaya çalışmıştır.

ABD'nin IŞİD konusundaki başlıca amacı Irak'taki örgüt varlığına son verip, güvenliği sağlamak olmuştur. Diğer amacı ise Suriye'de rejim ve muhalifler arasındaki

çatışmayı siyasi yollarla çözmek olmuştur. Türkiye ise öncelikle, Esad karşıtı muhalefetin de desteğiyle Şam Rejimi'nin devrilmesi ile sınıra yakın bölgelerde uçuşa yasak bölge ve mülteciler için güvenli yerler oluşturacak stratejiler geliştirmeyi tercih etmiştir. Amerika, IŞİD ile mücadelede esas sorumlu olanların bölge ülkeler olduğunu savunmuştur. Bölge ülkeler bir koalisyon ile birlik olacaklar ABD ise onlara ekonomik ve askeri destek sağlayacak hava saldırıları ile de müdahil olacaktır. ABD tavrını daha en baştan böyle ortaya koymuştur (Tol, 2014). Olası bir durumla Esad'ın devrilmesi halinde ülkede radikal İslamcı bir hakimiyetin olmasını, büyüyen mülteci sorununu ve Suriye'nin bir Somali sonu yaşayıp parçalanmaması için Esad rejiminin varlığına göz yummayı seçmiştir. ABD, Irak'ta yaşanan devlet otoritesinin çökmesindeki yanlışlıktan dolayı böyle bir karar almıştır (Kurtbağ, 2015: 201-202).

Türkiye'nin IŞİD ile mücadelesinde örgütün elinde bulunan 49 Türk rehineden ötürü tereddütte kaldığı görülmüştür. Ancak 2014 Eylül'ünde rehinelere serbest bırakılmasıyla Türkiye IŞİD ile mücadelede, önce PKK'nın bölgede güç kazanıp etkinliğini artırmasından sonra kaygıları giderek artmıştır. ABD'nin bu aşamada Türkiye'den beklentisi, IŞİD'e karşı oluşturulacak olan koalisyona katılıp askeri destek vermesi, yasadışı sınır geçişlerini engellemesi, petrol kaçakçılığının önüne geçmesi ve IŞİD'e destek olanların Türkiye içerisinde hareket alanlarını daraltması olmuştur (Akgün, 2014). Kimi yorumculara göre ABD, Türkiye'yi IŞİD'e karşı bir kara savaşına sürüklemeye bile çalışmıştır.

İki ülke, 500 milyon dolarlık bir eğitim-programı uygulayarak Suriyeli ılımlı muhaliflerin eğitilerek askeri olarak hazırlanmasında anlaşmıştı. Ankara, Suriye sınırı boyunca ve yurt dışından ülkeye girişlerdeki güvenlik önlemlerini artırmış, ABD ise Türkiye'ye gelip sığınan mültecilere yönelik insani yardımları övmüştür (Özel, 2014). Ancak her şeye rağmen iki ülkenin IŞİD konusunda çıkarlarının pek de örtüşmediği söylenebilmektedir. ABD, PKK'nın bağlantısı olan PYD ile işbirliği yapmış, onlara silah desteği de sağlamıştır. Türk hükümetinin tabiri ile bunu "Türkiye'ye rağmen" yapmıştır. Bu durum iki ülke arasında soğukluğun artmasına neden olmuştur. Landis'e göre ABD bu noktada bir ikilem arasında kalmıştır. Bir taraftan IŞİD'e karşı Türkiye ile beraber mücadele ederken diğer taraftan kendi askerlerini bölgeye göndermekten çekinmiş ancak PYD güçlerine bel bağlamakta istememiştir. (Kurtbağ, 2015: 202).

Güven bunalımlarının yaşandığı bu dönemde, ABD ile Türkiye arası giderek açılmıştır. Çünkü ABD, Türkiye'yi IŞİD'e destek vermekle suçlamış, böylece Türkiye'nin ABD'nin istediği ölçüde bir mücadeleye girişmesi askeri bakımdan güçleşmiştir. Bunlar yaşanırken de Ortadoğu'daki bölgesel sorunlar özellikle de IŞİD meselesinde Türk-Amerikan ilişkileri soğumaya devam etmiş ve bir çıkar ayrışmasını beslemiş bir kriz alanına dönüşmüştür (Kurtbağ, 2015: 203).

Genel olarak ABD, 2013 yılından itibaren Irak ve Suriye'nin alanlarını kontrol edip, kamuoyunda da yer işgal edip komşu ülkelerin güvenliğini tehdit eden ve propaganda ağı ile gaddar bir terör örgütü haline gelen IŞİD konusunu başlarda görmezden gelmeyi tercih etmiştir. Ancak bu terör örgütü 2014 yılında Musul'u işgal edince ABD örgütü nihayet bir tehdit olarak algılamıştır. Sonucunda da örgüte hava saldırıları ile karşılık vermiştir. Hava saldırılarını kendi kara güçleriyle beslemek yerine ise bölgesel güçleri desteklemeyi tercih etmiştir. ABD'nin, IŞİD ile mücadeleye müdahil olmak yerine geride kalmasındaki sebepleri şöyle açıklamak mümkündür: ilki, ABD mücadelede geri kalarak savaşın kendisine düşen maliyetinden kaçınmak istemiştir. Diğer aktörleri ön plana atarak kendisi geri plandan liderlik yapmaya çalışmıştır. Diğer ise, ABD stratejisi daha büyük handikaplar içermektedir. Bu da iki noktaya bağlanmıştır. İlki hava saldırıları IŞİD ile mücadelede yetersiz kalmıştır. Kara hareketlerinde ise hem Irak'ta hem de Suriye'de yeterli desteğin olmadığını düşünmesidir. İkincisi ise, halk ile militanların ayrımının yapılamamasıdır (Aras, 2019: 468). Çünkü örgüt ile halk iç içe yaşamaktadır. Tüm bunlar ABD'nin IŞİD ile mücadelesinde tedirgin olup geri planda kalmasına neden olmuştur.

3.4. ABD'nin ÖSO Politikası

ÖSO yani tam ifadesiyle Özgür Suriye Ordusu, Suriye ordusundan ayrılmış subay ve generallerin, Suriye'deki halk ayaklanmalarını korumak adına ilan edilmiştir. ÖSO'nun kuruluşu, Suriye Hava Kuvvetleri'nden ayrılmış olan Riyad Esad tarafından, Temmuz 2011'de kurulmuştur. Esad rejiminin halk isyanlarına karşı silah kullanmaya başlaması ordu içinde direnişlere neden olmuştur. Askerler sivillere karşı ateş açmak istememiş, emre itaatsizliğe giderek insanları korumaya yönelmiştir. ÖSO'nun kuruluş

amacı tam da bunlara yönelik olmuştur. ÖSO, sivil halkı rejimin orantısız gücüne karşı korumak için kurulmuştur (Özkızılcık, 2018).

Temmuz 2011 gibi yakın tarihte kurulan bu yapı, iç savaşın önemli unsurlarından biri haline gelmiştir. ÖSO, temel amacının rejim sonlanana kadar mücadele etmek olduğunu açıklamış ve aynı zamanda rejim yanlıları ile de mücadelesinin devam edeceğini dile getirmiştir. ÖSO, bildirisinde kendilerinin bir saldırı unsuru değil savunma mekanizması olduğunu duyurmuştur. Muhalefetin sivil unsuru olan ve 2011 Haziran'da Antalya ile İstanbul toplantılarına katılan Suriye Ulusal Konseyi (SUK) temsilcileri kuruluşlarını Eylül ayında tamamlamıştır. SUK, Suriye ile yurt dışında olan muhaliflerin bir çatı altında toplanıp oluşturdukları sivil bir yapı halini almıştır (Besen, 2019: 37). Esad rejiminin zamanla barışçıl gösterilere dahi şiddetle karşılık göstermesi sonucunda birçok yerel ÖSO grubu kurulmuş ve silahlı mücadeleyi tercih etmiştir. Kurulan her grup zamanla kendini ÖSO olarak adlandırmış ve Esad rejimi ve yanlıları ile mücadele etmiştir. Suriye ordusundan üst rütbelilerin öncülük ettiği oluşumlar yine de tam teşkilatlanamamıştır (Özkızılcık, 2018). Her grup kendi mahallesini, sokağını korumayı hedeflemiştir.

Kısa sürede kurulan ve tam anlamıyla koordine olamayan ÖSO ve SUK kimi zaman eksik kalmıştır. Halkın bir kısmının rejim yanlısı olması ve Suriye muhaliflerine yurt dışından beklenen desteğin gelmeyişi ile küresel ve bölgesel güç aktörlerinin muhaliflere olan mesafeli duruşundan dolayı ÖSO tam anlamıyla harekete geçememiş, istediği konuma gelememiştir. Esad rejiminin bu kadar uzun süredir ayakta kalmasının sebeplerinden biri de aslında ÖSO'nun varlığını tam anlamıyla ortaya koyamaması ve ortaya çıkardıkları başarısız mücadeleden dolayıdır (Sandıklı ve Semin, 2012: 63). Çünkü silah olarak yeterli düzeye ulaşamaması ve koordine eksikliği ÖSO'yu başarısızlığa sürüklemiştir.

2011 öncesi rejime muhaliflik yapacak hiçbir askeri ya da siyasi yapı bulunmamaktaydı. Kurulanlar ise merkezileşememiş ve düzenli hale gelememiştir. Gönüllülük esaslı direnen grupların oluşturduğu ÖSO, zamanla uluslararası toplumda dikkat çekmiştir. Başlangıçta yeterince güçlü silahı bulunmayan ÖSO, ordudan ayrılan subay ve askerilerin katılımıyla büyümüş, sivil halkın katılımı ve ülke dışından gelen desteklerle güçlenmeye başlamıştır. Çok sayıda dış kanalın beslediği oluşum, subay ve

askerlerin getirdiği silahlar ve çatışmalardan kalan ganimetlerle kendi güçlerini sağlamıştır (Özkızılcık, 2018).

ÖSO'nun 2012'deki komutanı Riyad el-Esad, bu dönemde 70 bin askerinin olduğunu duyurmuştur. ÖSO'nun erken kurulmuş olması, eleştirilmiş ve Esad rejimine karşı büyüyen uluslararası tepkinin hafiflemesine neden olmuştur. İç savaşın ülke içinde yol açtığı zararın muhalefetle ilişkilendirilmesine de neden olmuştur. Suriye halkının barışçıl gösterilerde bulunmasına rağmen Esad rejiminin yine kanlı tavrı kamuoyunun tepkisini daha fazla çekebilecekken ÖSO'nun kuruluşu halkın direnişinden ziyade iki taraf arasında bir silahlı çatışma havası doğurmuştur. Artık uluslararası arenada görünen ezilen halk ve ezen bir rejimden ziyade karşılıklı bir çatışma olmuştur. Bu durum da insani müdahaleyi sınırlandıran unsurlardan biri olmuştur. ÖSO'nun varlığı, iç savaşın neden olduğu tahribatın muhalefet eliyle de olduğu söylentilerine neden olmuştur. Böylece rejimin yaptığı tüm yıkımlar gölgede kalmıştır. ÖSO, kuruluşundaki hızlı çalışmalardan ötürü yeterince koordine olamamış, ağır silahlardan da eksik kalmıştır (Sandıklı ve Semin, 2012: 21-22). Bu yüzden başka yollar da deneyen ÖSO, insan kaçırap fidye isteme gibi amaçlarıyla bağdaşmayan olaylara girişmiştir. ÖSO'nun böyle eylemlere yönelmesi, halk içindeki itibarını azalmasına neden olmuştur.

ÖSO, aynı zamanda ABD tarafından silahlı örgütlerin desteklendiği program kapsamında yer almıştır. ABD, 2013 yılında "eğit-donat" adıyla bir program geliştirmiş ve başlangıçta ÖSO'ya bağlı savaşçılar dahil edilmiştir. Bu savaşçılara silah desteği yapılmış ve eğitilmiştir. Ancak 2014 yılına gelindiğinde ABD bu programı IŞİD ile savaşan gruplara yönlendirmiştir (www.t24.com.tr, 2016). Böylece Suriye'nin kuzey kesiminde Kürtlerin oluşturduğu PYD'nin silahlı kolu YPG destek görmeye başlamıştır.

2013 yılı Türkiye içinde karışıklıkların başladığı bir yıl olmuştur. FETÖ kumpasları ile başlayan olaylar, 2015'te bir Rus savaş uçağının düşürülmesi ve 2016'da Rusya'nın Ankara büyükelçisinin öldürülmesi ile devam etmiştir. Terör eylemleri ise 2015 yılında daha da hızlanarak devam etmiştir. Son olarak da 15 Temmuz 2016 yılında bir darbe girişimi gerçekleşmiştir. Tüm bunlar yaşanırken Suriye krizinde ÖSO'yu destekleyen ABD, PKK ve PYD'yi bir araç olarak görmüş ve Türkiye'nin güney sınırında bir koridor açmayı hedeflemiştir. Bu durum bir dönüm noktası olmuştur. Yaşanan bu olaylar Türkiye'yi, komşusunda yaşanan olaylardan ötürü bir beka sorunu olarak görüp

tedbir almaya yönelmiştir (Özcan, 2017). Türkiye hem iç terör tehditlerine karşı tedbir alırken hem de sınır ötesinde terörizme karşı sınır ötesi önlemler almaya itmiştir. Daha sonra işleneceği üzere hareketlar düzenlemiştir. ABD'nin ÖSO'ya olan geliş gidişli politikasından sonra Türkiye görüşünden vazgeçmemiş ödün vermeden operasyonlara girişmiştir (Aslan, 2019: 30-32).

BBC Türkçe 2018 haberinde şöyle demiştir: “ABD YPG'ye döndü, ÖSO zayıfladı”. ABD'nin 2013'te eğit-donat programı ile ÖSO'ya destek verdiğini işlemiştir. Bundan sonra 2014 yılında ABD, programı IŞİD ile mücadelede kullanmıştı. ÖSO'nun ilk lideri olan el-Esad, Eylül 2016'da Yeni Şafak Gazetesine bir röportaj vermiş ve ABD'nin program kapsamında sadece 54 muhalife destek verdiğini ancak 8 bin YPG'liyi eğittiğini açıklamıştır. 2012-2013 yıllarında Suriye topraklarının neredeyse yarısını muhafaza eden ÖSO, ilerleyen yıllarda ABD'nin diğer örgütlere olan yardımından ve IŞİD gibi bölücü örgütlerden dolayı güç kaybetmiştir. ÖSO'nun kaybeden gücünü yeniden toplamasına yardım eden ülke ise elbette Türkiye olmuştur.

3.5. Türkiye'nin Suriye Kürtleri Politikası

1973 yılında Kürdistan Devrimcileri adıyla kurulan bir örgüt Türkiye'de kendini ilk kez üniversitelerde göstermiştir. Rus diplomatları ile temas halinde olan örgütün içinde daha sonra Kürdistan İşçi Partisi yani PKK lideri olan Abdullah Öcalan da yer almıştır. Öcalan, birkaç yıl Türkiye'de örgütü kurduktan sonra 1979'da Suriye'ye kaçmış ve Şam'a yerleşmiştir. 1984'de başlatacağı terör saldırılarını ise buradan yönetmeye başlamıştır (Alsayadi, 2014: 45). Yani kuruluşundan itibaren PKK ile Suriye arasında bir ilişki olduğu belli olmuştur. Bu durum Rus basınında dahi yer almıştır. Türk yöneticilerine göre, Türkiye ile karşılıklı yüzleşmekten çekinen Suriye, amaçlarına ulaşmak pahasına PKK'yı kendi piyonu yapmıştır. 1995'lerde PKK'nın Adana ve Kahramanmaraş'ı çeviren geçiş yollarından Hatay ile Dört Yol'a ulaşması da örgüt ve Suriye'nin çıkarlarının bir noktada kesiştiğini göstermiştir (Sağlam, 2006: 18). Suriye kuruluşundan itibaren PKK ve terör gruplarına verdiği destek ile büyümelerine vesile olmuştur. Suriye'de gelişmesi ve politikaları için bu örgütü kullanmaktan hiç çekinmemiştir.

Suriye, terör örgütüne olan desteğini 1990'ların sonuna kadar istikrarlı bir şekilde sürdürmüştür. Ta ki 1998'de Türkiye'nin sabrı dolana dek... İki ülke arasında gerginlik zirve yapmış ve Adana Protokolü ile bu terörün ortadan kaldırılacağı düşünülmüştür (Alsayadi, 2014: 46). Protokol ile ilişkiler Öcalan krizinden sonra da kısmen düzelmeye başlarken, 2000 yılında dönemin Türkiye Cumhurbaşkanı Ahmet Necdet Sezer'in Hafız Esad'ın cenazesine katılımıyla durumlar iyileşmiştir (Şahin ve Yılmaz, 2004: 74-75). Sonrasında komşularla sıfır sorun politikasını benimseyen AKP tarafından Suriye ile ilişkiler siyasal ve ekonomik alanda giderek düzelmiştir.

Türkiye, bölgesindeki insanları hiçbir etnik ve dinî ayırım yapmadan benimsemiştir. Osmanlı'dan kalan bu özellik bir miras niteliğinde olup sürdürülmüştür. Arap Baharı sürecinde de Türkiye'nin tavrı en başından beri barışçıl olmuştur. Arap dünyasında yaşanacak bir gelişmenin kaçınılmaz olduğunu savunmuştur. Bu değişimin de refah içinde ve şiddetsiz bir şekilde olması gerektiğini belirtmiştir. 2011 yılından beri de Esad rejimine karşı eleştirel tavrını ortaya koymuştur. Burada yaşanan olayların bir insani trajediye dönüşmesini hiçbir zaman istememiştir. Bu yüzdendir ki Suriye iç savaşından kaçıp Türkiye'ye sığınan mültecilere Kürt-Arap demeden kapılarını açmıştır.

Suriye'de insanların terk ettiği yerlerde, PKK'nın Suriye kolu olan PYD'nin Esad güçleri ile anlaşarak Türkiye sınırına yakın yerlerde kontrolü ele geçirdiği anlaşılmıştır. Bu durum Türkiye için yıllarca sürecek bir tehdit algısı yaratmıştır. Boşluktan yararlanmak isteyen bu Kürt gruplar, önceden de PKK kamplarında yetiştikleri için bölgeye hâkim yetişmiştir. Bu durumda da güçlü bir terör örgütü ile karşı karşıya kalınmıştır.

Türkiye 2012 yılından itibaren terör ile mücadelesine dönük temposunu artırmış ve Esad'ın PYD üyelerine Suriye'nin kuzey kesiminde hareket alanı kazandırması, Türkiye'nin uzun süredir güven oluşturmaya çalıştığı güney sınırında bir güvenlik açığı oluşturmuştur. Hem PKK ile mücadele edip hem de PYD ile mücadele etmek zorunda olması terör ile mücadele süresini uzatarak Türkiye'nin Ortadoğu'daki çıkarlarının zarar görmesine neden olmuştur (Akgün ve Gündoğar, 2012: 33-34). Bundan dolayı Türkiye'nin hem kendi sınır güvenliğini sağlaması hem de Suriye içindeki savaşı sonlandırma konusunda somut adımlar atması kaçınılmaz olmuştur.

Suriye'deki karışıklık Türkiye'nin güvenliğini tehdit eder hale gelmiştir. Esad rejiminin 1980'lerde başlayan PKK ile yakın ilişkisi ile gösterdiği destek

değerlendirildiğinde PKK'yı Türkiye'ye karşı bir misilleme aracı olarak kullanması olasıdır (Milliyet, 2012). Türkiye'nin Suriye'deki rejime karşı tavrı aldığı günden itibaren PKK'nın terör saldırılarında artış izlenmiştir. Ayrıca Esad rejiminin Suriye'nin kuzeyini PYD'ye teslim etmesi Türkiye'yi olası bir "Suriye Kürdistanı" konusunda endişeye sokmuştur. Ayrıca Suriye'den gelen mülteciler de hem ekonomik olarak hem de güvenlik bakımından Türkiye'yi oldukça zora sokmuştur ki etkileri hala devam etmektedir.

Zaten gergin olan Türkiye-Suriye ilişkileri 2012 Haziran'da Türk uçağının Suriye tarafından düşürülmesi ile tam bir çıkmaza girmiştir. Suriye'deki çatışmalar Türkiye sınırına kadar dayanmıştır. Kimi zaman top mermileri Türkiye sınırlarını aşarak ülkemize düşmüştür (Hürriyet, 2014). Bu gelişmelerden sonra Türkiye, angajman kurallarına bağlı kalarak sınırdaki topçu birlikleri ile karşılık vermiştir.

Krizden sonra Suriye'nin kuzey kesiminde bir otorite boşluğu oluşmuş, PKK ve PYD bu boşluktan yararlanmayı başarmış, Esad rejiminin de destekleriyle kendisine bir alan sağlamıştır. Esad rejimi bölgedeki Kürtlerin muhaliflere katılmaması için terör örgütlerini kullanmış ve tüm askeri teçhizatı sağlamıştır. PKK ve PYD gibi terör örgütleri de Suriye'nin kuzey ve kuzeydoğusunda varlık göstermeye başlamış, Suriyeli Kürtlerden de militan temin etmeye başlamıştır. Ortadoğu da bağımsız bir konfederal Kürdistan kurmayı hedefleyen terör örgütü, PYD sayesinde bölgede ayrılıkçılığa teşvik etmiş ve bölgede kendi varlığını tahsis etmeye çalışmıştır (Sandıklı ve Semin, 2014: 240).

Kürt yapılanmaları özellikle Türkiye siyasetinde önemli etkiler yaratmıştır. Suriye iç savaşı ile güç boşluğundan faydalanıp ortaya çıkan IŞİD gibi petrol yataklarına yakın olan terör grupları Türkiye için hem kısa vadede hem de uzun vadede tehditler oluşturmuş ve oluşturmaya da devam etmektedir. 2015 yılı itibari ile IŞİD Türkiye'nin sınır komşusu konumuna gelmiştir (Bulut ve İnan, 2015). Bu durumda da Türkiye sınırındaki tehlikeyle baş başa kalmıştır.

Türkiye için Suriye savaşının etkileri sadece sınırsal olmamıştır. Türkiye, krizin içinde sıkışıp kalan ve aslında en ağır faturayı ödeyen Suriye halkının yaşadığı dramı paylaşan neredeyse tek ülke olmuştur. Sayıları 2019 itibari ile Mülteciler Derneği internet sitesi verilerine göre 3 milyon 674 bin kişiyi geçmiştir. Sayıları her geçen gün artan mültecilerin ise ne zaman ülkelerine döneceği ise belli değildir. Haziran 2015 genel seçimleriyle gündeme gelen PYD sorunu Türkiye'yi rahatsız etmiş ve diğer ülkeleri

özellikle de ABD’yi PYD’yi terörist olarak tanımları için ikna etmeye çalışmıştır. Ancak ABD buna yanaşmamıştır (Altundeğer ve Yılmaz, 2016: 293).

Türkiye ile ABD, IŞİD’e karşı yapacakları operasyonlarda bir fikir birliğine ulaşamamıştır. Türkiye sadece IŞİD’e karşı değil Suriye rejimine dönük de kapsamlı bir operasyon yapmak istemiş, uçuşa yasak bölge ile güvenli bir bölgenin oluşturulmasını dile getirmiştir. ABD ise Türkiye’nin bu isteklerine olumlu bakmamıştır. ABD, Esad rejiminin gitmesi ile ülkenin uluslararası arena için daha tehlikeli bir hal alacağını düşünmüştür. Taleplerin reddi ile Türkiye, İncirlik Üssü’nü operasyonlarda kullanılması için tesis etmemiştir (Büyükkaya, 2019: 83). Türkiye ile ABD arasında diğer bir anlaşmazlık ise Türkiye’nin yıllardır başını ağrıtan Kürt terör örgütü olan PKK’ya başka isimlerin altında yardım etmesidir. Türkiye’nin YPG hususunda ki uyarısına ABD tarafından karşılık gelmemesi, Arap ve Türkmenlerin PYD eliyle Azez ve diğer bölgelerden zorla göçe yönlendirilmesi Türkiye’nin tepkisini çekmiştir. PYD’nin Kobani’ye ulaşip kantonlarını birleştirme çabası ve güney kesimde bir Kürt bölgesinin oluşumu Türkiye’nin çıkarlarına ters düşmüştür. ABD ve Avrupa ülkelerinden IŞİD’e katılımların artması ve bundan ötürü Türkiye’nin önlem almadığı fikri eleştirilmiştir. Türkiye baskılar sonucunda İncirlik Üssü’nü açmış ve IŞİD’e karşı müdahalelere başlamıştır. Türkiye, Irak ve Suriye sınırında bulunan bölgelere roketli saldırılardan sonra güvenliği tesis etmek için harekete geçmiştir. Türkiye 2016 yılında dünya kamuoyunun beklemediği bir operasyonla faaliyetlerine başlamıştır. Amacı ilk etapta Gaziantep’e düzenlenen saldırıya karşılık vermek ve Fırat Nehri’nin batısını YPG’den temizlemek olmuştur (Büyükkaya, 2019: 84-85).

Türkiye’nin nazarında daima sorunlu bir terör örgütü olan PYD gibi gruplar, ABD gözünde IŞİD ile mücadelesinde aktörleşebilmiştir. ABD’deki düşünce kuruluşları, raporlarında ABD yönetiminin PYD ile ilişkiler kurmasını önermiştir. Örneğin; *New America Foundation* adlı kuruluşun analistleri “*Suriye Kürtlerinin Dik Kafalı Siyaseti*” başlıklı raporunda ABD yönetimine şöyle bir tavsiye vermiştir: “PKK’dan ayrı tutulan PYD’nin, ABD için Suriye’de güvenilir bir müttefik haline getirilmesi” (İşyar, 2017: 59). Bu tarz ifadeler ABD gözünde PYD terör örgütünün yerini çok açık belirtmektedir.

Türkiye, Suriye’de iç savaş başladığı zaman içeride çözüm sürecini yürüttüğü PKK yoluyla PYD’nin rejime karşı Türkiye politikası ekseninde muhalifler ile ÖSO’nun

yanında rejim karşıtı olarak savaşağını hesaplamıştır. Türkiye, Kuzey Suriye'deki Kürt yapılanmalarının Türkiye'nin güvenliği için büyük bir tehdit oluşturduğunu, hatta YPG'nin Türkiye topraklarına saldırılarda bulunduğunu iddia etmiştir (Bingöl, 2016: 18-19). PYD/YPG ve IŞİD gibi örgütlerin Kuzey Suriye'yi ele geçirme hayalleri Türkiye'nin daha sonra belirtilecek olan operasyonları ile yerle bir olmuştur.

3.6. Türkiye'nin ÖSO Desteği

Suriye'de son yıllarda birçok aktör ortaya çıkmıştır. Bir tarafta Esad rejimi, rejim taraftarı Suriyeli ve yabancı milisler, Devrim Muhafızları ve İran destekli Şii milisler ve Rus askerleri yer almıştır. Diğer tarafta ise, DEAŞ ve HTŞ gibi radikal unsurlar yer almakla beraber bu taraflar arasında, ABD, Fransa ve İngiltere özel kuvvetleri ile destekli SDG bünyesinde Arap milis unsurlar ve YPG de bulunmaktadır. Sınır bölgesini terör örgütlerinden ve faaliyetlerinden temizlemek isteyen Türkiye ise yaptığı operasyonlarla Suriye'de önde gelen aktörler arasına girmiştir. Türk Silahlı Kuvvetleri daha sonra ayrıntılı işlenecek olan operasyonlar ile sınır ötesinde destan yazmıştır. ÖSO bu aktörler içinde yer alan bir unsur değildir. ÖSO, Suriyeli muhaliflerin içinde bir kesimdir. Suriye ordusundan ayrılmış olan subay ve generallerin bir araya gelerek Suriye'deki halk ayaklanmalarına destek olmak için 2011'de Hava Kuvvetlerinden Riyad Esad tarafından kurulmuş bir gruptur. Amacı esasen rejim karşıtı gerçekleşen gösteri ve göstericileri korumak ve güvenliklerini temin etmektir. Türkiye için ÖSO grupları içindeki İdlib bölgesinde olanlar ve Fırat Kalkanı gibi operasyonlara katılan gruplar önem taşımaktadır. Fırat Kalkanı Harekatı'na katılanlar "Milli Ordu" olarak merkezî bir çatı altında toplanmıştır. Güney Cephesi dışındaki ÖSO grupları ve Suriyeli muhalifler Türkiye ile yakın ilişkiler kurmuştur. ABD'nin Suriyeli muhaliflere desteğini çekmesi, Türkiye'nin Astana süreci ile garantör devlet olması ve ikmal hatlarını kontrol etmesi, Suriyeli muhaliflere alan açması ve istihbarat alanında kurduğu ilişkiler neticesinde Türkiye, Suriye'nin kuzey kesimindeki Suriyeli muhalifler üzerinde etkin bir aktör konumuna yükselmiştir. Rusya, İran ve ABD tarafından Türkiye Suriyeli muhalefetin hamisi olarak değerlendirilmiştir (Özkızılcık, 2018). Türkiye, Astana sürecince Suriyeli muhalif yapıyı kontrol etmeye çalışırken kendisine yakın grupları da desteklemiştir. Astana bu süreçte

gerçekleştirilen ancak sonuçsuz kalan en önemli barış adımlarından biri olmuştur (Kadıoğlu, 2020a).

TSK ile beraber YPG ve DEAŞ'a karşı savaşan ÖSO grupları Fırat Kalkanı Harekâtı sürecinde ve sonrasında desteklenmiş ve eğitilmiştir. Türkiye'nin bu önemli desteğinden sonra uluslararası da kabul gören ve Suriye Geçici Hükümeti ile birlikte Fırat Kalkanı'na katılmış olan gruplar arasında önemli adımlar atılmış üst düzey görüşmeler gerçekleşmiştir (Özkızılcık, 2018). Aljazeera Türk'ün 11 Mayıs 2016 haberine göre, ÖSO'nun yaklaşık üç bin kişilik savaşçıları hazır beklerken Türkiye de hazırlıklara başlamış ve tüm desteği ile beraber Suriye'ye girmek için harekete geçilmiştir. Türkiye muhaliflere destek vermeye devam ederken, ÖSO, İstanbul'da bir ofis açmış ve Hatay'da konuşlanmaya başlamıştır. Ayrıca 2018 yılına gelindiğinde Türkiye, ÖSO'yu desteklemiş ve 22 Ocak da "Zeytin Dalı Harekâtı" gerçekleştirilmiştir (Acun ve Keskin, 2016: 72).

ÖSO, Suriye bayrağına bir yıldız daha eklemiş ve muhalefetin meşru askeri ayağını oluşturmuştur. 2015'e kadarki süreçte, ülkenin birçok alanında etkin hale gelmiştir (Tok vd, 2019). Euronews'in haberine göre ÖSO, "*Cepheyi genişletmeye yetecek kadar cephanemiz oldu.*" diye bir açıklama yapmıştır. ÖSO komutanı Türkiye'den aldığı cephane ile savaşı İdlib dışına götürebileceğini dile getirmiştir. Komutan "*Bu silah ve cephane desteği savaşı genişletmemize ve uzun sürebilecek yıpratmaya dayalı bir savaş sürdürebilmemize müsaade edecek nitelikte.*" demiştir. Türkiye'den Suriye'ye girecek olan silahlar arasında kamyonet üstüne yerleştirilebilecek çok namlulu roket atarlar olduğu belirtilmiştir. Diğer komutanlar ise "*Türkler muhaliflere uzun süre boyunca yetecek kadar cephane sunmayı garanti ediyor.*" şeklinde konuşmuştur. Muhalifler bu açıklamalarında Türkiye'den yeni cephane aldıklarını doğrulamıştır.

ABD, PYD gibi kendisinin destek olduğu yerel grupların alana yerleşmesini sakıncalı bulmuyorken Türkiye ise bu bölgelere Suriye halkının yerleşmesini ve ÖSO'nun koruması altında kalmasını istemiştir.

3.7. Türkiye-Rusya Yakınlaşması

Suriye krizinin başlaması ile beraber, Türkiye-Rusya ilişkisi, devam eden çatışmanın gölgesinde kalmıştır. BBC haberine göre de, kriz neticesinde Türkiye-Suriye sınırına yerleştirilecek olan Patriot füzelerinin savunma amaçlı olduğu, Rusya'ya karşı herhangi bir tehdit içermediği belirtilmiştir. Ancak bu durum Rusya tarafından tepkiyle karşılanmıştır. Rusya bu durumun NATO ile arasında bir güç dengesizliği oluşturduğunu, buna karşı önlemler alacağını savunmuştur. Sonucunda ise ordusunu modernleştirme kararı almıştır (Milliyet, 21.02.2012).

İki ülke arasında yaşanan gerginliklerden ilki, Haziran 2012'de uluslararası sularda Suriye'nin Türk F-4 savaş uçağını vurması ile gerçekleşmiştir. Türkiye olaydan sonra Suriye'ye bazı angajman kuralları uygulamış, bundan sonra herhangi bir hava sahasında tehdit algılsa uyarıya gerek duymadan vuracağını açıklamıştır. Nitekim Türkiye bu kararını 2013'te Suriye'ye ait bir helikopteri düşürerek uygulamıştır (www.haberturk.com, 2015).

2012 yılında Esenboğa Havaalanı'na zorla indirilen Suriye yolcu uçağında bulunmaması gereken bir mühimmatın bulunması iki ülke arasında gerginliğin artmasına neden olmuştur. İncelemelerden sonra uçakta füze parçalarının ve yönlendirme sistemlerinin olduğu anlaşılmıştır (Sabah, 11.10.2012). Yaşanan tüm olumsuzluklara rağmen 3 Aralık'ta Putin ile Erdoğan bir araya gelmiştir. Konuşmalarında ikili ilişkinin Suriye krizinden etkilenmemesi gerektiğini ve bu krizin kansız bir şekilde durdurulması gerektiği dile getirilmiştir. Aralarında ilişkiyi geliştirmek adına da anlaşmalar imzalanmıştır (Ayyublu, 2018: 148). T.C. Dışişleri Bakanlığı'na göre; 17 Nisan 2013 yılına gelindiğinde iki ülkenin dışişleri bakanları Ortak Stratejik Planlama Grubu Toplantısı'nda bir araya gelmiş ve ikili ilişkiler ile Ortadoğu'daki barış süreci ve Suriye'deki son durum ile ilgili görüşme gerçekleşmiştir. İki taraf da silahın bırakılmasını ve farklı çözümlerin bulunması gerektiği konusunda hem fikir olmuştur.

2014 yılında ise iki ülke arasında gerilim ortaya çıkmıştır. Şöyle ki; Türkmenlerin hedef alındığı ve Esad rejimine destek olan SU 24 tipi Rus savaş uçağının 23 Mart'ta Türkiye sınırını ihlal etmiştir. Türkiye ise F-16'ları ile uçağı vurmuştur. Zira 3-4 Ekim'de Türk hava sahasının yine ihlali nedeni ile Rusya uyarılmıştır. O günde normalde 10 mil

kala uyarılan uçakların 15 mil kala uyarıldığı bildirilmiş ancak Rusya geri çekilmemiştir (Hürriyet, 25.11.2015).

Rusya, Ortadoğu'da söz konusu çıkarları için güvenliğini bahane edip 30 Eylül 2015'den itibaren Suriye'deki terörist gruplarına hava saldırıları düzenlemiştir. Saldırıları esnasında da Türk hava sahasını çok kez ihlal etmiştir. Sonrasında gerçekleştirilen görüşmelerde ihlallerin devamı halinde Türkiye tarafından angajman kurallarının uygulanacağı dile getirilmiştir. Tüm uyarılara rağmen 24 Kasım'da SU-24 tipi Rus savaş uçağının Hatay Yayladağ mevkiinde Türk hava sahasının 5 dakika içinde 10 kez ihlal edilmesi neticesinde, Rus savaş uçağı Türk F-16'ları tarafından düşürülmüştür. Açıklamalarda Rusya'nın tam tersi Türk uçaklarının Suriye hava sahasını ihlal ettiği iddiası dikkat çekmiştir (www.cnnturk.com , 2015). Rusya, uçaklarının düşürülmesini fırsat bilmiş ve askeri alana S400'lerini yerleştirmiştir. ABD böyle bir duruma kriz öncesi izin vermezken, krizden sonra bunların önüne geçememiştir. S400'lerle yetinmeyen Rusya, Türkmen Dağı bölgesini bombalamış ve yerleştirdiği füzelerle Türk uçaklarının hava harekâtını engellemiştir (www.haberturk.com , 2015).

İkili ilişkilerin düzelmesi adına atılan adımlardan biri de 9 Ağustos 2016'da gerçekleştirilmiştir. Erdoğan ile Putin bir görüşme yapmış ve Suriye'de her geçen gün artan terör olaylarının sonlanması ve önlenmesi için ortak hareket edilmesi gerektiği üstünde durulmuştur (Ayyublu, 2018: 153). Diğer taraftan ise ABD'nin Suriye'de Türkiye'nin çıkarlarına ters düşecek şekilde adımlar atması, Suriye'de yaşananları önleyebilme ve kontrol altına alabilme konusunda ABD ile bir uzlaşmaya varılamaması da Türkiye-Rusya yakınlaşmasını tetiklemiştir (Erşen, 2016: 23). Diğer bir taraftan, 15 Temmuz'da gerçekleşen darbe girişiminde ABD ve AB'nin tersine Rusya ile İran'dan Türkiye'ye gelen destek de bu yakınlaşmayı daha da güçlendirmiştir. Yaşanan tüm gelişmeler kendini Fırat Kalkanı ile başlayan operasyonlarda göstermiştir. Rusya bu operasyonlarda savaşı tetikleyeceği düşüncesi ile tedirgin olsa da Türkiye'nin sınır güvenliğinde hissettiği tedirginliğini anladığını ifade etmiştir. Rusya, ikili ilişkilerin tekrar kötüye gitmemesi ve PYD-YPG'nin ABD'ye yöneldiğini görmesi ile Suriye'deki Kürtlere sağladığı avantajları ortadan kaldırmış ve Türkiye'nin Suriye'ye karşı gerçekleştireceği operasyonlara karşı çıkmamıştır (Erşen, 2016: 24).

Türkiye ile Rusya'nın ilişkilerinden söz ederken iki ülkenin özellikle Suriye krizinin geleceği çerçevesinde kimi görüş ayrılıklarına rağmen genellikle istişare ederek beraber hareket ettikleri görülmektedir. Son dönemdeki unsurları yan yana getirdiğimizde, Türkiye ile Rusya arasında üst düzeyde bir işbirliğinin gündeme geldiğini ve ortaya dökülen muazzam projelerle de karşılıklı bir bağımlılığın ortaya çıktığı görülebilmektedir.

2019 yılında başlayan ve tezin yazım sürecine denk geldiği için tezde yer almayacak olan Barış Pınarı Harekatı'nda da Rusya'nın desteği görülmektedir. Time Türk haberine göre; Türkiye'nin Rusya ile Soçi'de imzalamış olduğu mutabakattan rahatsızlık duyan ABD Savunma Bakanı Esper, Barış Pınarı Harekatı'nın IŞİD ile mücadeledeki kazanımları tehlikeye soktuğunu söylemiş ve Türkiye'nin Rusya ile yaklaşmasının yanlış yöne gittiğini dile getirmiştir. BBC Türk haberine göre ise Türkiye ile Rusya liderleri 2019 yılı içinde altı kez baş başa görüşme yapmış yedi kez de telefonla görüşmüştür. Putin özellikle 15 Temmuz'dan sonra Erdoğan ile en çok görüşen yabancı lider olmuştur. Toplam 24 kez yüz yüze görüşen liderler 45 kez de telefonla iletişime geçmiştir. Bu görüşmelerin en önemli gündem maddesi ise Suriye meselesi olmuştur. Görüşmelerin ardından Halep, İdlib ve Doğu Guta gibi yerlerde silahlı grupların elindeki yerleri Suriye hükümetine bırakıp çekilmesi ve çatışmasız bir bölge oluşturulması ya da ateşkese yönelik sahaya yansıyan önemli gelişmelerin olduğu görülmektedir.

3.8. Türkiye'nin Suriye'ye Askeri Operasyonları

Türkiye yıllardır Suriye'nin kuzeyi için dört temel amaç gütmektedir. Bunları gerçekleştirmek içinse gerek diplomatik gerekse askeri çalışmalar sürdürmektedir. Amaçları şöyle sıralanabilir: Türkiye'nin sınır güvenliğinin sağlanması, terör faaliyetlerinin sonlanması, Suriyeli mültecilerin kendi ülkelerine dönüp orada sağlıklı bir şekilde yaşamasının temin edilmesi, sonunda ise sağlanan güvenliğin sürdürülebilir hale getirilmesidir (Aslan, 2019: 7). Amaçları doğrultusunda Türkiye, Fırat Kalkanı ve Zeytin Dalı operasyonlarını gerçekleştirmiş, tezin yazım sürecine denk gelen Barış Pınarı Harekatı ile de devam ettirmiştir. Türkiye, kararlı tavrı sonucunda hemen sınırı başında olan Münbiç'ten İdlib'e uzanan alanda terör örgütlerini temizlemiş, güven temin etmiş,

yerinden edilmiş olan ya da göçmen konumundaki Suriyelilerin güvenli bölgelere dönmelerine zemin hazırlanmıştır.

3.8.1. Fırat Kalkanı Operasyonu

Türkiye Cumhuriyeti Devleti, Suriye'nin kuzeyinde, sınırın hemen dibinde yer alan ve her türlü terör faaliyeti ile hem Türkiye vatandaşını hem de Suriyelileri katleden terör örgütleri ile mücadele etmeye karar vermiş ve harekete geçmiştir. Türkiye'de DEAŞ, YPG, PKK, IŞİD gibi terör örgütlerine karşı 24 Ağustos 2016 tarihinde uluslararası kamuoyuna Fırat Kalkanı Operasyonu'nu başlattığını duyurmuştur (Albayrak, 2018: 13). Suriye'nin Halep eyaletine bağlı olan Cerablus kentini terör gruplarından temizlemek adına başlatılan Fırat Kalkanı Operasyonu TSK komutasında yürütülen, Suriye'den de muhalif grupların dahil edildiği askeri harekât da, TSK'ya bağlı kara ve hava kuvvetlerinin yanında, Özel Kuvvetler ile MİT'in kimi unsurları da operasyona katılmış ve destek vermiştir. DAES ile mücadele için teşkilatlanan Uluslararası Koalisyon da kısmen de olsa yer almıştır. Türkiye, muhalif grupları operasyondan önce bir eğit-donat programı ile eğitimden geçirmiştir (www.ozelburoistihbarat.com, 2016).

T.C. Dışişleri Bakanlığı'na göre; Fırat Kalkanı Operasyonu, 24 Ağustos 2016'da başlamış, 29 Mart 2017 tarihinde büyük bir başarı ile sona ermiştir. Yedi ay süren harekâtı Türk Silahlı Kuvvetleri ÖSO ile beraber yürütmüştür (www.mfa.gov.tr, 2019). PYD ve silahlı kolu olan YPG'nin ve IŞİD'in Türkiye sınırındaki önemli noktaları ele geçirmesi ile beraber sınır güvenliğinin tehlikeye girmesi, Türkiye'de gerçekleşen bomba faaliyetlerinin ulusal güvenliğe yönelik tehdidi, Suriye'den gelen taciz atışlarının sınır ihlaline neden olması ve IŞİD'in Türkiye'ye yönelik söylemleri, hareketin temel motivasyon kaynakları olmuştur. 20 Ağustos 2016 tarihinde ise Gaziantep'te yaşanan düğünde saldırı olayı son nokta olmuştur. Bir sokak düğününe IŞİD tarafından gerçekleştirilen saldırıda 59 kişi hayatını kaybetmiş 90'dan fazla kişi ise yaralanmıştır. Türkiye'nin sabrını taşıran bu olay ile harekattan emin olmuş ve Cerablus, Dabık, El Bab bölgeleri terör örgütlerinden temizlenmiştir (Özçelik vd, 2017: 27-43). BBC Türkçe internet sitesinde yer alan hareketin diğer nedeni ise Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan'ın açıklaması ile şöyle belirtilmiştir: "O dönem ABD'nin desteği ile Suriye'nin

kuzey kesiminde IŞİD'e karşı yaptığı savaşlarla alanını genişleten YPG'nin, Fırat'ın batı kısmında başlattığı son operasyon ile Afrin'den Irak sınırına kadar bütün Türkiye sınırını kontrolü altına alma ihtimali gösterilmiştir.”

Temelde sivillerin güvenliğini hedefleyen ve yasa dışı örgütlere Fırat Nehri'nin batı kısmının Türkiye adına ne kadar önemli bir bölge olduğunu göstermek amacıyla başlanan harekatta hukuki boyutta elbette önem taşımakta idi. Türkiye, taraf olduğu BM Sözleşmesi'nin 51. Maddesine göre meşru müdafaa hakkını kullanmış ve önleyici müdahalede bulunmuştur. Türkiye-Suriye sınır hattının güvenliğinin sağlanması, bölgenin terör örgütlerinden temizlenmesi ve sonucunda da mülteci akınının durdurulması amaçlanmıştır. TSK'nın 24 Ağustos sabahı top atışları ve savaş uçakları bombardımanı ile başlattığı, sonrasında ise kara desteği ile de dahil olduğu operasyonun piyade gücünü ÖSO oluşturmuştur. IŞİD kontrolünde olan Cerablus ise 24 saatten daha kısa bir sürede ele geçirilmiştir. Daha sonra El-Bab'a yönelen birlikler 19 Eylül'de çevre yerlerle birlikte, Mare, Cerablus, Azez ve Çobanbey hattında güvenliği ve hakimiyeti sağlamıştır (www.yenisafak.com, 24.08.2017).

Fırat Kalkanı Harekatı'nın bittiği ise MGK 29 Mart 2017'de toplantısında duyurulmuş ve *“Ülkemizin sınır güvenliğini sağlamak, DAESH terör örgütünün ülkemize yönelik tehdit ve saldırılarını önlemek, yerinden edilmiş Suriyeli kardeşlerimizin ülkelerine dönüşlerine imkan vermek ve de Fırat Kalkanı Harekatı bölgesinde huzur ve güven içerisinde yaşamlarını sürdürmelerini sağlamak maksadıyla yürütülen hareketin başarıyla sonuçlandığı ifade edilmiştir.”* Açıklaması ile resmi anlamda da ilan edilmiştir.

BBC Türkçe (2019) internet sitesi haberinde yer alan bilgilere göre; yedi ay süren bu harekât süresince Türk basınında yer alan haberlere göre 71 TSK mensubu asker şehit olmuş ve 614 ÖSO mensubu hayatını kaybetmiştir. TSK, operasyonun bitiminden bir ay önce ise 2 bin 288 IŞİD militanının ve 322 YPG'linin öldürüldüğünü duyurmuştur. Fırat Kalkanı Operasyonu ile 2 bin kilometrekareden fazla alan TSK ve ÖSO kontrolüne geçmiştir.

Fırat Kalkanı'nın Türkiye için güvenlik sağlaması dışında politik ve ekonomik anlamda da önemi büyüktür. Politik anlamda Suriye'de toprak bütünlüğünü sağlamak, Türkiye ile Suriye sınırı boyunca olası bir Kürt yapılanmasına mâni olmak, Irak Kürtleri ile PKK arasında bir bağ kurulmasının önlenmesi ve mülteci sorununa çare bulmak ile

uluslararası arenada başarıya ulaşmak gibi amaçlar içermektedir. Ekonomik anlamda ise Körfez ülkelerinin doğalgazının Türkiye üzerinden Avrupa'ya ulaştırılmasıdır. Bunun sağlanması için Suriye üzerinden geçip Akdeniz'e ulaşması olası yeni bir projenin önüne geçilmesi hedeflenmiştir (Tarakçı, 2018). Aynı zamanda Suriye'den Türkiye'ye gerçekleşen yoğun göç hareketinin giderek artması da Türkiye için hem ekonomik hem de güvenlik açısından tehdit oluşturmaktadır. Bu durumun önüne geçmek elbette ki önem arz etmiştir (Balcı ve Göcen, 2018: 346). Başarıyla gerçekleştirilen harekattan sonra Türkiye bölgede sözü geçer bir aktör olan konumunu güçlendirmiştir.

3.8.2. Zeytin Dalı Operasyonu

Türk Silahlı Kuvvetleri başarılı geçen Fırat Kalkanı Harekatı'ndan sonra 20 Ocak 2018 tarihinde yine bir operasyona başlamıştır. TSK'nın da yaptığı açıklamaya göre; *“Suriye'nin kuzeybatısında Afrin bölgesinde PKK, KCK, PYD, YPG ve IŞİD'e karşı mensup teröristleri etkisiz hale getirmek maksadıyla”* Zeytin Dalı Harekatı adı ile bir askeri operasyona adım atılmıştır. Harekât BM Sözleşmesi'nin 51. Maddesine göre meşru müdafaa hakkını kullanarak harekete geçirilmiştir (www.tsk.tr/BasinFaaliyetleri/BA, 2018). Meşru müdafaa hakkının kullanılmasındaki temel argümanlardan biri silahlı saldırı gerçekleşmiş olması ve BMGK'nın bilgilendirilmesi unsurları olmuştur. Zeytin Dalı Harekatı'ndan önce Türkiye'nin Suriye'den gelen terör saldırılarına maruz kalması ve bu saldırıların sürekli hale gelmesi de silahlı saldırı şartını sağladığının göstergesi olmuştur. Harekât öncesinde BMGK'nın bilgilendirilmesi, BM Antlaşması'nın 51 maddesine uygunluğunu da kanıtlamaktadır. Bunlara rağmen BMGK'nın daimî üyelerinden olan Fransa'nın BMGK'yı Suriye gündemi ile görüşmeye çağırması operasyona dair olumsuz bir izlenim yaratsa da, görüşme sonrası Türkiye'ye dair bir yaptırıma gerek duyulmamıştır. BMGK'nın terör ile mücadele ve Suriye iç savaşına dair aldığı kararlarla beraber Zeytin Dalı Harekatı'nın meşru müdafaa hakkı dahilinde olduğu ve prensiplere uygun harekete geçildiği söylenebilmektedir (Kadioğlu, 2020b: 8).

Türkiye, harekattan hemen önce 17 Ocak'ta toplanmış olan Milli Güvenlik Kurulu toplantısında yayınladığı bildiriye terör örgütlerince ülkeye yöneltilen tehditlerden bahsetmiş ve: *“Türkiye'nin, sınırlarının hemen yanı başında bir terör koridoru oluşturulmasına ve bir terörist ordusu kurulmasına izin vermeyeceğini, bu konuda*

gereken her türlü tedbirin alınacağını” belirtmiştir (www.ntv.com.tr , 2018). Harekatın gerekçeleri ve hukuki dayanağı da bu açıklama ile dile getirilmiştir. Milliyet (2018) haberine göre; Cumhurbaşkanı Erdoğan ise durumu bir “devletin beka sorunu” olarak nitelendirmiştir. Afrin’deki PKK-PYD oluşumunun devamının Türkiye için kalıcı bir tehdit olduğunu vurgulamıştır.

2011’de başlayan Suriye iç savaşında çatışmanın merkezi ola Beşar Esad yönetiminin devrilmesi ile ayakta durmasını isteyenler arasında geçmiştir. Bu ayrımda rejimin değişmesini savunan Türkiye ile yalnızca söylemlerde aynı kulvarda olan ABD, Fransa, İngiltere gibi Batılı ülkeler ile Suudi Arabistan, Katar, Körfez ülkeleri ile aynı tarafta görünmüştür. Bir iç savaş olan Suriye krizi 2015’ten itibaren Türkiye’yi ekonomik, siyasi, sosyal ve güvenlik açısından etkilemeye başlamıştır. Karşı karşıya gelmiş olduğu terör saldırıları ile beka sorunu tehdidi ile ve 2016’da 15 Temmuz darbe girişiminden de sonra Türkiye’nin Suriye konusundaki bakış açısı değişmiştir. Politikası da bu yönde değişiklik göstermeye başlamıştır. Müttefiklerinden ve uluslararası arenadan beklediği desteği göremeyen Türkiye, Suriye konusunda görüşünü temel faktörü rejim değişikliğinden ziyade Suriye halkının ve sınır güvenliğinin geleceğine yönlendirmiştir. Bu bakımdan da Rusya ile İran’la Suriye’nin toprak bütünlüğünde birlik sağlanmıştır. Türkiye’nin Zeytin Dalı Harekatı’nın başlaması ve devamında operasyonu sekteye uğratan bir tavırla karşılaşmamasında ABD’nin Suriye konusundaki kararsızlığı ve kaynak ayırmaması etkili olmuştur. En önemli uluslararası faktör ise, Suriye’nin hava sahasını kontrol etmekte olan Rusya’nın Türkiye ile beraber hareket etmesidir (Bayraktar, 2019: 54). Türkiye bu dönemde yaşadığı 15 Temmuz saldırıları ve Fetullahçı Terör Örgütü ile uğraştığı için DEAŞ’a karşı olan mücadelesini ancak vekaletler savaşı ve ÖSO ile ABD’nin başı çektiği Batı koalisyonu yoluyla gerçekleştirmiştir (Kadıoğlu, 2020b: 4).

Zeytin Dalı Harekatı’nın nedenleri incelendiği zaman harekatın önemi de ortaya çıkmaktadır. İlk olarak, PYD terör örgütünün Türkiye için tehdit olması ve kanlı eylemleridir. Örgütün kaynaklarından biri Afrin’dir. İkinci olarak, küreselleşmeye bağlı olarak güvenlik anlayışının sınır korunmasından daha da geniş anlam yüklemesidir. Günümüz dünyasında yalnızca sınırların korunması güvenlik için yeterli gelmemektedir. Ayrıca, PKK/PYD’nin özgür Kürdistan’ı kurmak rüyası ile Türkiye’nin doğu ve güneydoğu bölgelerine göz dikmiş olmaları Türkiye için kulak ardı edilemeyecek

söylemlerdir (Kaya, 2018). Bu örgütlerin daha da güçlenmeden bertaraf edilmesi Türkiye'nin bekası için önem arz etmektedir.

Nedenlerden bir diğer faktör ise Türkiye, Suriye'deki ABD'nin desteğini aldığı ayrımcı Kürt grupların yükselişine engel olmaya çalışmaktadır. Dördüncü olarak ise, Afrin bölgesi yüzyıllar boyu Osmanlı toprağı olarak kalmıştır. Bölgede Kürtlerin yanında Türk ve Araplar da yaşamaktadır. Bölgenin terör gruplarına geçmesi elbette köylerinde yaşayan Türk ve Arapların rahat yaşayamayacağı anlamına gelmiştir. Beşinci olarak da, PKK/PYD'nin burada bir terör koridoru kurması Türkiye'nin jeopolitik olarak Ortadoğı ile bağlantısının kopmasına neden olacaktır. Ancak Türkiye Fırat Kalkanı Operasyonu ile bu durumu engellemiş, Zeytin Dalı ile de alanı genişletmeyi hedeflemiştir. Son olarak Türkiye operasyonlar ile dünyaya önemli bir mesaj göndermiştir (Kaya, 2018). Özellikle Fırat Kalkanı ile ciddiyetini gösteren Türkiye, artık sözü dinlenecek bir aktör olmuştur. Ortadoğı'nun yeniden dizaynında sözü geçen bir ülke olan Türkiye, Zeytin Dalı ile de bunu tescillemiştir.

Suriye'nin Afrin bölgesine yönelik başlayan harekât 20 Ocak'ta hayata geçmiştir. Türk Hava Kuvvetleri'ne bağlı 72 savaş uçağının önceden tespit edilmiş olan YPG ile PYD'ye ait olan depo, sığınak ve eğitim alanlarına gerçekleştirilen hava taarruzu ve karadan gerçekleşen çok namlulu roket atarlar ve uzun menzilli toplarla harekât hayata geçirilmiştir (Kibaroglu, 12).

Harekâtın diğer safhası yerel halkın katılımıyla birlikte güvenliğin ve istikrarın sağlanması olmuştur. Bununla da amaçlanan mayınların temizlenmesi, yerel yönetim ve güvenliğin temini ile asayişin tesis edilmesi ve yerinden edilen mültecilerin bölgelerine geri döndürülmesi olmuştur. Bu konuda bir önceki harekât olan Fırat Kalkanı Harekâtı'ndan faydalanılmıştır. T.C. Dış İşleri Bakanlığı'na göre; İki operasyondan sonra terörden temizlenen bölgelere Türkiye'den 365 binden fazla Suriyeli geri dönmüştür. Fırat'ın doğusunda yer alan ve Türkiye'ye saldırmak için hazırlanan tünel, mevzi ve siperlerde TSK tarafından yok edilmiştir.

T.C. Dış İşleri Bakanlığı'na göre; ABD yönetimi 19 Aralık 2018'de, Suriye'de DEAŞ'la sahada gerçekleşen mücadelenin neredeyse bittiğini ve ABD birliklerinin Suriye'den çekileceğini duyurmuştur.

BBC Reality Check'in açık kaynaklardan yapmış olduğu araştırmada Afrin bölgesinden Türkiye'ye çok sayıda saldırı gerçekleştiğini ortaya koymuştur. İki ay süren Zeytin Dalı operasyonu ve şiddetli çatışmalarla sona ermiştir. TSK ve ÖSO'nun Afrin merkezine kadar gelmesinden sonra YPG kent merkezinden çekilmiştir. Böylece ellerinde sadece Tel Rıfat ve çevresi kalmıştır.

Zeytin Dalı Harekatı 24 Mart 2018'de sona ermiştir. TSK 31 Mart'ta yaptığı açıklamada operasyon sürecinde 52 askerin şehit olduğunu ve 229 askerin yaralandığını belirtmiştir. 6 Temmuzda geldiğinde ise TSK, şehit olan asker sayısının 54'e yükseldiğini açıklamıştır. ÖSO mensuplarından ise 302 kişi hayatını kaybetmiştir. Ayrıca iki operasyon sonrası güvenli bölgelere geri dönen Suriyeli sayısının 354 bin olduğu açıklanmıştır (www.bbc.com , 2019). Operasyon iki ayda bitmiştir. Bu da aslında Türkiye'nin Suriye'de uzun süre kalma gibi bir amacının olmadığı da kanıtlamaktadır. Bu nedendir ki terör örgütlerinin Türkiye sınırından temizlenmesi ve sınır güvenliğinin sağlanması bölgesel düzeyde gerçekleştirilmiştir. Sonucunda, operasyon Suriye'nin kuzey kesiminde sivillerin yaşadığı en büyük şehir olan Afrin merkezde çatışma yaşanmadan ve sivillerin hayatı gözetilerek gerçekleştirilmiştir. Türkiye dış politikasının Ortadoğu'da geleceği şekillendirme konusunda etkin güç olma hedefi yerini korusa da, Zeytin Dalı Harekatı'nın sınır güvenliği açısından ve terörle mücadeleye yönelik gerekli, orantılı ve aciliyet içeren bir hareket olduğu sonucuna varılmaktadır (Kadioğlu, 2020b: 10).

3.9.Bölüm Değerlendirmesi

21.yy. dünyasında savaşların sadece askeri üstünlük ile kazanılamayacağı ve yüz yüze olmayacağı kendisini göstermiştir. Ulus-devlet dışı aktörlerin kullanıldığı vekaletler savaşı ile ülkeler kendileri yerine paramiliterler veya diğer aktörler ile mücadelesini gerçekleştirmektedir. Irak işgalinden sonra ortaya çıkan otorite boşlukları gayri-nizami yollarla mücadele eden ülkelere yeni alanlar açmıştır. Bu vekaletler savaşının ise çok açık ve net olarak görüldüğü coğrafya ise Suriye olmuştur. ABD, Rusya ve İran'ın doğrudan veya vekalet yolu ile müdahil olduğu bu savaşta Türkiye hem takındığı insani tavır ile cephe ülkesi hem de PYD ve IŞİD gibi terör örgütleri için hedef ülke durumuna gelmiştir.

Rusya ve ABD, PYD'yi Suriye'de adeta bir kara gücü olarak görerek işbirliği yapması ve bu örgütün totaliter yapıda olmasına rağmen bölgenin özgürlük hareketi

olarak lanse edilmesine çalışılmıştır. Aynı zamanda IŞİD'i, Suriye'ye müdahale eden tüm ülkelerin ortak düşmanı olarak gösterip müdahalelerini meşrulaştırmaya çalışmış, IŞİD ile mücadelede Rusya, İran ve ABD'nin ortak hareketler sergilemesi ve Türkiye'nin PYD'ile mücadelesi sonucunda IŞİD ile diğer ülkelerin mücadelesini baltalayan ülke konumuna sokulması istenmiştir.

Bu bölümde elde edilen çıkarımlara göre ABD bölgeden IŞİD'i temizlemek için PYD'ye desteğini tüm dünya kamuoyu önünde gerçekleştirmiş ve terör guruplarını kendi çıkarlarına göre yorumlamıştır. ÖSO'ya vermiş olduğu desteğin çoğunu PYD'ye vermeye başlamıştır. Türkiye ise bölgedeki Kürtlerin temsilcisi olarak PYD'yi asla kabul etmeyerek, aslında PYD'nin oluşan otorite boşluğundan yararlanarak bir terör devleti kurmak istediğini görmüş ve bunu engellemek için sınır ötesi operasyonlar yapmıştır. Bu operasyonlardaki bir diğer amaç ise Türkiye'nin meşru müdafaa hakkını kullanarak bölgenin güvenlikleştirme politikasına katkı sağlamak olmuştur. Fırat Kalkanı Harekâtı uluslararası arenada IŞİD'e karşı yapıldığı için desteklenirken, Zeytin Dalı Harekâtı eleştirilere maruz kalmıştır. Bunun sebebi ise yapılan Zeytin Dalı Harekâtı'nın PKK/PYD'ye karşı yapılmış olduğu düşüncesidir. ABD ile Türkiye arasında PYD sorunu hiçbir zaman giderilememiş, oluşan krizlerde ise Rusya faktörü devreye girmiştir. 2015 yılında Türkiye tarafından Rus uçağının düşürülmesi ile yaşanan kriz 2016 yılında Türk tarafının attığı adımlar ile aşılmaya başlanmış ve 15 Temmuz sürecinde Rusya'nın Türk Hükümeti'ne verdiği destek ile ikili ilişkilerin düzelmesini hızlandırmıştır. Fırat Kalkanı Harekâtında askeri ziyaretler ise uçak düşürme krizinin aşılmasından sonra yaşanan düzelenin en büyük göstergelerinden biri olmuştur.

SONUÇ

Tunus'ta halk ayaklanması olarak başlayan Arap Baharı, kendini Suriye'de bir kriz olarak göstermiştir. Gerek coğrafi konumu gerekse etkileşimleri ile diğer ülkeleri de etkileyen bir dönemi başlatmıştır. Kriz, Suriye'yi derinden etkilemiş çok sayıda insanın hayatını kaybetmesine neden olurken birçoğunu da evinden, yurdundan etmiştir. Çoğu sığınmak için Türkiye'yi seçerken diğer ülkelere de sığınmacı olarak yerleşmiştir. Suriye'de halkın geneli Esad rejiminin devrilmesini istemiş ve gruplar halinde örgütlenmiştir. Halk örgütlenmeleri ile rejim arasında yaşanan çatışmalar kimi zaman sınırı aşarak insani bir krize doğru evrilmiştir.

Türkiye, Suriye'deki yönetimin değişmesini, bu değişim yaşanırken de en az etkileri göstermesini istemiştir. Türkiye, geçmişiyile paralel olarak insancıl bir bakış açısı sergilemiş ve dili, dini, ırkı ne olursa olsun kendisine sığınan insanları korumayı amaçlamıştır. Suriye, Türkiye'nin en uzun kara sınırına sahip komşusudur. Coğrafi yakınlığı da ele alındığında, Suriye'de yaşanacakların Türkiye'yi etkilememeye ihtimalinin zayıf olduğu açıktır. Bu yüzden ki Suriye'de yaşanan ve yaşanacak olanlar Türkiye'yi ABD'den daha çok etkileyecektir. Bundan dolayı Türkiye'nin ABD'den daha hızlı ve etkin çözümler araması doğal karşılanmalıdır. Suriye'de olası bir rejim değişikliği ile yaşanacak olan demokratik ve çoğulcu yönetim Türkiye için ideal bir yapılanma olacaktır. Arap Dünyasında gerçekleşecek bu değişim Türkiye'nin çıkarları ile de örtüşecektir.

Suriye'de yaşanan kriz sürecinde Türkiye'nin tavrı hep net olmuştur. Genel stratejileri de Esad rejiminin gitmesi yönünde olmuştur. Bu gidişin de sakin yollarla olması gerektiğini savunmuştur. Burada yaşanan insani krizleri kabul edememiş ve barışçıl ortamı sağlamak için doğru ve sağlam adımlar atılması gerektiğini vurgulamıştır.

Osmanlı Dönemi'nden bugüne devam eden Türkiye-ABD ilişkilerinde sabit bir süreçten bahsetmek mümkün değildir. Türkiye'nin iç ve dış siyasetindeki argümanlar ile ABD'nin politikası kimi zaman uyuşmamakta ve inişli çıkışlı bir seyir izlemektedir. Bu durum karşılıklı bir güven eksikliği doğurmuştur. Türkiye'nin güvenini zedeleyen konuların başında "Kürdistan Meselesi" gelmektedir. Diğerleri ise Suriye'deki krize olan bakış açılarındaki farklılıktır. İki ülke Suriye'de yaşananlara aynı doğrultuda

yaklaşmamış, Türkiye hızlı ve etkin bir çözüm getirmek isterken, ABD durumu daha yavaş ve pasif atlatmayı tercih etmiştir. Esasında ABD'nin kriz sürecinde ne yaptığı ve nasıl bir tavır takındığı tam anlamıyla anlaşılamamıştır. Türkiye, Suriye konusunda ABD'den beklediği desteği göremezken üstüne bir de yıllardır savaştığı PKK-PYD'ye ABD'nin gösterdiği destek ile güven çıkmazına doğru sürüklenmiştir.

Birinci bölümde incelenmiş olan 2000-2011 yılları arasındaki Türk-Amerikan ilişkilerinde ilk olarak 11 Eylül saldırıları ile teröre karşı iki ülkenin ortak hareket ettikleri görülmüştür. Sadece teröre değil, teröre destek veren tüm ülkelere karşı işbirliği yapılması yönünde iş birliğine varılmıştır. 11 Eylül saldırıları ile ABD yüzünü Ortadoğu'ya çevirirken, Türkiye'de burada etkin aktörlerden biri haline gelmiştir. 11 Eylül saldırıları ile ortak hedefleri terör saldırılarını engellemek olan iki ülke PKK konusunda aynı doğrultuda bakamamıştır. Türkiye yıllardır bir terör örgütü olan PKK ile mücadele etmektedir ancak ABD'nin PKK-PYD'yi desteklediği dünya kamuoyunca açıklanmış bir gerçektir. PKK'ya sağladığı silah ve eğitim desteği ile ABD, Türkiye'nin güvenini kaybetmiştir. Burada ABD'nin terörden zarar görmesine rağmen başka ülkelerin terör sorunlarında samimi davranmayarak kendi çıkarları doğrultusunda hareket etmiştir.

ABD'nin Irak Operasyonu meşru zemine dayanmadığı için beklediği desteği dünya kamuoyunda görememiştir. 1 Mart tezkeresinin Türk Meclisi'nden geçmemesi sonucunda ABD bunun adeta bir intikamı olarak Süleymaniye'de Türk askerlerinin başına çuval geçirerek almıştır. Burada asıl verilen mesaj ise Türkmenlerin Türkiye'ye güvenmemesi ve Türkiye'nin ABD olmadan istediği politikaları uygulayamayacağı olmuştur. Türkiye'nin kendi başına hareket etmesi ve bağımsız politikalar üretmesi veya doğuya yaklaşması ABD tarafından hep bir tedirginlikle karşılanmıştır. Birinci bölümde incelenmiş olan İran nükleer krizi de buna örnek oluşturmuştur. ABD'nin İran'a karşı yapılmasını istediği ambargoya karşılık Türkiye, Brezilya ve İran'ın çözüm bulma çabaları batı karşısında eksen kayması olarak değerlendirilmiştir. Burada elde edilen sonuç ise Türkiye'nin bölgesel bir güç olarak kendi bağımsız çözümleri bulabilmesi ancak karşısına ABD'nin çıkması olmuştur.

İkinci bölümde Suriye'de yaşanan Arap Baharının gün geçtikçe iç savaşa dönüşmesi ve bu süreç ile 2013 yılına kadar Türk-Amerikan ilişkilerinin incelenmesi sonucunda, Türkiye ile ABD arasında süre gelen ilişkilerde en önemli meselenin Suriye

siyaseti üzerinde olduğu görülmüştür. Türkiye, Arap Baharı'nı desteklemiş, Arap coğrafyasında demokratik bir yönetimin sağlanacağını uyum içinde yaşanacağını düşünmüştür. Böylece İslam Dünyasında güçlü bir dönem başlayacağını düşünmüştür. Ancak Batı, ABD ve Doğu (Rusya ve Suriye için İran), bunun gerçekleşmemesi için çabalamış ve Mısır'da İhvan'ı devirmiş ve Suriye'de Esad rejimini desteklemiştir. Suriye hiçbir zaman Türkiye için sorunları ile baş başa bırakılacak bir ülke olmamıştır. Süreç için sessiz kalmayı hiç düşünmemiş ancak ABD'den de beklediği desteği görememiştir. Krizin yükseldiği dönemlerde seçim çalışmalarıyla meşgul olan ABD, Suriye'de yaşananlara sessiz kalmış ve bu görevi sanki Türkiye üstlenmiş gibi davranmıştır. ABD ve Batılı ülkeler Esad rejiminin devrilmesinden sonra burada İslamcı bir yönetimin kurulmasını istememiş müdahale konusunda isteksiz davranmıştır.

2012 yılından itibaren güvenlikleştirme söylemlerinin konuşulduğu görülmüştür. Türkiye savaş yüzünden güvenliğinin tehdit altında olmasından dolayı güvenlik odaklı politikalar yürütmeye başlamıştır. Mülteci krizlerinin giderek artması ve kimyasal silahlar ile halkın zarar görmesi sonucu insani müdahale söylemleri masaya yatırılmıştır. ABD'nin buradaki tavrı Türkiye ile arasına yine duvar örmüştür. Türkiye insani krize neden olan bu kimyasal silah kullanımından önce Suriye'ye bir müdahalede bulunulması gerektiğini savunmuş ancak yanına destek bir güç bulamamıştır. Türkiye'nin buradaki amacı ise daha fazla kan dökülmesini önlemek, yaşanan istikrarsızlığın önüne geçmek olmuştur. Gün geçtikçe yaşananlar Türkiye'yi de tehdit eder hale gelmiştir. Ancak bölümde incelendiği üzere realist anlayış egemenlik ilkesi doğrultusunda devletin varlığına müdahale edilmemesi gerektiğini savunmuş, geleneksel anlamda müdahaleyi savunanlar da insani müdahalenin BM kanalı ile alınması gerektiğini savunmuştur. Bu tartışmalar sonucunda batılı ülkeler müdahaleye gerek olmadığı sonucuna varmıştır. BM Güvenlik Konseyi ise kendisine atfettiği başlıca değerlerden biri olan koruma sorumluluğunu uygulamada ise tam anlamıyla başarısız olmuştur.

Üçüncü bölüm de 2013 yılı sonrası Türk-Amerikan ilişkilerinin incelenmesi sonucunda iki ülkenin Suriye siyasetlerinin giderek farklılaştığı görülmüştür. Vekaletler savaşının en net şekilde görüldüğü Suriye coğrafyasında güçlü devletlerin kendi politikaları için farklı guruplarla ilişkileri görülmüştür. ABD, IŞİD ile mücadele kapsamında PKK/PYD terör örgütüne destek vermiş, oluşan otorite boşluğunun diğer terör gurubuyla doldurulmasına neden olmuştur. Türkiye sınırında oluşabilecek terör

yapılanmasını engellemek için ise ÖSO ile iş birliği yaparak mücadele etmiştir. Türk-Amerikan ilişkileri net bir şekilde destekledikleri gruplar ile farklılık göstermiştir.

Türkiye'nin ABD ile olan çıkar çatışmaları ve terör sorunu ile yaşadığı sıkıntılar, Türkiye'nin Rusya ile yakınlaşmasına neden olmuştur. Uçak düşürme krizinin aşılması, 15 Temmuz sürecinde Rusya'nın Türk Hükümetine vermiş olduğu destek ile ikili ilişkiler gelişmeye başlamıştır. ABD ise Türk-Rus yakınlaşmasından her zaman endişe duymuştur.

ABD'nin sürecin sonuna kadar harekete geçmemesi ve müdahaleden uzak kalması temelindeki Suriye politikası; isteksiz müdahalecilik ve zoraki tepkisellik arasında seyretmiştir. Türkiye ise yaşananlara artık seyirci kalamayacağını dile getirerek askeri operasyonları ile dünyaya ne kadar kararlı olduğunu göstermiştir. TSK ile düzenlediği operasyonlarda Suriye'ye giren ve çatıştığı bölgelerde güven ortamını sağlayan Türkiye sınır bölgesini de terör örgütlerinden temizlemiştir. Elbette bu dönemde de ABD'den beklediği desteği görememiştir. ABD'nin buradaki tutumu ise daha önce yaşadığı Irak ve Afganistan tecrübelerine dayandırılmıştır.

İnsani müdahalenin konuşulduğu dönemlere denk gelen Fırat kalkanı ve Zeytin Dalı hareketlerinin incelenmesi sonucunda Türkiye'nin meşru müdafaa hakkını kullanarak bölgenin güvenleştirilmesine de katkı sağlayarak terör koridorunu engellediği görülmüştür. Fırat kalkanı harekâtı IŞİD'e karşı yapıldığından genel çerçevede Türkiye'nin desteklediği görülürken, Zeytin Dalı Harekatının özellikle ABD tarafından tepki ile karşılaşılmmasının nedeni bu operasyonun PKK/PYD'ye karşı yapılmış olduğu düşüncesidir.

Sonuç olarak, Suriye iç savaşı ABD-Türkiye ilişkilerini ciddi bir biçimde etkilemiştir ve bir kırılmaya yol açmıştır. Türkiye'nin bir güç olarak bölgesel sorunlara dair çözümlere kendi kendine ulaşmaya çalışması karşısında ABD bunun karşısında yer almış, Suriye iç savaşının ilk yıllarında beklediği desteği ABD'den görememiş ve daha sonraki dönemde terör örgütleriyle mücadelede IŞİD'e karşı geliştirilen birliktelik, PKK/PYD'ye karşı ortaya çıkmamış ve Türkiye beklediği desteği bulamamıştır.

KAYNAKÇA

- Acun, Can ve Keskin Bünyamin (2016), “PKK’nın Kuzey Suriye Örgütlenmesi PYD-YPG”, *SETA*, 1.Baskı, S: 61.
- Avcı, Erkan (2010), *2000-2010 Yılları Arasında Türk-Amerikan İlişkileri*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kırıkkale Üniversitesi İktisadi ve İdari İlişkiler Fakültesi, Kırıkkale.
- Akbal, Özdemir ve Akçay, Engin (2013), “ABD Güvenlik Politikasında Söylem ve Pratik”, *Yönetim Bilimleri Dergisi*, S: 22, ss. 7-29.
- Akçayürek, Cüneyt (11 Şubat 2003), “Önümüzdeki Görev”, *Cumhuriyet*.
- Akgün, Birol (2012), “Suriye Krizinde Bölgesel ve Küresel Aktörler (Perspektifler, Sorunlar ve Çözüm Önerileri)”, *Stratejik Düşünce Enstitüsü*, Ankara.
- Akgün, Mensur ve Gündoğar S. Sabiha (2012), *Ortadoğu’da Türkiye Algısı 2013*, TESEV Dış Politika Programı, TESEV Yayınları, İstanbul.
- Akgün, Mensur (2014), “Amerika-Türkiye ilişkileri Gösterilmek İstenildiği Gibi Kötü Değil” *Star* (23 Kasım 2014), [Erişim Tarihi: 24.10.2019, <https://www.star.com.tr/yazar/amerikaturkiye-iliskileri-gosterilmek-istendigi-gibi-kotu-degil-yazi-970381/>].
- Akkan, İbrahim (2016), *Arap Baharı Sonrası Suriye ve Türk Dış Politikası Açısından Türkiye- Suriye İlişkileri*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Arel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Albayrak, Aksu (2014), *Türkiye’nin Suriye Politikası 2011-2013*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Atılım Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Albayrak, Bünyamin (2018), *Suriye Fırat Kalkanı ve Zeytin Dalı Bölgeleri Faaliyet Raporu*, Ankara.
- Al Jazeera Türk (11 Mart 2014), “İç Savaşın Yok Ettiği Ülke” [Erişim Tarihi: 16.09.2019, <http://www.aljazeera.com.tr/haber/ic-savasin-yok-ettiği-ülke>].
- Alsayadi, Jaber (2014), *ABD’nin Suriye Krizi Politikasında Türkiye’nin Yeri (2011-2014)*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, T.C. Beykent Üniversitesi Sosyal Bilimler Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Altundeğer, Nurettin ve Yılmaz, M. Ertuğrul (2016), “İç Savaşın Bölgesel İstikrarsızlığa: Suriye Krizinin Türkiye’ye Faturası”, *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, C: 21, S: 1, ss: 289-301.

- Amerika'nın Sesi (2012), "Savunma ve Havacılıkta Türk-Amerikan İşbirliği Arayışı", [Erişim Tarihi: 18.09.2019 <https://www.amerikaninsesi.com/a/savunma-ve-havacilikta-turk-amerikan-isbirligi-arayisi/1541963.html>].
- Andrew, Mumford (2013), "Proxy Warfare and the Future of Conflict", *The RUSI Journal*, S:158.
- Annan, Kofi (3 Nisan 2000), *BM Genel Sekreteri Kofi Annan'ın "21. Yüzyılda Birleşmiş Milletler Raporu"*, [Erişim Tarihi: 06.07.2020, http://www.diabgm.adalet.gov.tr/arsiv/sozlesmeler/coktarafli-soz/bm/bm_28.pdf]
- Arap Baharı,[Erişim Tarihi: 27.08.2019 <https://www.tarihiolaylar.com/tarihi-olaylar/arap-bahari-1304>].
- Aras, Harun (2019), "Barack Obama Döneminde ABD'nin Irak ve Suriye'deki IŞİD Politikası", *Sosyal Bilimler Dergisi*, C:6, S:39, ss. 462-469
- Arıkan, Afranur (16 Ocak 2017), "Suriye İç Savaşı ve Türkiye'ye Etkileri", *Stratejik Ortak*, [Erişim Tarihi: 22.09.2019 <https://www.stratejikortak.com/2017/01/suriye-turkiyeye-etkileri.html>].
- Aslan, Murat (2019), *Yeniden Yapılandırma Türkiye'nin Suriye'deki Modeli*, SETA Yayınları, 1. Baskı, İstanbul.
- Aydınlı, Ersel, Kurubaş, Erol ve Özdemir, Haluk Yöntem (2009), *Kuram Komplo Türk Uluslararası ilişkiler Disiplininde Vizyon Arayışları*, Asil Yayın Dağıtım, Ankara.
- Aydıntaşbaş, Aslı (13 Şubat 2012), "Davutoğlu'ndan ABD'ye: Humus Sarajevo Olmasın", *Milliyet*.
- Ayyublu, Aytan (2018), *Soğuk Savaş Sonrası Dönemde Türkiye-Rusya Siyasi İlişkileri*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, T.C. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Bal, İhsan (2006), "Terör, Terörizm ve Küresel Terörle Mücadelede Ulusal ve Bölgesel Deneyimler", *Uluslararası Stratejik Araştırmalar Kurumu*, Ankara.
- Balbay, Mustafa (2004), *Irak Bataklığında Türk-Amerikan İlişkileri*, Çağ Pazarlama, Dergi, Kitap, Basın ve Yayın A.Ş. İstanbul.
- Balcı, Meral ve Göcen C. Ece (2018) "Sınır Ötesi Operasyonların Politik Ekonomisi: Fırat Kalkanı Harekatı Örneği", *TESAM III. Uluslararası Sosyal Bilimler Kongresi*.
- Bayraktar, Bora (2019), "Suriye İç Savaşı Açısından Zeytin Dalı (Afrin) Harekatı", *Bilge Strateji*, C: 11, S: 20, ss. 51-66.

- BBC Türkçe (4 Aralık 2012), “NATO, Türkiye-Suriye Sınırına Patriot Kararını Onayladı”, [Erişim Tarihi: 13.11.2019, https://www.bbc.com/turkce/haberler/2012/12/121204_nato_patriot_update2.shtml].
- BBC Türkçe (11 Temmuz 2016), “İŞİD ve Irak’ta Topraklarının Dörtte Birini Kaybetti”, [Erişim Tarihi: 15.11.2019, https://www.bbc.com/turkce/dunya/2016/07/160711_isid_kayıplar].
- BBC Türkçe (26 Ağustos 2016), “ BM: Suriye’de Esad Rejimi ve İŞİD Kimyasal Silah Kullandı”, [Erişim Tarihi: 16.09.2019, <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-37190273>].
- BBC Türkçe (30 Ocak 2018), “ Özgür Suriye Ordusu Nedir: 2011’den 2018’e Örgütün Yaşadığı Dönüşüm”, [Erişim Tarihi: 27.10.2019, <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-42862756>].
- BBC Türkçe (8 Ekim 2019), “Suriye Sınırında Hazırlık: Türkiye’nin Önceki Askeri Operasyonlarında Neler Yapıldı?”, [Erişim Tarihi: 16.11.2019, <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-49959630>].
- Besen, Yaşar (2019), *Arap Baharı’nın Türkiye-Suriye İlişkilerine Etkileri*, yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Batman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Batman.
- Bila, Fikret (2 Şubat 2003), “Kuzey Cephesine Yeşil Işık: Irak’a ABD İçin Değil, Türkiye İçin Gireceğiz”, *Milliyet*.
- Bingöl, Oktay (2013), “Arap Baharı ve Ortadoğu: Çok Eksenli Güç Mücadelesinde Denge Arayışları”, *Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi*, C:13, S:2, ss. 25-41.
- Bingöl, Oktay (2016), *Suriye’de Kürt Hareketi: PYD/YPG’nin PKK Ve Gölgesel Kürt Dinamiği İle İlişkisi ve Türkiye’ye Etkileri*, Suriye’de Kürtler ve PYD (Rapor No: 014), Merkez Strateji Enstitüsü.
- Bölükbaşı, Deniz (2008), “1 Mart Vakası Tezkeresi ve Sonrası”, Doğan Egmont Yayıncılık ve Yapımcılık Tic. A.Ş., İstanbul.
- Bulut, Mehmet ve İnan, Selçuk (2015), “İŞİD Karkamış Sınırına Mayın Döşedi Gaziantep’in Karkamış İlçesinde, Sınırın Sıfır Noktasına Kırmızı Bir Pikapla Gelen İŞİD’liler, Araziye Mayın Bıraktı”.
- BUSAM (2009), “Obama Dönemi Amerikan Dış Politikasında Bölgesel Yaklaşımlar”, *Analiz*, [Erişim Tarihi: 23.09.2019, <http://content.bahcesehir.edu.tr/public/files/2.pdf>].
- Buzan, Barry, Ole, Waever, Wilde de Jaap (1998), *Security: A New Framework for Analysis*, Boulder, Londra.

- Büyükkaya, Kadir (2019), *Obama Dönemi Türk Amerikan İlişkileri Müttefiklikten Çatışmaya*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Nişantaşı Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Cinoğlu, Hüseyin ve Özeren, Süleyman (2006), “Terör, Terörizm ve Küresel Terörle Mücadelede Ulusal ve Bölgesel Deneyimler, İhsan Bal (Ed.), *Uluslararası Stratejik Araştırmalar Kurumu*, Uşak.
- CNN Türk (24 Kasım 2015), “Putin’den Sert Açıklama”, [Erişim Tarihi:13.11.2019, <https://www.cnnturk.com/video/dunya/putinden-dusurulen-ucak-icin-ilk-tepki>].
- Çerkeşli, M. Talha (2016), *2000 Sonrası Türkiye- Suriye İlişkileri ve Arap Baharı*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Yeni Yüzyıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Çınar, Murat (2014), *Uluslararası İlişkilerde Müttefiklik Kavramı ve Bu Çerçeve de Türkiye- Amerika Birleşik Devletleri İlişkisinin Değerlendirilmesi*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Çoban, Abdulmuttalip (2019), “Güvenikleştirme Yaklaşımı: Türkiye’de Suriyeli Göçmenler ve Göçün Güvenikleştirilmesi”, [Erişim Tarihi: 08.07.2020, <http://www.tuicakademi.org/guveniklestirme-yaklasimi-turkiyede-suriyeli-gocmenler-ve-gocun-guveniklestirilmesi/>]
- Dağ, Rahman (2016), “Ortadoğu Denkleminde Suriye Kürtleri”, *Ortadoğu Analiz*, C:7, S: 69 [Erişim Tarihi: 21.10.2019, https://www.researchgate.net/publication/325200526_ORTADOGU_DENKLEMINDE_SURIYE_KURTLERI].
- Dalkırmaz, Umut (2015), *Türkiye-Suriye İlişkilerine ABD’nin Etkisi (2002-2012)*,Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Üniversitesi, Edirne.
- Davutoğlu, Ahmet (2012), *Stratejik Derinlik*, 80. Baskı, Küre Yayınları: İstanbul.
- Dersan Orhan, Duygu (2013), “Orta Doğu’nun Krizi: Arap Baharı ve Demokrasinin Geleceği”, *Atılım Sosyal Bilimler Dergisi*, S:3, ss. 17-29.
- Diñçer, Osman Bahadır (2014), “Irak Şam İmha Devleti”, *Analist*, S:45, ss.20-27
- Doster, Barış (2013), “Arap Baharı’ndan Demokrasi Beklemek”, *Orta Doğu Analiz*, C: 5, S: 50, ss. 55-60.
- Durmuş, Remzi, “Geçmişten Günümüze Türk-Amerikan İlişkileri” [Erişim: 24 Ağustos 2019, https://tasam.org/Files/Icerik/File/gecmisten_gunumuze_turk-amerikan_iliskileri_cff226c0-9cc8-4b1b-95a1-a352e377de84.pdf].

- Dünya Bülteni (10 Nisan 2012), “Kofi Annan’ın Planı Nedir?”, [Erişim Tarihi: 25.09.2019, <https://www.dunyabulteni.net/ortadogu/kofi-annanin-suriye-planı-nedir-h205440.html>].
- Eralp, Atilla (2010), *Uluslararası ilişkiler Disiplininin Oluşumu: İdealizm-Realizm Tartışması, Devlet, Sistem ve Kimlik Uluslararası İlişkilerde Temel Yaklaşımlar*, 12.Baskı, İletişim Yayınları, İstanbul.
- Ercümen Aksoy, Merve (08 Eylül 2015), “İnsani Müdahale’den “Koruma Sorumluluğu’na”, [Erişim Tarihi: 06.07.2020, <https://insamer.com/tr/insani-mudahaleden-koruma-sorumluluguna-224.html>].
- Erkmen, Serhat (2001), “Terörizmin Yeni Miladı”, *Stratejik Analiz Dergisi*, S: 18, ss. 5-18.
- Ereker, Fulya (2012), “İlk Çağlardan Günümüze Haklı Savaş Kuramı”, *Uluslararası Çatışmadan Güvenliğe*, Mustafa Aydın, Hans Günter Brauch, Mithat Çelikkpala, Ursula Oswald Spring ve Necati Polat (Der), *İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları*, İstanbul.
- Erol, F. Tuğçe (2013), *11 Eylül 2001’den Günümüze Türk-Amerikan İlişkileri ve ABD’nin Türk Dış Politikasına Etkileri*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Atılım Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Erşen, Emre (2016), “Türkiye- Rusya İlişkilerinde Normalleşme ve Fırat Kalkanı”, *Ortadoğu Analiz*, C: 8, S: 77, ss. 22-25.
- Ertuğrul, Ümmühan Elçin (2016), “İnsani Müdahaleyi Makyajlamak”, *Gazi üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C:20, S:2, ss. 441-470.
- Genç, Deniz (2010), “ A Paradox in EU Migration Management”, *SEER Journal for Labour and Social Affairs in Eastern Europe*, C:13, S:2, ss. 181-192.
- Genelkurmay (10 Eylül 2012), “5 Ayda 373 Terörist Öldürüldü, 88 Şehit Verildi”, [Erişim Tarihi: 28.10.2019, <http://www.milliyet.com.tr/gundem/genelkurmay-5-ayda-373-terorist-olduruldu-88-sehit-verildi-1594180>].
- Glass, Charles (2015), *Suriye Yanıyor IŞİD ve Arap Baharının Sonu*, İkbâl Saylık (Çev.), Matbuat Yayın, İstanbul.
- Gökkuş, Beraat ve Reuters, AA (12 Eylül 2018), “ÖSO’dan Türkiye’den ‘Tam Askeri Destek’ Aldık Açıklaması”, [Erişim Tarihi: 11.11.2019, <https://tr.euronews.com/2018/09/12/oso-dan-turkiye-den-tam-askeri-destek-aldik-aciklamasi>].
- Göksedef, Ece (21 Kasım 2014), “ Obama Dönemi: Türk-Amerikan İlişkilerinde Bir Hayal Kırıklığı”, *Al Jazeera Türk*, [Erişim Tarihi: 23.09.2019, <http://www.aljazeera.com.tr/haber-analiz/obama-donemi-turk-amerikan-iliskilerinde-bir-hayal-kirikligi>].

- Göksedef, Ece (11 Mayıs 2016), “ÖSO, IŞİD Temizliğine Hazırlanıyor”, Al Jazeera Türk, [Erişim Tarihi: 11.11.2019, <http://www.aljazeera.com.tr/al-jazeera-ozel/oso-isid-temizligine-hazirlaniyor>].
- Göngen, Mehmet Ali (2014), “Arap Baharı Karşısında ABD’nin Tutumu”, *SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, S: 33, ss. 2-14.
- Güller, Mehmet Ali (2014), *IŞİD Kara Terör*, Kaynak Yayınları.
- Güzelipek, Y.A. (2016), “Arap Baharı Uyanış Mı Yoksa Bölgesel Bir Kaos Mu?”, *FMV Işık Üniversitesi Yayınları*.
- Habertürk (24 Kasım 2015), “Türkiye’nin Düşürdüğü İkinci Uçak Oldu”, [Erişim Tarihi: 13.11.2019, <https://www.haberturk.com/gundem/haber/1157792-turkiyenin-dusurdugu-ikinci-ucak-oldu>].
- Harp Akademileri Yayınları (1994), *Türkiye-Suriye İlişkilerinin Dünü, Bugünü, Yarını*, Harp Akademileri Basımevi, İstanbul.
- Heywood, Andrew (2013), *Küresel Siyaset*, Nasuh Uslu ve Haluk Özdemir (Çev.), Adres Yayınları, Ankara.
- Hoca, Halid ve Ulutaş, Ufuk (2014), *Suriye Devrim mi, Bölünme mi?*, SETA (Siyaset, Ekonomi ve Toplum Araştırmaları Vakfı), Ankara.
- Hürriyet (27 Haziran 2012), “Rusya Suriye’ye S-300 Satışını Durdurdu”, [Erişim Tarihi: 13.11.2019, <http://www.hurriyet.com.tr/gundem/rusya-suriyeye-s-300-satisini-durdurdu-20854155>].
- Hürriyet (31 Mart 2014), “Yayladağı’nda Camiye Top Mermisi Düştü”, [Erişim Tarihi: 28.10.2019, <http://www.hurriyet.com.tr/gundem/yayladaginda-camiye-top-mermisi-dustu-26124553>].
- Hürriyet (25 Kasım 2015), “Rus Savaş Uçağı İkinci İhlalde Vuruldu”, [Erişim Tarihi, 14.10.2019, <http://www.hurriyet.com.tr/2-ihlalde-vuruldu-40018363>].
- ICRtoP (InternationalCoalitionForTheResponsibilityToProtect) (25 Şubat 2016), “Taahhüdünden Uygulamaya Kadar: Koruma Sorumluluğunun On Yılı”, [Erişim Tarihi: 17.10.2019, <http://www.responsibilitytoprotect.org/index.php/component/content/article/136-latest-news/6084from-commitment-to-implementation-ten-years-of-the-responsibility-to-protect>],].
- Işık, Mithat (09 Temmuz 2018), “Büyük Ortadoğu Projesi Nedir?”, [Erişim: 26 Ağustos 2019, <https://www.sde.org.tr/mithat-isik/genel/buyuk-ortadogu-projesi-nedir-kose-yazisi-5652>].
- İnanç S. M. (2016), “Suriye İç Savaşı Bir Mezhep Savaşından Ötesi”, *FMV Işık Üniversitesi Yayınları*.

- İşyar, G. Ömer (2017), “Suriye İç Savaşı’nda PYD’nin Aktörleşmesinin Başlıca Nedenleri”, *Bilge Strateji*, C:9, S:16, ss. 33-67.
- Kadioğlu, İ. Aytaç (2020a), “Zeytin Dalı Harekatı: Türkiye’nin Suriye’ye Sınır Ötesi Operasyonu ve Meşru Müdafaa Hakkı”, *PAUSBED* .
- Kadioğlu, İ. Aytaç (2020b), Challenges of International Negotiations in the Syrian Civil War. *Turkish Journal of Middle Eastern Studies*.
- Kamarı, Nurefşen (2018), *Arap Baharı Sonrası Orta Doğu’da Su Sorunu: Mısır ve Suriye Örnekleri*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, T.C. Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.
- Karabulut, Bilal (2012), *Stratejik Ortaklıktan model Ortaklığa Türkiye-ABD İlişkileri (2008-2012)*, Haydar Çakmak (Ed.), *Türk Dış Politikası 1919-2012*, 2. Baskı, Platin Yayınları: Ankara.
- Karabulut, Bilal, Şafak, Oğuz (2018), “Proxy Warfare in Ukraine”, *Savunma Bilimleri Dergisi*, S:17, ss. 75-100.
- Karacaoğlu, Burak, Temizer, Selen ve Tok, Levent (9 Ekim 2019), “Suriye İç Savaşı’nda ÖSO’dan Milli Orduya”, [Erişim Tarihi: 11.11.2019, <https://www.aa.com.tr/tr/baris-pinari-harekatı/suriye-ic-savasinda-osodan-milli-orduya/1607023>].
- Karakol, Pınar (2009), *1 Mart Tezkeresi ve Türkiye-ABD İlişkilerine Etkisi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, T.C. Polis Akademisi Güvenlik Birimleri Enstitüsü, Ankara.
- Karakaya, İskender (2010), *11 Eylül Sonrası ABD’nin Değişen Güvenlik Algulamaları ve Politikaları*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Kerman, İbrahim ve Efeğil, Ertan (2017), “Terör Örgütü PKK/PYD’nin Suriye’de İzlediği İç Savaş Stratejisinin Değerlendirilmesi”, *Uluslararası Kriz ve Siyaset Araştırmaları Dergisi*, Hibrit Savaşları Özel Sayısı, ss.166-168.
- Kılıç, Seray (2016), *Türkiye’nin Koruma Sorumluluğu Politikası (2011-2015): Libya ve Suriye*, Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Kıbaroğlu, Mustafa (2011), “Arap Baharı ve Türkiye”, Adam Akademi, [Erişim Tarihi: 27.09.2019, <http://www.mustafakibaroglu.com/sitebuildercontent/sitebuilderfiles/kibaroglu-adamakademi-arapbahariturkiye-aralik2011.pdf>].
- Kıbaroğlu, Mustafa , “Zeytin Dalı Harekatı’nın Siyasi, Diplomatik ve Askeri Açından Bir Değerlendirmesi”, [Erişim Tarihi: 16.11.2016, http://www.mustafakibaroglu.com/sitebuildercontent/sitebuilderfiles/mustafaki-baroglu_stratejist_subat2018_zeytindalioperasyonu.pdf].

- Koraltan, F. H. (2016), “ Bir Devrim Süreci: Arap Baharı”, *FMV Işık Üniversitesi Yayınları*.
- Köker, İrem (23 Ekim 2019), “Soçi Mutabakatı: Erdoğan ve Putin, 3 Yılda Kaç Kere Görüştü, Suriye Konusunda Ne Karar Alındı”, *BBC Türkçe*, [Erişim Tarihi: 13.11.2019, <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-42323920>].
- Kurubaş, Erol (2017), “Amerika’nın Kürt Politikası: Bir Varmış Bir Yokmuş”, *AljazeeraTürk*, [Erişim Tarihi: 22.10.2019, <http://www.aljazeera.com.tr/gorus/amerikanin-kurt-politikasi-bir-varmis-bir-yokmus>].
- Kurt, Selim (2014), “İnsani Müdahale ve Suriye Örneği”, [Erişim Tarihi: 17.10.2019, https://www.researchgate.net/publication/272832403_INSANI_MUDAHALE_VE_SURIYE_ORNEGI].
- Kurtbağ, Ömer (2015), “Obama Döneminde Türk-Amerikan İlişkileri: Model Ortaklıktan Eksen Kaymasına İniş Çıkışlar ve Ayrışan Çıkarlar”, *Siyaset, Ekonomi ve Yönetim Araştırmaları Dergisi*, C: 3, S: 2, ss.185-207.
- MGK Genel Sekreterliği (29 Mart 2017), “ 29 Mart 2017 Tarihli Toplantı”, [Erişim Tarihi: 16.11.2019, <https://www.mgk.gov.tr/index.php/29-mart-2017-tarihli-toplanti>].
- Milliyet (8 Şubat 2003), “Kuzey Irak’a 80 Bin Türk Askeri Girecek.” [Erişim Tarihi: 15.10.2019, <http://www.milliyet.com.tr/gundem/kuzey-irak-a-80-bin-turk-askeri-girecek-5190124>].
- Milliyet (21 Şubat 2012), “Füze Kalkanına Asimetrik Yanıt Veririz, [Erişim Tarihi: 13.11.2019, <http://www.milliyet.com.tr/dunya/fuze-kalkanina-asimetrik-yanit-veririz-1505617>].
- Milliyet (14 Ocak 2018), Cumhurbaşkanı Erdoğan’dan Afrin Operasyonu Çıkışı, [Erişim Tarihi: 16.11.2019, <http://www.milliyet.com.tr/cumhurbaskani-erdogan-milliyet-siyaset-2590718>].
- Miş, Nebi, Özdemir, Ömer Behram (2013), “Suriye 2013”, *Sakarya Üniversitesi Ortadoğu Araştırmaları Merkezi*.
- Müdüroğlu, Nazlı (2007), *Birleşmiş Milletler ve İnsani Müdahale*, Yayınlanmamış Tezsiz Yüksek Lisans Bitirme Projesi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- NTV Haber (15 Mart 2017), “Suriye İç Savaşında 6 Yılda Neler Yaşandı?”, [Erişim Tarihi: 16.09.2019, https://www.ntv.com.tr/dunya/suriye-ic-savasinda-6-yilda-neler-yasandi%2cIk0VGc0sPUqbyDUE_EDsqA].
- NTV Haber (17 Ocak 2018), “MGK Toplantısı Sonrası Yazılı Açıklama”, [Erişim Tarihi: 16.11.2019, https://www.ntv.com.tr/turkiye/mgk-toplantisi-sonrasi-yazili-aciklama,bmw0aIaxl0mH_qqOoMejXw3].

- Oğuzlu, Tarık (2011a), “Arap Baharı ve Değişen Bölgesel Dinamikler”, *Orta Doğu Analiz*, C: 3, S: 30, ss. 33-40.
- Oğuzlu, Tarık (2011b), “Arap Baharı ve Yansımaları”, *Ortadoğu Analiz*, C: 3, S: 36, ss. 8-16.
- Orhan, Oytun (14 Şubat 2012), “Suriye Türkiye’ye Karşı PKK Kozunu Oynuyor (mu?)”, *ORSAM Dış Politika Analizi*, [Erişim Tarihi: 23.09.2019, <http://www.orsam.org.tr/tr/yazigoster.aspx?ID=3208>].
- Özel İstihbarat Bürosu (2016), “5 Soruda Fırat Kalkanı”, [Erişim Tarihi: 16.11.2019, <https://www.ozelburoistihbarat.com/guvenlik/tsk-dosyasi-5-soruda-firat-kalkani-operasyonu-949>].
- Özel, Soli (21 Kasım 2014), “ABD-Türkiye İlişkisi Krizde mi?”, *Habertürk*, [Erişim Tarihi:24.10.2019, <http://www.haberturk.com/dunya/haber/1011462-abd-turkiye-iliskisikrizde-mi>].
- Özkan, Mehmet (16 Mart 2014), “Türkiye’nin Suriye Politikası nereye Gidiyor?”, [Erişim Tarihi: 23.09.2019, <http://www.aljazeera.com.tr/gorus/turkiyenin-suriye-politikasi-nereye-gidiyor>].
- Özkizilcık, Ömer (7 Nisan 2018), “Özgür Suriye Ordusu Nedir, Ne Değildir?”, [Erişim Tarihi: 25.10.2019, <http://www.suriyegundemi.com/2018/04/07/ozgur-suriye-ordusu-nedir-ne-degildir/>].
- Özcan, Nihat Ali (12 Aralık 2017), “Putin ve Suriye Sorunu”, *TEPAV*, [Erişim Tarihi: 27.10.2019, <https://www.tepav.org.tr/tr/blog/s/6058>].
- Özçelik, Nejdet, Seren, Merve ve Yeşiltaş, Murat (2017), “Harekatın İcrası, İstikrarın Tesisi ve Alınan Dersler”, 1. Baskı, *SETA Yayınları*, İstanbul.
- Pınar, Latif (2008), *1 Mart Tezkeresi ve Türk Amerikan İlişkileri*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ufuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Pınar, Latif (2014), “Gerçekliğin Çıkar ve Güvenlik Olgularına Yönelik Varsayımları Çerçevesinde 1 Mart Tezkeresi”, *Elektronik Siyaset Bilimi Araştırmaları Dergisi*, C:5, S:2, ss: 42-55.
- Polat, Ş. Doğan (2016), *Arap Baharı ve Suriye Savaşı*, Hasret Çomak, Caner Sancaktar, Zafer Yıldırım (Ed.), Uluslararası Politikada Suriye Krizi, 1.Baskı, Beta Yayınevi: İstanbul.
- Prashad, V. (2017), *Ulusun Ölümü ve Arap Devriminin Geleceği*, Senem Erdoğan (Çev.), Yordam Kitap, İstanbul.
- Rozsa, E. (2012), “The Arab Spring Its Impact on the Region and on the Middle East Conference”, *Academic Peace Orchestra Middle East Policy Brief*, C:9, S:10, ss.1-20.

- Sabah (11 Ekim 2012), “Suriye Uçağı Ankara’ya İndirildi”, [Erişim Tarihi: 13.11.2019, <https://www.sabah.com.tr/gundem/2012/10/11/suriye-ucagi-ankaraya-indirildi>].
- Sabra, Majed (2013), *Arap Baharı, Mısır Örneği*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, T.C. Polis Akademisi, Güvenlik Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Sağlam, Zafer (2006), *Jeopolitik, Jeoekonomik ve Jeostratejik Konumları İtibariyle Türkiye-Suriye İlişkilerinin İncelenmesi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, T.C. Genelkurmay Başkanlığı Harp Akademileri Komutanlığı Stratejik Araştırmalar Enstitüsü Müdürlüğü, İstanbul.
- Sak, Yıldırım (2015), “Uluslararası Hukukta İnsancıl Müdahale ve Libya Örneği: Suriye’de Yaşanan ya da Yaşanacaklar İçin Dersler”, *Uluslararası İlişkiler*, C: 11, S: 44, ss. 121-153.
- Salman, Serkan (2018), *Irak’ta İslam Devleti Örgütü’nün (İŞİD) Çıkış ve Yayılmasının Sebepleri (2003-2017)*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, T.C. Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.
- Sandıklı, Atilla ve Semin, Ali (2012), “Bütün Boyutlarıyla Suriye Krizi ve Türkiye”, *Bilge Adamlar Strateji ve Araştırmalar Merkezi*.
- Sandıklı, Atilla (2016), “ABD’nin PYD Politikası Düşmanca Bir Yaklaşımdır”, *Bilge Adamlar Stratejik Araştırmalar Merkezi*, [Erişim Tarihi: 23.10.2019, <http://www.bilgesam.org/incele/2350/-abd-nin-pyd-politikasi-dusmanca-bir-yaklasimdir/#.Xa224pIzbiU>].
- Sarı, İsmail (2019), “ABD’nin Kürt Politikası Ekseninde Suriye’de Güvenli Bölge Tartışmaları”, *İran Araştırmaları Merkezi*, [Erişim Tarihi: 23.10.2019, <https://iramcenter.org/abdnin-kurt-politikasi-ekseninde-suriyede-guvenli-bolge-tartismalari/>].
- Simcox, Robin (15 Eylül 2014), *ISIS’in En Kötü Kabusu: Grup Neden ABD Saldırılarına Neden Olmaya Çalışmıyor?*, [Erişim Tarihi: 24.10.2019, <https://www.foreignaffairs.com/articles/iraq/2014-09-15/isis-worst-nightmare>].
- Sy.Undp.Org (2015), [Erişim Tarihi: 16.09.2019, <http://www.sy.undp.org/content/syria/en/home/search.html?q=syria>].
- Şahin, Mehmet ve Taştekin, Mesut (2006), *II. Körfez Savaşı*, Siyasal Kitabevi: Ankara.
- Şen, Yağmur (2013), “Suriye’de Arap Baharı”, *Yasama Dergisi*, S:23, ss. 57-63.
- Şenol, Dolunay, Erdem, Sezgin, Erdem, Elif (2016), “İŞİD Terör Örgütünün İletişim ve Propaganda Teknikleri”, *Uluslararası Ortadoğu Sempozyumu*.
- Şimşek, Muhammed (1 Şubat 2018), “2011-2017...Suriye’de 6 Yılda Neler Oldu” [Erişim: 27.08.2019, <https://www.bik.gov.tr/20112017-suriyede-6-yilda-neler-oldu/>].

- Şimşek, Yurdagül (12 Kasım 2017), “Suriye Sınırına Örülen Modüler Beton Duvarda 774 Kilometre Tamam”, [Erişim Tarihi: 12.03.2020, <https://tr.sputniknews.com/columnists/201711221031106429-suriye-sinirina-orulen-moduler-duvar/>]
- Talu, Özgün, G8 Zirveleri,[Erişim: 18.12.2019, <http://www.mfa.gov.tr/g-8-zirveleri.tr.mfa>].
- Tarakçı, Nejat (2018), “Fırat Kalkanı Harekatının Jeopolitik Etkileri”, TASAM.
- Taşkın, Tayfun (2010), *11 Eylül saldırıları Sonrası ABD Dış politikasında Ortadoğu ve Türkiye-ABD İlişkileri*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Edirne.
- Taşkıran, Cemalettin (2005), “Türkiye-ABD: Güven Bunalımından Yeni Bir İşbirliğine mi?”, *Avrasya Dosyası*, Cilt: 11, S: 2, ss. 25-42.
- Taştekin, Fehim (2016), *Suriye Yıkıl Git, Diren Kall!*, 6.Baskı, İletişim Yayınları, İstanbul.
- T.C. Dışişleri Bakanlığı, “Türkiye- Suriye İlişkileri”, [Erişim Tarihi: 03.11.2019, <http://www.mfa.gov.tr/turkiye-suriye-siyasi-iliskileri-.tr.mfa>].
- T.C. Dışişleri Bakanlığı (17 Nisan 2013), “Türkiye-Rusya Ortak Stratejik Planlama Grubu Üçüncü Ortak Bildirisi (Çevrimiçi), [Erişim Tarihi: 13.11.2019, <http://www.mfa.gov.tr/turkiye-rusyaortak-stratejik-planlama-grubunun-iii-toplantisi-istanbul-da-gerceklestirildi.tr.mfa>].
- T.C. Dışişleri Bakanlığı (27 Ağustos 2016), “Kimyasal Silahların Yasaklanması Örgütü-BM Ortak Soruşturma Mekanizması Raporu Hk. (Çevrimiçi), [Erişim Tarihi: 17.11.2019, http://www.mfa.gov.tr/no_-204_-27-agustos-2016_-kimyasal-silahlarin-yasaklanmasi-orgutu--bm-ortak-sorusturma-mekanizmasi-raporu-hk_.tr.mfa].
- T.C. İçişleri Bakanlığı İnternet Sayfası (2017), “PKK/KCK Terör Örgütünün Suriye Kodu: PYD-YPG”, [Erişim Tarihi: 21.10.2019, https://www.icisleri.gov.tr/kurumlar/icisleri.gov.tr/IcSite/strateji/deneme/YAYI_NLAR/%C4%B0%C3%87ER%C4%B0K/pyd_arapca.pdf].
- TheEconomist (2014), “BacktoIraq” [Erişim Tarihi: 24.10.2019, <http://www.economist.com/news/united-states/21616959-barackobama-vows-step-up>].
- Time Türk (24 Ekim 2019), “Irak, ABD Askerleriyle İlgili Kararını Verdi!”, [Erişim Tarihi: 13.11.2019, <https://www.timeturk.com/irak-abd-askerleriyle-ilgili-kararini-verdi/haber-1260715>].
- Tol, Gönül (15 Eylül 2014), “Turkey: A Reluctant Partner in the Fight Against the Islamic State”, Middle East Institute, [Erişim Tarihi: 24.10.2019, <https://www.mei.edu/publications/turkey-reluctant-partner-fight-against-islamic-state>].

- Toman, Murat, Akman, Halil (2014), “ Küresel Teröre Karşı Savaş Doktrininin Oluşumu ve Orta Doğu’ya Yansımaları”, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, C:7, S:35, ss. 297-316.
- TRT Haber (02 Ekim 2015), “ Barack Obama’nın 4 Yıllık Suriye Politikası”, [Erişim Tarihi: 24.09.2019, <https://www.trthaber.com/haber/dunya/barack-obamanin-4-yillik-suriye-politikasi-206565.html>].
- Türel, Yılmaz ve Şahin Mehmet (2004), *Ortadoğu Siyasetinde Suriye*, Platin Yayınları, Ankara.
- Türk Silahlı Kuvvetleri, TSK Basın Açıklaması (20 Ocak 2018), [Erişim Tarihi: 16.11.2019, www.tsk.tr/BasinFaaliyetleri/BA].
- Türkiye- Suriye Siyasi İlişkileri, T.C. Dışişleri Bakanlığı Resmi İnternet Sayfası [Erişim Tarihi: 12.09.2019, <http://www.mfa.gov.tr/turkiye-suriye-siyasi-iliskileri.tr.mfa>]
- Türkiye’den Mülteci Haberleri (10 Eylül 2019), “Türkiye’deki Suriyeli Sayısı”, Mülteciler Derneği, [Erişim Tarihi: 22.09.2019, <https://multeciler.org.tr/turkiyedeki-suriyeli-sayisi/>].
- Türkmen, Füsun (2002), *Türkiye-ABD İlişkileri*, Timaş Yayınları: İstanbul.
- Türkmen, Füsun (2006), *İnsan Haklarının Yeni Boyutu: İnsancıl Müdahale*, Okumuş Adam Yayınları: İstanbul.
- Türkmen, Füsun (2012), *Kırılgan İttifaktan Model Ortaklığa- Türkiye ABD İlişkileri*, Timaş Yayınları: İstanbul
- T24 Haber (3 Eylül 2016), “Eski ÖSO Komutanı: ABD, Eğit-Donat Programında İlimli Muhalefetleri Değil, PYD’lileri Eğitti”, [Erişim Tarihi: 27.10.2019, <https://t24.com.tr/haber/eski-oso-komutani-abd-egit-donat-programinda-ilimli-muhalefeleri-degil-pydlileri-egitti,358151>].
- Uluç, A. Vahap (2016), “Suriye Kürtleri: Türkiye Kürtleri’nin Devamı”, *Sosyoloji Araştırmaları Dergisi*, Cilt:19, S:1 ss.193-196.
- Uslu, Nasuh (2016), *Çatlak İttifak-1947’den Günümüze Türk-Amerikan İlişkileri*, Nobel Yayıncılık.
- Uytun, Alaattin (2009), *11 Eylül 2001 Terör Saldırısı Sonrası Değişen Terörizm Algısı*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ufuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Uzgel, İlhan (2004), *Uluslararası Çıkar ve Dış Politika Türk Dış Politikasının Belirlenmesinde Ulusal Çıkarın Rolü*, İmge Kitabevi, Ankara.
- Varlı, İbrahim ve Uğur, Can (2016), *Ortadoğu’yu Anlama Kılavuzu*, Bir Gün Yayıncılık: İstanbul.

- Yazgan, Şükrü (31 Ocak 2018), “Türk Amerikan İlişkilerinin Suriye Sonbaharı: Ayrışan Değerler, Uzlaşmaz Çıkarlar ve Çatışan Politikalar”, [Erişim Tarihi: 18.09.2019, <http://ordaf.org/turk-amerikan-iliskilerinin-suriye-sonbahari-ayrisan-degerler-uzlasmaz-cikarlar-ve-catisan-politikalar/#article-footnote-1>].
- Yegin, Mehmet (2013), “ABD’nin Arap Baharı Politikası: Ne Yaza Hasretim Ne Bahara Düşkünüm”, *Analist*, S:30, ss. 26-27.
- Yeni Şafak (24 Ağustos 2017), “21. Yy’da Bir Zafer: Fırat Kalkanı”, [Erişim Tarihi: 16.11.2019, <https://www.yenisafak.com/dunya/21inci-yuzyilda-bir-zafer-firat-kalkani-2784901>].
- Yılmaz, Tuba (2017), *2010 Yılından Başlayan Siyasi Gelişmeler: Arap Baharı’nın Sonu, Suriye İç Savaşı*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ufuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Zorlu, Begüm (2015), “Suriye İç Savaşında Dört Yılda Neler Oldu?”, BİA Haber Merkezi, [Erişim Tarihi: 16.09.2019, <https://m.bianet.org/bianet/siyaset/163049-suriye-ic-savasinda-dort-yilda-neler-oldu>].